

BETÆNKNING
OM
handicappede unges deltagelse
i fortsat undervisning
i og ud over folkeskolen

Afgivet
af det af undervisningsministeriet den 24. juni 1964
nedsatte udvalg

BETÆNKNING NR. 494

1968

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Kap. 1. <i>Udvalget</i>	7
1.1. Kommissorium.....	7
1.2. Sammensætning.....	7
1.3. Arbejdsform.....	7
1.4. Betænkningens indhold.....	8
1.5. Specialundervisningens område. Afgrænsning over for særfor- sorgen.....	9
Kap. 2. <i>Folkeskolens specialundervisning</i>	10
2.1. Love og cirkulærer.....	10
2.2. Specialundervisningens forskellige former.....	11
2.3. Samarbejde med særfor sorgen.....	11
2.4. Mellemkommunalt samarbejde.....	12
2.5. Specialundervisningens lærere.....	12
2.6. Kuratorer.....	13
2.7. Skolepsykologer (Konsulenter for specialundervisningen). . . .	15
2.8. Finansieringen af folkeskolens specialundervisning.....	16
Kap. 3. <i>Specialundervisning uden for folkeskolen</i>	18
3.1. Udvalgets hovedsynspunkt.....	18
3.2. Friskoler.....	18
3.3. Private realskoler og realkursus.....	19
3.4. Gymnasieskoler og studenterkursus.....	19
3.5. Efterskoler.....	20
3.6. Fritidsundervisning.....	21
3.7. Specialundervisning for værnepligtige.....	21
3.8. Lærlingeuddannelser inden for handel og kontor, industri og håndværk.....	21
3.9. Andre erhvervsuddannelser samt højere uddannelser.....	22
Kap. 4. <i>Hørehandicappede</i>	23
4.1. Folkeskolen.....	23
4.1.1. Pædagogisk hjælp.....	23
4.1.1.1. Instruktion af lærere.....	23
4.1.1.2. Instruktion af elever.....	24
4.1.1.3. Instruktion af hjemmene.....	24
4.1.1.4. Støtteundervisning og anden specialundervisning.....	24
4.1.1.5. Høreklasser.....	24
4.1.2. Teknisk hjælp.....	25
4.1.2.1. Høreapparater.....	25
4.1.2.2. Specielle forstærkere.....	25
4.1.2.3. De akustiske forhold.....	25
4.1.3. Særregler om prøver og eksaminer.....	26
4.1.4. Erhvervsvejledning — Kuratorer.....	26
4.2. Fortsat undervisning ud over folkeskolen.....	27

	Side
4.2.1.	Nuværende foranstaltninger for undervisning ud over folkeskolen 27
4.2.1.1.	Statens hørecentraler 27
4.2.1.2.	Statens høreinstitutter 27
4.2.1.3.	Erhvervs- og vejledningskontorerne for tunghøre og døvblevne 27
4.2.1.4.	Revalideringscentrene 27
4.2.1.5.	Statens fortsættelsesskole for tunghøre og døve i Nyborg 27
4.2.2.	Behovet for udbygning og koordinering af undervisning ud over folkeskolen 28
4.2.3.	Forslag til støtteforanstaltninger ved undervisning ud over folkeskolen 28
4.2.3.1.	Teknisk hjælp 28
4.2.3.2.	Hjælp af tolk 28
4.2.3.3.	Støtte til befordring 28
4.2.3.4.	Kollegier 28
4.2.4.	De støttende myndigheder ved undervisning ud over folkeskolen 29
4.2.4.1.	Ledere af skoler og undervisningsinstitutioner 29
4.2.4.2.	De skolepsykologiske kontorer 29
4.2.4.3.	Statens høreinstitutter 29
4.2.4.4.	Erhvervs- og vejledningskontorerne for tunghøre og døvblevne 29
4.2.4.5.	Revalideringscentrene 29
4.2.5.	Specielle forhold for forskellige uddannelsesområder 29
4.2.5.1.	Efterskoler og ungdomsskoler 29
4.2.5.2.	Efterskoler og ungdomsskoler med specialundervisning for hørehandicappede 30
4.2.5.3.	Aftenskolen 30
4.2.5.4.	Statens fortsættelsesskole i Nyborg 30
4.2.5.5.	Gymnasier. Kommunale, private, statslige gymnasier samt studenterkursus 30
4.2.5.6.	Erhvervsmæssige uddannelser 30
4.2.5.7.	Videregående og højere uddannelser 30
Kap. 5.	<i>Synshandicappede</i> 31
5.1.	Blinde og svagtseende 31
5.2.	Eksisterende undervisnings- og uddannelsesmuligheder — 31
5.2.1.	Lovgivning m.v. 31
5.2.2.	Folkeskolen 31
5.2.2.1.	Svagtseende 31
5.2.2.2.	Blinde samt svagtseende, der er undergivet blindeloven 32
5.2.3.	Forsorgens skoler for blinde og stærkt svagsynede 32
5.2.4.	Konsulentvirksomheden i folkeskolen 33
5.3.	Oversigt over synshandicappede skoleelever 34
5.4.	Forslag til udbygning og koordinering 34
5.4.1.	Forsknings- og undersøgelsesarbejde 35
5.4.2.	Oplysningsarbejde 35
5.4.3.	Uddannelses- og erhvervsvejledning 35
5.4.4.	Støtteforanstaltninger under fortsat skolegang og videregående uddannelse 36
5.4.5.	Støtteforanstaltninger under praktisk uddannelse 37
5.4.6.	Almindelige bemærkninger om støtteforanstaltningerne 38
5.4.7.	Hjælpe midler 38
5.4.8.	Lejrkursus 39
5.4.9.	Særligt om svagtseende 39
5.5.	Økonomisk støtte til synshandicappede under uddannelse 39
5.6.	Finansieringen af støtte m.v. til synshandicappede 40

	Side
Kap. 6. <i>Læse- og staveretardedede</i>	41
6.1. Folkeskolen	41
6.2. Gymnasiet	42
6.3. Anden videregående uddannelse	42
6.4. Uddannelse af speciallærere for læse-staveretardedede	43
6.5. Kuratorer	44
Kap. 7. <i>Hjælpeklasseelever</i>	45
7.1. De svagtbegavede i folkeskolen	45
7.2. Specialundervisningens formål	45
7.3. Holdundervisning	45
7.4. Behovet for pædagogiske ledere af hjælpeklasserne	46
7.5. Efterskoler og ungdomskostskoler	46
7.6. Uddannelses- og erhvervsorientering	46
7.7. Erhvervspraktik og erhvervsorienterende uddannelse	47
7.8. Kuratorer	48
7.9. Forskning	48
Kap. 8. <i>Vanføre og langvarigt syge</i>	49
8.1. Specialundervisningen i folkeskolen	49
8.1.1. Love og cirkulærer	49
8.1.2. Hjemmeundervisning	49
8.1.3. Undervisning på sygehus m.v.	49
8.1.4. Undervisningscentre	50
8.1.5. Specialklasser	50
8.1.6. Undervisning i normalklasser	50
8.1.7. Lærerne	50
8.1.8. Statistik	51
8.2. Forslag til udbygning af specialundervisningen	51
8.3. Skolebygninger og lokaleforhold	51
8.4. Undervisningscentrenes indretning, hjælpemidler og hjælpepersonale	52
8.5. Udbygning af undervisningen på sygehuse m.v.	52
8.6. Forhold vedrørende eksamen	53
8.7. Adgang til hospitalsundervisning for elever i private skoler, på kursus og i gymnasier	53
8.8. Uddannelses- og erhvervsvejledning. Revalidering	54
8.9. Fritids- og brevskoleundervisning	54
8.10. Efterskoler og højskoler	55
Kap. 9. <i>Administration af specialundervisningen</i>	56
9.1. Den lokale administration	56
9.2. Den regionale administration	57
9.3. Den centrale administration	59
Kap. 10. <i>Sammenfatning af udvalgets forslag</i>	61
10.1. Udvalgets forslag og henstillinger	61
10.2. Afsluttende bemærkninger	67

FORTEGNELSE OVER BILAG

	Side
Bilag 1. Redegørelse om lovgivning og administration m.v. inden for særfor- sorgs- og revalideringsområdet	69
Bilag 2. Forslag til normalinstruks for kuratorer	73
Bilag 3. Fortegnelse over skolepsykologiske rådgivningskontorer i skoledirek- tionskredse (amtsskolepsykologer) samt konsulenter for specialunder- visningen i købstæder og i andre kommuner med købstadordnet skole- væsen	75
Bilag 4. Skrivelse af 7. september 1967 til undervisningsministeriet om special- undervisning i friskoler og private realskoler	81
Bilag 5. Eksempel på hørecentralernes orientering for lærerne om behandling af hørehandicappede børn	82
Bilag 6. Forslag til normalinstruks for tale-hørelærere	84
Bilag 7. Forslag til vejledning ved ansøgning om dispensation ved afsluttende eksaminer og andre statskontrollerede prøver for hørehandicappede elever	85
Bilag 8. Forslag til vejledning om svagtseende i almindelige klasser	86
Bilag 9. Forslag til vejledning om blinde i almindelige klasser	88
Bilag 10. Forslag til normalinstruks for synskonsulenter	90
Bilag 11. Forslag til vejledning ved ansøgning om dispensation ved afsluttende eksaminer og andre statskontrollerede prøver for synshandicappede elever	91
Bilag 12. Forslag til cirkulære om hensyntagen til læseretardering (ordblind- hed) ved elevers optagelse i en højere skoleform	92
Underbilag: Forslag til orientering vedrørende læse-staveretardering	93
Bilag 13. Skrivelse af 18. oktober 1967 fra Landsforeningen for Ordblindesagen i Danmark	94
Bilag 14. Skrivelse af 6. november 1967 fra Landsforeningen af Læsepædagoger	95
Bilag 15. Vejledende tekniske retningslinier vedrørende byggeri, tjenende un- dervisningsformål	96
Bilag 16. Forslag til normalinstruks for skolepsykologer	97
Bilag 17. Forslag til midlertidig instruks for pædagogiske ledere af specialunder- visningscentre	99
Bilag 18. Instruks for inspektøren for specialundervisningen	101

KAP. 1.

Udvalget.

1.1. Kommissorium.

Ved skrivelse af 24. juni 1964 nedsatte undervisningsministeriet et udvalg, som fik til opgave at undersøge de praktiske muligheder for handicappede unges deltagelse i fortsat undervisning i og ud over folkeskolen, herunder studier ved universiteterne og de øvrige højere læreanstalter, og at fremkomme med forslag til undervisningsministeriet om støtteforanstaltninger for sådanne unge med henblik på deres deltagelse i fortsat undervisning.

1.2. Sammensætning.

Som udvalgets formand beskikkedes undervisningsinspektør I. Skov Jørgensen, undervisningsministeriet.

Til medlemmer af udvalget beskikkedes:
Som repræsentant for De samvirkende Invalideorganisationer:

Organist H. C. Seierup, nu forstander for Statens institut for blinde og svagsynede i København.

Som repræsentant for Landsforeningen af Vanføre:

Forstander Sv. H. Møller, Trørød.

Som repræsentant for Landsforeningen for Bedre Hørelse:

Overlærer N. P. Skamris, Statens Høreinstitut, Fredericia.

Som repræsentant for Landsforeningen for Ordblindesagen i Danmark:

Lektor Axel Rosendal, Gentofte.

Som repræsentant for Landsforeningen Synshæmmedes Vel:

Bankfuldmægtig Sv. Ola Johansson, Århus.

Som repræsentanter for socialministeriet:

Undervisningsinspektør Holger Rasmussen, socialministeriet.

Ekspeditionssekretær T. Tejsen, socialministeriet.

Som repræsentanter for undervisningsministeriet:
Undervisningsinspektør i undervisningsministeriet, direktoratet for gymnasieskolerne, nu rektor ved Tårnby gymnasium, Rikard Frederiksen.

Undervisningsinspektør i undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisning,

nu undervisningsinspektør ved forsvarets civilundervisning, David Pedersen.

Fuldmægtig i undervisningsministeriet, direktoratet for folkeskolen og seminarierne, nu kontorchef i undervisningsministeriet, Johan Deichmann.

Fuldmægtig, nu ekspeditionssekretær i undervisningsministeriet, H. Kemp.

Ved skrivelse af 25. november 1965 blev yderligere undervisningsinspektør Sven Koch, undervisningsministeriet, direktoratet for ungdomsundervisningen, beskikket som medlem af udvalget.

Ved skrivelse af 31. maj 1966 blev kontorchef Johan Deichmann fritaget for hvervet som medlem af udvalget, og kontorchef Helge Thomsen, undervisningsministeriet, direktoratet for folkeskolen og seminarierne, beskikkedes i stedet.

Ved skrivelse af 25. august 1966 blev endvidere overlærer N. P. Skamris fritaget for hvervet som medlem af udvalget, og forstander G. Poulsen-Vad, Statens Høreinstitut, København, beskikkedes i stedet.

Som sekretær for udvalget beskikkedes ekspeditionssekretær i undervisningsministeriet, direktoratet for folkeskolen og seminarierne, nu konsulent i undervisningsministeriet, Gregers Thomsen, der i arbejdet har været bistået af sekretær i undervisningsministeriet, direktoratet for folkeskolen og seminarierne, Karen Jepsen.

1.3. Arbejdsform.

Udvalget, der afholdt sit første møde den 4. november 1964, har i alt afholdt 22 plenarmøder og 34 underudvalgsmøder.

Udvalget nedsatte i juni 1965 følgende underudvalg:

1. *Underudvalget vedrørende låse- og stavertederede (ordblinde):*

Undervisningsinspektør Rikard Frederiksen.

Undervisningsinspektør David Pedersen.

Lektor A. Rosendal.

Undervisningskonsulent C. Thueslev.

2. *Underudvalget vedrørende bevægelseshæmmede:*

Forstander Sv. H. Møller.

Undervisningsinspektør Holger Rasmussen.
Undervisningskonsulent M. P. Slot.

3. *Underudvalget vedrørende børeretarderede:*
Undervisningskonsulent K. J. Laursen Ellekrog.
Ekspeditionssekretær H. Kemp.
Overlærer N. P. Skamris, der senere er afløst af
Forstander G. Poulsen-Vad.
Ekspeditionssekretær T. Tejsen.
4. *Underudvalget vedrørende synsretarderede:*
Fuldmægtig Sv. Ola Johansson.
Undervisningskonsulent Vald. Påske.
Organist H. C. Seierup.
Konsulent Gregers Thomsen.
5. *Udvalget nedsatte i september 1967 et arbejdsudvalg til at drøfte de administrative og organisatoriske problemer:*
Undervisningsinspektør I. Skov Jørgensen.
Kontorchef Helge Thomsen.
Ekspeditionssekretær H. Kemp.
Konsulent Gregers Thomsen.
Undervisningsinspektør Holger Rasmussen og ekspeditionssekretær T. Tejsen har deltaget i enkelte af arbejdsudvalgets møder.
Udvalget og dets underudvalg har rådført sig med en række sagkyndige:
Ledende skolepsykolog, dr. phil. S. A. Torstrup.
Forstander Erik Detlefsen, Hovedstadens Ordblindeskole.
Forstander Eva Jacobsen, Hovedstadens Ordblindeskole.
Cand. psych. Mogens Jansen, Danmarks pædagogiske Institut.
Inspektør i uddannelsesrådet for ikke-faglærte arbejdere, Ejnar Gjeistrup, nu direktør for Forsikringshøj skolen.
Skolepsykolog i Herning Kurt Kristensen, nu forstander for Statens kostskole for blinde og svagsynede på Refsnæs.
Inspektørerne A. P. Lie og Per Rendtorff, begge undervisningsministeriet, direktoratet for erhvervsuddannelserne.
Undervisningskonsulent Karen Margrethe Hansen, undervisningsministeriet, direktoratet for folkeskolen og seminarierne.
Forstander E. Nygård-Jensen, Samfundet og Hjemmet for Vanføre i København.
Forstander P. Højberg, Statens fortsættelsesskole for tunghøre og døve, Nyborg.
Forstander Sv. Vogensen, Fredericia Høreinstitut.
Forstander O. Lauth, Egmont Højskolen.

Udvalget har modtaget henvendelse fra:
De fri Folkeskolars Fællesråd,
Landsforeningen af Læsepædagoger,
Landsforeningen for Ordblindesagen i Danmark,
Foreningen af skolepsykologer og konsulenter for specialundervisningen i Danmark.

1.4. Betænkningens indhold.

Med udgangspunkt i den i 1961 afgivne betænkning nr. 277 om folkeskolens specialundervisning har udvalget under sin generaldebat drøftet de foranstaltninger, som skønnes nødvendige for at give de elever, der har modtaget specialundervisning i folkeskolen, og som stadig hindres af deres handicap, mulighed for at følge den almindelige undervisning ved andre skole- og uddannelsesformer.

Udvalget er herunder blevet orienteret om de forholdsregler, der tages over for sådanne elever i ungdomsskolen, gymnasieskolen, handelsskolerne og de tekniske skoler, ligesom udvalget er gjort bekendt med de vanskeligheder, sådanne elever kan have i forbindelse med den uddannelse, som gennemføres for ikke-faglærte arbejdere. På grundlag heraf har udvalget i kap. 3 fremsat forslag om, at specialundervisning og skolepsykologisk virksomhed også kommer de børn og unge til gode, som følger undervisningen ved disse skoler samt de med folkeskolen beslægtede skoleformer og kursus.

I kap. 4–8 har man for de forskellige arter af handicap optaget de forslag til foranstaltninger, som bør gennemføres, for at elever med de pågældende handicap i videst muligt omfang kan sættes i stand til at få samme udbytte af undervisningen som andre elever.

I kap. 9 har man behandlet forskellige administrative spørgsmål i forbindelse med specialundervisningen, og i kap. 10 er der givet en oversigt over de i betænkningen indeholdte forslag og henstillinger.

1.5. Specialundervisningens område. Afgrænsning over for særforsorgen.

Udvalget finder anledning til at pege på, at det efter sagens natur ikke er muligt at opstille en skarp grænse mellem de handicappede, som følger undervisningen i folkeskolen og den fortsatte undervisning ud over denne, og de handicappede, der optages på særforsorgens skoler og institutioner.

Afgørelsen af, hvor undervisningen skal gives, beror ikke blot på handicappets sværheds-

grad, men også på den handicappedes øvrige forudsætninger, herunder intelligens, fysiske og psykiske konstitution, forholdene i hjemmet og de foranstaltninger, som gennemføres for at lette den handicappedes deltagelse i den almindelige undervisning.

Udvalget har set det som sin opgave at fremkomme med forslag til sådanne foranstaltninger, som tjener til at åbne mulighed for, at de handicappede, i det omfang, som det må anses for praktisk muligt, sættes i stand til at følge den fortsatte undervisning inden for det almindelige undervisningsvæsen i og ud over folkeskolen. De pågældende foranstaltninger vil først og fremmest være sådanne, som vedrører selve undervisningssituationen, herunder undervisningens art, lokalernes indretning og udstyr, personlige og undervisningsmæssige hjælpemidler samt forskrifter for lærerpersonale m.v. For det andet sådanne, som tjener til at afgøre, om den handicappede vil være i stand til at følge de former for undervisning, der tilbydes. Dette forudsætter en undersøgelse af den handicappede med henblik på bestemmelsen af handicappets art og karakter samt elevens evner og muligheder i øvrigt for at gennemføre undervisningen, dels endelig rådgivning og vejledning af forskellig art.

Udvalget er opmærksomt på de problemer, der knytter sig til den fortsatte undervisning af tilpasningsvanskelige unge, men når henses til udvalgets sammensætning og til, at spørgsmålet allerede var optaget til behandling i det af undervisningsministeriet den 24. januar 1964 nedsatte udvalg vedrørende forholdsregler til opretholdelse af god orden i skolen, har nærværende udvalg ikke ment at burde tage de herhenhørende problemer op til behandling. Hertil kommer, at undervisningsministeriet den 29. november 1967 har nedsat et samarbejdsudvalg mellem folkeskolen og børne- og ungdomsforsorgen til undersøgelse af de hermed forbundne spørgsmål.

For så vidt angår undervisningen af handicappede i folkeskolen har der i de senere år udviklet sig en administrativ praksis med hensyn til, hvilke foranstaltninger der vil være påkrævede af undervisningsmæssige hensyn, ligesom der er sket en vis afklaring af, hvilke grupper handicappede der kan og bør undervises i skolen.

Med hensyn til den fortsatte undervisning ud over folkeskolen er der derimod kun rent undtagelsesvis givet bestemmelser om undervisningen af handicappede, og i almindelighed er der

hidtil alene gennemført særlige foranstaltninger med henblik på undervisningen af sværere handicappede i de tilfælde, hvor eleven gennem revalideringsmyndighederne eller særfororgens institutioner er henvist hertil.

Denne omstændighed i forbindelse med den manglende afgrænsning af elevklientellet har medført, at udvalget under sin gennemgang af de enkelte handicapgruppers muligheder for at deltage i undervisningen har fundet det naturligt at omtale, hvilke foranstaltninger der på tilgrænsende områder er gennemført for disse.

I det omfang det af hensyn til tilrettelæggelsen og gennemførelsen af undervisningen for de handicappede er fundet hensigtsmæssigt, har man således henvist til den medicinske og sociale bistand samt den økonomiske støtte, der ydes af særfororgens og revalideringens institutioner, idet man i nogle tilfælde har fremsat forslag om nærmere samarbejde med de inden for undervisningsvæsenet eksisterende organer, medens man i andre tilfælde har foreslået sådanne ændringer i praksis, som findes ønskelige af hensyn til tilrettelæggelsen af de handicappedes undervisning inden for det almindelige undervisningsvæsen.

Udvalget har i betænkningen kun omtalt den virksomhed, der udøves af særfororgens institutioner, i det omfang det efter udvalgets opfattelse vil være af betydning for, at de handicappede kan sættes i stand til at følge undervisningen ved det almindelige undervisningsvæsen. Den beskrivelse, der i de enkelte kapitler er givet af særfororgens og revalideringens institutioner tilsigter således ikke at give et udtømmende billede af den virksomhed, der på de forskellige områder udøves af disse. Det er derfor fundet ønskeligt at give en samlet oversigt over særfororgs- og revalideringsområdet. En redegørelse herfor, der er udarbejdet af socialministeriets repræsentant i udvalget, er optaget som bilag 1.

Det følger endvidere af det foran anførte og af den nære sammenhæng, der er og fortsat bør være mellem de undervisningsmæssige foranstaltninger og de andre foranstaltninger, som gennemføres for handicappede, at de af udvalget fremsatte forslag og henstillinger, herunder navnlig om spørgsmål, der berører sociallovgivningen og forholdet til arbejdsmarkedet, må forhandles med vedkommende styrelser - og i fornødent omfang organisationer, - forinden der tages skridt til ny lovgivning eller til udstedelse af administrative forskrifter.

KAP. 2.

Folkeskolens specialundervisning.

2.1. Love og cirkulærer.

I de senere årtier har der jævnsides med den indsats, som på det sociale og medicinske område er gjort for de handicappede, vist sig en voksende forståelse for de handicappedes undervisningsproblemer. Disse bør løses ved, at de, der på grund af fysiske eller psykiske handicap er vanskeligt stillede, får de samme muligheder som andre for undervisning og uddannelse og i videst muligt omfang i tilknytning til det normale miljø.

Denne udvikling har først og fremmest fundet sted i forbindelse med den undervisning, der gives i folkeskolen, idet det allerede i folkeskoleloven af 18. maj 1937 bestemtes, at der, hvis forholdene tillader det, skal oprettes en særlig undervisning for børn, der ikke kan følge den almindelige undervisning. Ved folkeskolelovens ændring af 7. juni 1958 blev indførelsen af specialundervisningen obligatorisk, idet det i § 2, stk. 2, bestemtes, at der indrettes specialundervisning for børn, som på grund af talevanskeligheder, svagt syn, svag hørelse, små evner eller læsevanskeligheder ikke med tilstrækkeligt udbytte kan følge den almindelige undervisning. For undervisningen i København er der givet en tilsvarende bestemmelse i lovens § 29, stk. 2.

Endvidere er der ved den ændring af folkeskoleloven, som blev gennemført ved lovændring af 16. juni 1962, i § 51 a givet bestemmelser om undervisning af syge og invaliderede børn, herunder om undervisning i hjemmet, på sygehus og behandlingshjem, hvor undervisningen ikke tilrettelægges af vedkommende institution, samt om udgifter til befordring, forbundet med en sådan undervisning.

I tilknytning til folkeskolelovens bestemmelser om specialundervisning er der i betænkning nr. 277 om folkeskolens specialundervisning, som i 1961 blev afgivet af et af undervisningsministeriet i 1955 nedsat udvalg (Den grønne betænkning), givet udførlige anvisninger på tilret-

telæggelsen og gennemførelsen af specialundervisningen i folkeskolen og om den skolepsykologiske virksomhed.

I overensstemmelse med de forslag, der er fremsat i nævnte betænkning, har undervisningsministeriet i et cirkulære af 4. august 1961 om folkeskolens specialundervisning (nr. 187) givet almindelige bestemmelser om specialundervisningens tilrettelæggelse, herunder mellemkommunalt samarbejde bl.a. med hensyn til oprettelse af specialklasser, og om specialundervisning for andre handicappede end dem, der er omhandlet i de nedenfor anførte særlige cirkulærer. Endvidere er der i cirkulæret peget på mulighederne for, at kommunerne i særlige tilfælde kan få tilskud af skolefonden med statsrefusion, samt på forsøgsmæssig godkendelse af kuratorordninger.

I 5 andre cirkulærer af 4. august 1961 (nr. 188-192) er der givet bestemmelser om specialundervisning i folkeskolen af børn med talevanskeligheder, svagtbegavede børn, læsretarderede børn, svagtseende børn og tunghøre børn.

I et cirkulære nr. 120 af 18. juni 1964 om afholdelse af visse befordringsudgifter i forbindelse med specialundervisning er der givet bestemmelser om tilskud til befordring af handicappede elever mellem hjemmet og de på mellemkommunal basis oprettede undervisningscentre for sværere handicappede børn, samt for lærere, der varetager specialundervisning uden for den kommune, ved hvis undervisningsvæsen vedkommende virker.

Undervisningsministeriets cirkulære nr. 19 af 4. februar 1965 om folkeskolens undervisning af syge og invaliderede børn giver bestemmelser om undervisning af syge og invalide elever i hjemmet eller på sygehus samt om befordring i forbindelse hermed.

Det er efter gældende praksis anerkendt, at kommunerne ud over de i folkeskolelovens § 2, stk. 2, udtrykkeligt nævnte tilfælde, hvor de har pligt til at sørge for specialundervisning af de

pågældende børn, har adgang til at indføre specialundervisning også for andre grupper af handicappede, f.eks. for børn med spastisk lammelse, børn med adfærdsvanskeligheder, psykisk afvigende børn og såkaldt skoleumodne børn.

For at fastslå kommunernes pligt i så henseende skal udvalget henstille, at der ved forestående ændringer af lov om folkeskolen optages en hertil sigtende tilføjelse til § 2, stk. 2. Udvalget skal herefter foreslå, at nævnte bestemmelse formuleres således:

»For børn, der på grund af talevanskeligheder, svagt syn, svag hørelse, små evner, læsevanskeligheder eller andre fysiske eller psykiske handicap ikke med tilstrækkeligt udbytte kan følge den almindelige undervisning i folkeskolen, indrettes specialundervisning«.

2.2. Specialundervisningens forskellige former.

Det bærende princip for folkeskolens specialundervisning er, at børn, som på grund af psykiske eller fysiske handicap ikke kan få det fulde udbytte af den almindelige undervisning, skal have adgang til sådanne støtteforanstaltninger, at de i videst muligt omfang sættes i stand hertil. Der lægges vægt på, at eleverne kun, hvis det er absolut nødvendigt, flyttes fra hjemmet, og at de ved at modtage undervisning sammen med et almindeligt udsnit af jævnaldrende vænnes til at leve i normalsamfundet, ligesom ikke-handicappede opdrages til at acceptere handicappede og på naturlig måde drage dem ind i arbejdsfællesskab og fritidsinteresser.

Omfanget af den støtte, der skal gives, afhænger dels af graden af det psykiske eller fysiske handicap, dels af elevens evne og mulighed for at tilpasse sig det normale miljø. Specialundervisningens karakter må derfor tilpasses efter forholdene i det enkelte tilfælde, og den må først iværksættes efter en medicinsk og skolepsykologisk undersøgelse. Såfremt der er tale om sværere handicap, vil særforsorgen eller børne- og ungdomsforsorgen, eventuelt revalideringsmyndighederne, ofte blive inddraget heri.

Ud fra hensynet til i videst mulig udstrækning at bevare den handicappede i det normale undervisningsmiljø vil specialundervisningen, hvor det drejer sig om lettere former for handicap, som oftest kunne gennemføres i forbindelse med den almindelige undervisning i form af

supplerende undervisning, der gives af lærere med specialuddannelse inden for vedkommende handicapområde. Det er dog en forudsætning herfor, at der ved den almindelige undervisning tages hensyn til den handicappede elevs vanskeligheder, herunder ved undervisningslokalets indretning og elevens placering, samt gennem anvendelsen af egnede hjælpemidler og undervisningsmetoder. Den supplerende undervisning kan enten gives som enkeltmandsundervisning eller på mindre hold for elever inden for samme handicapgruppe.

Såfremt der er tale om sværere handicap, gennemføres specialundervisningen således, at eleven får al undervisning i et eller flere fag alene eller på hold sammen med elever med tilsvarende handicap eller beslægtede handicap.

Undervisning i egentlige specialklasser kan være påkrævet enten på grund af handicappets sværhedsgrad, eller fordi den handicappede elevs forhold i det hele taler for overflytning til en sådan klasses beskyttende miljø. Disse specialklasser søges i videst muligt omfang, blandt andet af hensyn til den opdragende virkning, som samkvemmet med andre elever har, placeret på almindelige skoler.

Kun i de tilfælde, hvor det blandt andet af hensyn til handicappets sværhedsgrad er nødvendigt, at der tilvejebringes særlige faciliteter til undervisning og behandling, som vanskeligt kan anskaffes på almindelige skoler, og hvor antallet af elever med det pågældende handicap er så stort, at der kan oprettes klasser på flere alderstrin, kan det være hensigtsmæssigt at samle klasserne på særlige skoler. Der bør ved opførelse af nye skoler i større kommuner tages hensyn til handicappede i almindelige klasser gennem indretning af til eksempel elevatorer og toilet for elever i kørestole på i hvert fald en af kommunens skoler.

2.3. Samarbejde med særforsorgen.

Såfremt forholdene i de enkelte tilfælde, herunder navnlig hensyn til specialbehandling af medicinsk og forsorgsmæssig art, er af en sådan karakter, at det ikke vil være forsvarligt at lade eleven undervise inden for folkeskolens rammer, bør eleven henvises til statens institutioner, men afgørelsen heraf bør tages op til revision, så snart elevens udvikling taler herfor, og mindst én gang om året. Bestemmelsen træffes i samråd mellem folkeskolens og forsorgens organer. Dette forhold forudsætter kontinuer-

ligt samarbejde mellem kommunale og statslige organer med ansvar for børnenes placering og en fælles konsulentordning, som kan formidle koordineringen. Spørgsmålet behandles nærmere i kap. 9.

2.4. Mellemkommunalt samarbejde.

Gennemførelsen af specialundervisningen beror til en vis grad på kommunalt initiativ, og der kan derfor være stor forskel på specialundervisningens effektivitet i de forskellige kommuner. Endvidere vil størrelsen af vedkommende kommunale skolevæsen være af betydning for, hvor meget specialundervisningen kan differentieres, og det er af hensyn hertil nødvendigt at gennemføre samarbejde mellem kommunerne. Det vil kunne komme på tale, hvor det kommunale skolevæsen er så lille, at det ikke er praktisk muligt at foretage en tilfredsstillende udbygning af specialundervisningen, og hvor der derfor må træffes aftale med en eller flere tilgrænsende kommuner om fælles foranstaltninger. Eventuelt kan samarbejdet have den form, at der træffes aftale om fælles benyttelse af en eller flere lærere til specialundervisningen.

En anden form for mellemkommunalt samarbejde er iværksat med henblik på undervisningen af de elever, der er handicappede i en sådan grad, at de er forhindret i at gennemføre en almindelig undervisning og ikke kan hjælpes dertil ved foranstaltninger i tilknytning til almindelige klasser, men som dog efter sagkyndiges og forældrenes skøn vil have større udbytte af undervisning i et almindeligt skolemiljø end af henvisning til en af statens institutioner. Det har vist sig formålstjenligt at oprette *undervisningscentre med specialklasser* for et geografisk område af en sådan størrelse, at eleverne dagligt kan befordres til og fra skole. Efter de indvundne erfaringer fordres der tilslutning fra skolevæsenene med 30–40 000 børn, for at der kan oprettes tilstrækkeligt differentierede specialklasser i et undervisningscenter. Klasserne søges placeret på forskellige skoler, således at de handicappedes tilknytning til det almindelige skolemiljø i videst muligt omfang opretholdes.

I undervisningscentrene søges etableret et snævert samarbejde med statens skoler og øvrige handicapinstitutioner, og da centret som regel er beliggende i større købstæder, er der mulighed for at give eleverne den påkrævede hjælp fra speciallæger, ligesom der kan sikres anden bistand, f. eks. til fysioterapeutisk behandling af spastikere.

Et andet område for mellemkommunalt samarbejde er *observationsskoler* for børn med tilpasningsvanskeligheder. Der er allerede af enkelte større skolevæsen indrettet sådanne »observationsskoler«, hvor der under medvirken af særligt uddannet personale kan foretages observationer og undersøgelser i forlængelse af skolepsykologisk rådgivningsvirksomhed for psykisk og socialt afvigende elever. Formålet er at lære børnenes vanskeligheder og årsagerne hertil at kende, hvilket ofte er vanskeligt gennem ambulante skolepsykologiske undersøgelser. Anbringelse i observationsskole vil for nogle elevers vedkommende være en tilstrækkelig behandling, medens opholdet for andre børn vil kunne give grundlag for bedre at tage stilling til relevant behandling og undervisning, herunder skoleplacering og eventuel henvisning til psykiatrisk behandling eller børne- og ungdomsforsorg. Under opholdet, der kan være indtil 6 måneder og i særlige tilfælde kan forlænges, modtager børnene almindelig undervisning.

2.5. Specialundervisningens lærere.

Specialundervisningen i dens forskellige former gives af lærere, der har modtaget uddannelse i specialpædagogik inden for det pågældende handicapområde. Grunduddannelserne, der kvalificerer til specialundervisning af svagt-begavede og læseretardedede børn, gives enten på kursus under Danmarks Lærerhøjskole eller som liniefag på seminarierne.

I henhold til lov nr. 235 af 8. juni 1966 om uddannelse af lærere til folkeskolen indgår undervisningen i specialklasser blandt et af de tre pædagogiske specialer, som de lærerstuderende skal vælge imellem under det pædagogiske fagområde, men ifølge bemærkningerne til lovforslaget vil orientering i undervisning i specialklasserne indgå i den uddannelse, der er fælles for alle de lærerstuderende. Loven finder anvendelse fra 1969.

Udvalget finder det vigtigt, at bestemmelserne for *undervisningen i pædagogik på seminarierne* udformes således, at der gives de kommende lærere et grundigt kendskab til de forskellige handicap og til den hjælp, der kan ydes gennem specialundervisning i folkeskolen og andre skoleformer samt særfor sorgen og børne- og ungdomsforsorgen. En sådan orientering er ønskelig, dels fordi den kommende lærer som klasselærer vil være medbestemmende med hensyn til et barns henvisning til specialundervis-

ningen, men også fordi specialundervisningens gennemførelse forudsætter, at lærere, der giver den almindelige undervisning, hvori handicappede ofte deltager, bør have kendskab til de midler og metoder, som anvendes i specialundervisningen. Endvidere er en sådan orientering ønskelig, fordi mange lærere senere uden for folkeskolen vil varetage undervisning, der også omfatter handicappede, således i ungdomsskolen, på efterskoler, aftenskoler og højskoler.

Den almindelige orientering om specialundervisning, der fremtidig bør indgå i læreruddannelsen, vil ikke give et tilstrækkeligt grundlag for at varetage specialundervisning, men udvalget henstiller, at undervisningsplanerne for det *pædagogiske speciale* med sigte på undervisningen af handicappede tilrettelægges således, at de lærere, der har gennemgået denne uddannelse på et seminarium, kvalificerer sig dels til specialundervisning for svagtbegavede og læseretarderede, dels til optagelse på Danmarks Lærerhøjskoles kursus til afsluttende eksamen for speciallærere.

For udvalget foreligger oplysning om, at der den 1. august 1966 blev undervist af 961 lærere uden fornøden videreuddannelse på læsehold og i læseklasse og af 1245 lærere uden fornøden videreuddannelse på hjælpehold og i hjælpeklasser. Udvalget finder anledning til at understrege nødvendigheden af øget uddannelseskapacitet, eventuelt i form af en af inspektionen for specialundervisningen tilrettelagt *efteruddannelse* på korte instruktionskursus. Sådanne foranstaltninger kan imidlertid kun være af støttende karakter, idet end ikke de nuværende grundkursus, men alene den fuldstændige speciallæreruddannelse på længere sigt kan anses for tilfredsstillende grundlag for at overtage specialundervisning.

Da udbygningen af specialundervisningen er forskellig i de enkelte kommuner og amter, vil det være værdifuldt, om klasselærerne og lærerne ved specialundervisningen har en ajourført oversigt, såvel over specialundervisningens indretning ved vedkommende skolevæsen, derunder personalet ved psykologisk-pædagogisk rådgivning, som over de undervisningsmaterialer, der står til rådighed, ligesom de må have kendskab til fælleskommunale foranstaltninger og til institutioner, hvormed skolevæsenet samarbejder, samt til de særfororgsinstitutioner, der kan komme på tale. Udvalget er af den opfattelse, at det påhviler den ledende skolepsykolog (konsulenten for specialundervisningen) ved de enkel-

te skolevæsener at sørge for, at der tilstilles de pågældende lærere en sådan orientering.

Lærere ved specialundervisningen i folkeskolen uden for København aflønnes efter folkeskolens 2. lønningsklasse med automatisk oprykning til 4. lønningsklasse. Disse lønningsklasser svarer stort set til statens 14. og 20. lønningsklasser, idet begyndelseslønnen dog er noget lavere, medens slutlønnen er den samme. Lærere, der virker ved statens skoler for handicappede, er placeret i statens 17., 21. og 23. lønningsklasse. Udvalget henstiller, at en harmonisering af løn- og ansættelsesvilkårene for lærere, som under forskellige styrelser underviser handicappede, tages op til overvejelse.

2.6. Kuratorer.

I betænkning nr. 277/1961 om folkeskolens specialundervisning er der fremsat forslag om, at der sikres alle svagtbegavede unge adgang til at få råd og bistand ved overgang fra skole til erhverv. Det er foreslået, at der i hver amtsråds-kreds eller købstad til skolepsykologisk rådgivning eller til hjælpeskolens ledelse knyttes en eller flere kuratorer, der efter forslaget tillige skal have ansættelse på vedkommende arbejdsanvisningskontor.

I betænkningen var det endvidere foreslået, at kuratorordningen udstræktes til andre handicappede med vanskeligheder i forbindelse med overgangen til erhvervslivet, således unge med læsevanskeligheder, svagseende og tunghøre unge, vanføre eller legemligt svage unge, samt unge med adfærdsvanskeligheder.

Det foreslåede dobbelte ansættelsesforhold, dels ved skolevæsenet og dels ved anvisningskontorerne, er ikke gennemført i praksis. Kuratorordningen er i henhold til cirkulæret af 4. august 1961 om folkeskolens specialundervisning gennemført på forsøgsbasis. Der er givet de skolevæsener, der har søgt om godkendelse, tilladelse til at nedsætte timetallet nogle få timer for en eller flere hjælpeskolelærere, således at den hertil svarende tid forudsættes anvendt til kuratorvirks omhed.

De forsøgsmæssige kuratorordninger har vist, at der er stort behov for individuel bistand i forbindelse med erhvervsvejledningen og den senere erhvervsmæssige beskæftigelse. De indvundne erfaringer såvel som de oplysninger, der er givet udvalget om undervisningen af handicappede elever i skoler for ikke-faglærte arbejdere, tekniske skoler og handelslærlingeskoler,

tyder på, at især de svagtbegavede elever har behov for kuratorbistand i tiden efter påbegyndelse af den erhvervsmæssige uddannelse eller beskæftigelse, men også elever med svære handicap af anden art har haft behov for sådan bistand.

Selv om den offentlige erhvervsvejledning er suppleret med revalideringscentrenes bistand til erhvervshæmmede, hvorom man henviser til socialministeriets cirkulære nr. 81 af 22. maj 1967 vedrørende lov om revalidering, vil det være af afgørende betydning, at der også kan ydes andre handicappede end de svagtbegavede en individuel bistand af en kurator, som allerede i skoletiden har kunnet danne sig et indblik i den unges særlige vanskeligheder og har kunnet etablere tillidsfuld kontakt til elev og hjem. Det må herved også tages i betragtning, at de handicappede oftest vil have mere usikre ansættelsesforhold og have vanskeligere ved at skaffe sig ny beskæftigelse end andre unge.

Kuratorernes virksomhed omfatter tilrettelæggelse af den erhvervsorienterende undervisning i hjælpeskolen og i hjælpeklasser. Denne må lægge vægt på gennemgang af erhverv, der senere kan tilbyde eleverne ansættelse, og være således tilrettelagt, at den svarer til elevernes evnemæssige forudsætninger.

Kuratoren skal desuden, evt. ved aftenmøder, oplyse elever og deres forældre om muligheder for fortsat undervisning i folkeskolen og i andre skoleformer, hvorved betydningen af skolegangen ud over det 7. skoleår og vigtigheden af ikke på et tidligt tidspunkt at låse den unge fast i et bestemt erhverv bør understreges.

Endvidere bør kurator, eventuelt i samarbejde med konsulenten for erhvervsorientering, give oplysninger om mulighederne for erhvervsmæssige uddannelser, herunder om den for ikke-faglærte arbejdere tilrettelagte kursusvirksomhed, ligesom han skal give oplysning om den erhvervsvejledning og arbejdsanvisning for erhvervshæmmede, der ydes af de offentlige arbejdsanvisningskontorer og revalideringscentre. Ved denne virksomhed bringes kuratoren i personlig kontakt med eleverne og deres forældre før udskrivning af skolen, hvorfor det er ønskeligt, at kurator varetager de til denne erhvervsorienterende undervisning afsatte timer.

Kuratoren skal - i samarbejde med konsulenten for erhvervsorientering - tilrettelægge elevernes erhvervspraktik, besøge eleverne på praktikstedet og efter praktikopholdet indhente op-

lysninger fra praktikstedet og drøfte de indvundne erfaringer med eleverne og eventuelt med deres hjem.

Når den handicappede slutter sin skolegang, er det kurators opgave i forbindelse med det offentlige arbejdsanvisningskontor eller revalideringscentret, såfremt der er tale om sværere handicappede, at medvirke ved den aktuelle erhvervsvejledning og arbejdsanvisning, idet kurator på baggrund af sit kendskab til eleven tilbyder individuel rådgivning til hjemmet i spørgsmål om elevens videre uddannelse eller erhvervsoptræning.

Når beslutning herom er taget, kan det endvidere blive nødvendigt, at kurator bistår eleven og dennes forældre i løsning af praktiske anliggender, f.eks. formidling af kontakt til skole eller arbejdssted, hjælp ved korrespondance, formidling af nødvendige forhåndsplysninger til dem, der skal modtage eleven osv.

Nogle elever vil have brug for en mere omfattende hjælp. Der kan f.eks. være tale om en bestemt arbejdsdragt eller andet nødvendigt udstyr. Det vil i sådanne tilfælde være ønskeligt, at der for at sikre, at den fornødne bistand faktisk ydes disse elever, etableres praktiske samarbejdsformer mellem kurator og vedkommande forsorgs- eller revalideringsinstitution, herunder med hensyn til udbetaling af mindre udgifter af denne art. Der kan være tilfælde, hvor der må ydes hjemmet social og økonomisk bistand, hvis elevens erhvervsanbringelse skal lykkes, eller eleven kan være så handicappet, at særligt omfattende støtte må ydes. I sådanne tilfælde er det kurators opgave at formidle kontakten mellem eleven, evt. dennes forældre, og den institution, der kan tilbyde adækvat bistand. Det er næppe tilstrækkeligt at oplyse om adresse, åbningstider m.m. Kuratoren må ofte følge eleven og sørge for etablering af den personlige kontakt og sikre sig, at den givne hjælp udnyttes. Sådanne institutioner kan f.eks. være revalideringscenter, familievejledning, socialkontor og åndssvageforsorg.

Kurator bør tage initiativ til, at der oprettes klubber for tidligere hjælpeskoleelever og aften- eller ungdomsskolehold for handicappede, hvor sådant behov er til stede. Kuratoren bør følge dette arbejde og kan derigennem holde sig i kontakt med de unge. Bliver der brug for hjælp til den unge, for eksempel på grund af brudt arbejdsforhold, vil kuratoren være vel orienteret om mange af de forhold, der nødvendigvis må kendes for at yde effektiv personlig støtte.

Kuratorbistand vil som anført særligt være påkrævet for de svagtbegavede elever, og på grund af det store antal handicappede i denne gruppe vil det være ønskeligt, at der udpeges kuratorer ved alle skolevæseners med hjælpeskoler eller hjælpeklasser. For de mindre skolevæseners vedkommende bør der være mulighed for bistand fra en til skoledirektionen knyttet kurator for svagtbegavede. Kuratorerne må foruden at virke for de svagtbegavede tillige kunne yde en vis bistand til elever med andre handicap.

Handicappede elever af anden art end svagtbegavede vil i almindelighed ikke have et væsentligt større behov for personlig rådgivning og vejledning end normale elever, men for de hårdest ramte kan der opstå særlige problemer. Antallet af sådanne elever vil formentligt være så lille, at det ikke vil være påkrævet at oprette kuratorstillinger med særligt henblik på elever med disse handicap ved de enkelte skolevæseners. Kun ved de større skolevæseners, hvor der er oprettet særlige skoler for handicappede eller findes en klasserække, samt ved undervisningscentrene vil det være fornødent at udpege kuratorer for andre handicappede, således navnlig for hørehandicappede elever og i enkelte tilfælde også for læse-taleretarderede.

Udvalget skal derfor henstille, at der gennemføres en almindelig bestemmelse om, at der ved hvert skolevæsen gives en eller flere speciallærere timenedsættelse til varetagelse af denne opgave, således at timenedsættelsen sættes i forhold til antallet af handicappede elever ved skolevæsenet.

Endvidere skal man henstille, at der tilknyttes undervisningscentrene kuratorer såvel for hjælpeskoleelever som for andre handicappede elever, specielt for de hørehandicappede, samt at der ligeledes åbnes mulighed for at tilknytte de største skolevæseners kuratorer med særligt henblik på bistand til andre handicappede elever end de svagtbegavede.

Udvalget henstiller, at det som bilag 2 til nærværende betænkning optagne forslag til instruks for kuratorvirksomhed for svagtbegavede børn og unge godkendes som normalinstruks.

2.7. Skolepsykologer.

(Konsulenter for specialundervisningen).

Indretningen af specialundervisningen i den enkelte købstad eller skoledirektionskreds forstås af skolepsykologen (konsulenten for specialundervisningen). Denne er over for skole-

kommissionen, respektive skoledirektionen, ansvarlig for det skolepsykologiske arbejde på alle områder.

Der er ansat konsulenter for specialundervisningen i samtlige skoledirektionskredse, og skolepsykologer i de fleste købstæder samt i en række kommuner med købstadordnet skolevæsen, jfr. fortegnelsen i bilag 3.

Skolepsykologen skal blandt andet virke for, at der stilles lokaler og undervisningsmateriale til rådighed for specialundervisning, at der ansættes kvalificerede lærere og om fornødent tilrettelægges kørselsordninger for de handicappede. Han fremsætter forslag om undervisningens omfang og indhold.

Skolepsykologen sørger for udtagning af børn til specialundervisning og tager, blandt andet på grundlag af skolens indstilling, udskrift af helbredskort og skolepsykologiske undersøgelser, stilling til, hvilken specialundervisning der i det enkelte tilfælde er behov for. Skolepsykologen følger udviklingen hos de elever, der er henvist til specialundervisningen, og vejleder dem efter specialundervisningens ophør. Han skal herunder drage omsorg for, at der ydes fornøden vejledning med hensyn til elevernes muligheder i erhvervslivet og fortsatte deltagelse i specialundervisning. Med henblik herpå skal skolepsykologen rette henvendelse til vedkommende revalideringscenter, såfremt handicapet er af en sådan art, at det skønnes at kunne medføre væsentlig nedsættelse af erhvervsevnen. Skolepsykologen må endvidere være opmærksom på muligheden af at indføre en kuratorordning.

Udvalget finder det naturligt, at tilsynet med undervisningen af syge og invaliderede børn på de i undervisningsministeriets cirkulære af 4. februar 1965 omhandlede sygehuse og behandlingsinstitutioner varetages af skolepsykologen på skolekommissionens ansvar, således som der i henhold til cirkulærets § 5, stk. 2, er åbnet mulighed for.

Skolepsykologerne er lærere, der enten har bestået embedseksamen i psykologi ved Københavns universitet (cand. psych.) eller som ved anden videregående uddannelse - fortrinsvis på Danmarks Lærerhøjskole - har kvalificeret sig til skolepsykologisk virksomhed. Lærerhøjskolen har med henblik herpå i 1966 påbegyndt den ved kgl. anordning af 12. oktober 1966 indførte psykologisk-pædagogisk eksamen (cand. pæd.).

Konsulenten for specialundervisningen i sko-

ledirektionskredsene og de ledende skolepsykologer i de større købstæder har en eller flere assisterende psykologer og pædagogiske konsulenter som medarbejdere, herunder en konsulent for talehæmmede og tunghøre elever med henblik på tilrettelæggelse af specialundervisningen for disse kategorier af handicap.

Skoledirektionernes konsulenter for specialundervisningen og de ledende skolepsykologer i købstæderne er aflønnet efter folkeskolens 6. lønningsklasse, der svarer til statens 24. lønningsklasse, medens assisterende skolepsykologer og konsulenter fortrinsvis er placeret i folkeskolens 5. lønningsklasse. Navnlig denne sidste placering har voldt store vanskeligheder med hensyn til at tiltrække personale med fornøden psykologisk-pædagogisk uddannelse, ligesom den ikke har ansporet lærere til den krævende videreuddannelse.

Udvalget henstiller, at de hermed forbundne spørgsmål tages op til snarlig løsning, og at der indtil da i videre omfang end hidtil gøres brug af skoletilsynslovens hjemmel til at normere stillingerne som medhjælpende konsulent i folkeskolens 6. lønningsklasse. Dette bør i alle tilfælde finde sted, dersom disse stillinger besættes med lærere, der har bestået embedseksamen i psykologi fra Københavns universitet eller i pædagogik fra Danmarks Lærerhøjskole.

2.8. Finansieringen af folkeskolens specialundervisning.

Udgifterne til folkeskolens specialundervisning finansieres efter samme bestemmelser som folkeskolens undervisning i øvrigt. Herefter afholder den enkelte kommune de med specialundervisningen forbundne udgifter, således at der til aflønning af specialundervisningens lærere, kuratorer, konsulenter og skolepsykologer ydes et statstilskud på 85 pct. Andre udgifter i forbindelse med indretningen af specialundervisningen, herunder anskaffelse af undervisningsmateriel og indretning af lokaler m.v., påhviler derimod vedkommende kommune uden refusion af statskassen. I forbindelse med opførelse af nye skolebygninger eller tilbygninger til bestående bygninger kan der dog efter folkeskolelovens § 63 ydes et tilskud på indtil 9.500 kr. til indretning af skolelokaler med inventar, hvortil kommer et ekstraordinært finanslov-hjemlet statstilskud på indtil 15.200 kr. eller i alt indtil 24.700 kr. pr. skolelokale, jfr. under-

visningsministeriets cirkulære af 28. november 1958.

Ifølge cirkulære af 4. august 1961 om folkeskolens specialundervisning kan der, hvis en kommunes udgifter til specialundervisning væsentligt overstiger, hvad der er almindeligt for undervisning på pågældende alderstrin, efter indstilling af skolerådet bevilges tilskud af skolefonden i henhold til skoletilsynslovens § 32, stk. 1, nr. 3, med den virkning, at statskassen refunderer halvdelen af udgifterne. Dette har blandt andet fået betydning ved anskaffelse af særligt undervisningsmateriel, f.eks. elektriske skrivemaskiner til bevægelseshandicappede elever.

Udgifterne til aflønning af konsulenter for specialundervisningen i skoledirektionskredsene og til disses medhjælpere afholdes af skolefonden med 85 pct. tilskud af statskassen; konsulentens kontor- og rejseudgifter afholdes ligeledes af skolefonden med 50 pct. tilskud fra statskassen.

Der er ikke givet direkte bestemmelser om den økonomiske ordning af undervisningscentre for handicappede. Oprettelsen af disse centre hviler på aftaler mellem de implicerede købstæders byråd og amternes skolemyndigheder. Herefter afholder vedkommende skolefond uden yderligere statstilskud den del af lærerlønningsudgifterne, som ikke refunderes af staten, samt med halv statsrefusion udgifterne til andet personale, lokaler, undervisningsmaterialer, kontor og befordring. De sidstnævnte udgifter godkendes af undervisningsministeriet i henhold til skoletilsynslovens § 32, stk. 1, nr. 3.

Denne ordning virker imidlertid ikke tilfredsstillende, fordi den finanslovbevilling, der er afsat til dækning af udgifter i henhold til den omhandlede bestemmelse i skoletilsynsloven, også omfatter andre specialundervisningen uvedkommende formål. Hertil kommer, at statens tilskud til disse foranstaltninger, i modsætning til folkeskolens drift i øvrigt, ikke er lovregulerede, således at der i hvert enkelt tilfælde på forhånd må skabes sikkerhed for, at den pågældende udgift kan refunderes af statskassen. Denne refusionsordning medfører således en betydelig usikkerhed med hensyn til de lokale myndigheders dispositioner for denne særlige del af folkeskolens undervisning, hvilket vil kunne hæmme det lokale initiativ. Desuden har ordningen ført til en indviklet og tidskrævende forretningsgang, idet de enkelte udgifter i modsætning til folkeskolens øvrige udgifter af denne

art, til hvilke der automatisk ydes statstilskud, på forhånd skal godkendes af ministeriet i forbindelse med godkendelsen af skolefondenens samlede budget.

De samme vanskeligheder gør sig i øvrigt gældende med hensyn til de øvrige bevillinger til specialundervisningen, som dækkes gennem skoletilsynslovens § 32, stk. 1, nr. 3, f.eks. udgifter til befordring af handicappede til undervisning i specialklasser.

I de senere kapitler har udvalget fremsat en række forslag med hensyn til gennemførelse af undervisningen for forskellige kategorier af handicappede. Enkelte af de foranstaltninger, der er foreslået gennemført, vil kunne medføre udgifter, som er betydeligt større end de udgifter, der sædvanligvis er forbundet med folkeskolens undervisning, og udvalget finder derfor, at der bør åbnes mulighed for, at sådanne ekstraordinære udgifter, f.eks. til særlig indretning af lokaler eller til anskaffelse af særligt undervisningsudstyr, delvis refunderes af statskassen. Det må herved tages i betragtning, at det, såfremt specialundervisningen ikke blev gennemført, måske ville være nødvendigt at henvise eleverne til særforborgens kostskoler,

således at de hermed forbundne betydelige merudgifter måtte afholdes fuldstændigt af staten.

Udvalget skal derfor henstille, at der på finansloven oprettes en særlig konto til anskaffelse af ekstraordinært undervisningsudstyr og -materiel til specialundervisning, til drift af undervisningscentre for specialundervisningen og til kørselsordninger i forbindelse med undervisning af handicappede. Udvalget lægger stor vægt på, at denne rammebevilling bliver så rigelig, at rimelige og nødvendige foranstaltninger ikke hindres af sparebestræbelser.

Det er udvalgets opfattelse, at specialundervisning for svært handicappede, derunder hjælpeskoler for svagtbegavede, etableret på grundlag af en for hele amtsrådskredsen gældende planlægning, af skolerådet bør kunne godkendes med den virkning, at statskassen ud over almindelig lærerlønrefusion yder skolefonden et tilskud på 50 pct. af de øvrige driftsudgifter.

En sådan byrdefordeling vil på samme tid gøre de kommunale myndigheder interesseret i specialundervisningens økonomiske forhold og tilskynde til fyldestgørende og ensartede undervisningsforanstaltninger for handicappede.

KAP. 3.

Specialundervisning uden for folkeskolen.

3.1. Udvalgets hovedsynspunkt.

Undervisningsministeriets bestemmelser om specialundervisningen vedrører direkte kun den undervisning, der gives i folkeskolen, medens der kun i meget begrænset omfang er givet bestemmelser om foranstaltninger for handicappede i de lovbestemmelser, der regulerer andre former for undervisning og uddannelse. Da den specialundervisning, der er givet i folkeskolen, i mange tilfælde må betragtes som uafsluttet ved skolegangens ophør, er det vigtigt, at der i forbindelse med eventuel fortsat uddannelse åbnes mulighed for specialundervisning, for så vidt der ikke på anden måde, eventuelt af særfor sorgen, er gennemført foranstaltninger med henblik på de handicappedes deltagelse heri. Udvalget har i de følgende kapitler fremsat forslag om de foranstaltninger, der bør gennemføres af hensyn til undervisningen af de enkelte kategorier af handicappede. Udvalget er af den opfattelse, at spørgsmålet om støtte til handicappede er så betydningsfuldt, at gennemførelsen af sådanne foranstaltninger ikke udelukkende bør overlades til den enkelte skoles eller den enkelte skolebestyrelses initiativ. I de bestemmelser, som regulerer sådanne uddannelser, som erfaringsmæssigt søges af et stort antal handicappede, bør der derfor optages hjemmel til støtteforanstaltninger, således at de handicappede får de samme betingelser for undervisning og uddannelse som de ikke handicappede. Især må udvalget lægge vægt på, at børn, som modtager en til folkeskolen svarende undervisning uden for denne, får adgang til at modtage specialundervisning i samme omfang som den, der bydes folkeskolens elever.

Udvalget har fundet, at det bl.a. i betragtning af den almindelige forlængelse af skolegangen vil være af den største betydning for sidstnævnte elevgrupper, at der snarest åbnes mulighed for at gennemføre de samme foranstaltninger i de private skoler, som gives i folkeskolen. Man har derfor i skrivelse til undervisningsministe-

riet af 7. september 1967 henstillet, at der som en forsøgsmæssig ordning godkendes aftaler mellem de enkelte privatskoler og vedkommentede kommune om, at skolen kan inddrages under de for kommunens skoler gældende foranstaltninger for handicappede elever, jfr. bilag 4.

3.2. Friskoler.

Udvalget finder således, at der må åbnes mulighed for inden for friskolens rammer at give den samme specialundervisning som i folkeskolen, idet man i modsat fald tvinger de handicappede børn til at søge undervisning i folkeskolen, hvilket udvalget ikke anser for at være i overensstemmelse med princippet om skolefrihed.

Friskoleloven (lovbekendtgørelse nr. 181 af 9. april 1965) indeholder som anført ingen bestemmelser om specialundervisning, og det kan efter den gældende lovgivning ikke antages, at der påhviler friskolerne nogen pligt til at gennemføre specialundervisningen. Selv om forældrene til eleverne i friskolen har en mere direkte indflydelse på friskolernes virksomhed, end tilfældet er med hensyn til folkeskolen, og en forældrekræds derfor vil have mulighed for at forlange specialundervisning indført i friskolen, finder udvalget, at det vil være påkrævet at pålægge friskolerne at give skolens handicappede elever en til folkeskolen svarende specialundervisning.

Ifølge friskoleloven ydes der, ud over et grundtilskud til mindre skoler og et tilskud for hvert barn svarende til 50 pct. af kommunernes gennemsnitlige udgifter pr. barn i den offentlige skole, tilskud til lærerlønninger med den samme procent, som statstilskuddet udgør til lærerlønninger til folkeskolen. Der foreligger således de samme muligheder for at gennemføre specialundervisning for de kategorier af handicappede, hvor merudgiften alene skyldes lærerlønninger, dog med væsentlig større økono-

misk belastning for skolekredsen, men der findes hverken hjemmel til ydelse af tilskud til skolepsykologisk virksomhed, kuratorbistand, undervisning i centre eller til anskaffelse af særligt undervisningsudstyr m.v. Disse udgifter må således i givet fald bæres af forældrene, hvilket hverken findes rimeligt eller stemmen- de med princippet om skolefrihed.

Udvalget har overvejet, hvorvidt der i friskoleloven bør åbnes adgang til at yde tilskud til disse særlige foranstaltninger, eller om det vil være at foretrække, at friskolen på disse områder træder i samarbejde med det kommunale skolevæsen, og om det i det sidste tilfælde bør pålægges kommunerne som en pligt at modtage friskolers elever i det omfang, der fremsættes ønske herom, og på det kommunale skolevæsens vilkår til skolepsykologiske undersøgelser og til specialundervisning. Det er et af udvalgets ledende synspunkter, at specialundervisningen og herunder den skolepsykologiske virksomhed bør koordineres mest muligt, således at de lærerkræfter og organer, der er oprettet for specialundervisningen i folkeskolen, i videst muligt omfang stilles til rådighed for elever fra andre skoleformer, herunder fra friskoler. Hertil kommer, at elevantallet i de fleste friskoler er meget beskedent, og at det således af praktiske grunde ikke vil være muligt at gennemføre den ønskede differentiering af specialundervisningen, såfremt denne skulle gennemføres alene ved den enkelte friskole. Ud fra disse betragtninger finder udvalget, at der bør åbnes adgang til, at friskolerne med hensyn til gennemførelsen af skolepsykologisk rådgivning og specialundervisning kan samarbejde med det kommunale skolevæsen, som i så fald bør pålægges en pligt til at optage et sådant samarbejde som anvist vedrørende undervisning i hjemmet efter cirkulæret af 4. februar 1965 om folkeskolens undervisning af syge og invalide- rede. Under hensyn hertil skal udvalget henstille, at der i friskoleloven optages en til folkeskolelovens § 2, stk. 2, svarende forpligtelse til at give specialundervisning, dog således at skolepsykologisk rådgivning og specialundervisning, hvortil udgifterne i væsentlig grad overstiger, hvad der er almindeligt til undervisning af den pågældende art, dersom forældre kredsen fremsætter ønske derom, varetages af det kommunale skolevæsen. Endvidere skal udvalget henstille, at det ved ændring af folkeskoleloven pålægges kommunerne på begæring af forældre kredsen at varetage specialundervisningen og

den skolepsykologiske rådgivning for elever ved friskoler i de tilfælde, hvor skolen ikke kan påtage sig specialundervisning af vedkommende elev.

Svarende hertil finder udvalget det naturligt, at friskoler får samme mulighed for refusion fra skolefonden af udgifter til ekstraordinært dyre undervisningsmidler til brug for handicappede som den kommunale skole og på tilsvarende betingelser.

3.3. Private realskoler og realkursus.

Lov nr. 202 af 16. juni 1962 om statstilskud til private realskoler indeholder lige så lidt som friskoleloven bestemmelser om specialundervisning, og heller ikke i de for kursus givne regler er der hjemmel hertil.

Private realskoler modtager foruden et grundtilskud på 4.000 kr. et løntilskud på 85 pct. af udgifterne til lærere og bestyrere, medens realkursus alene modtager løntilskud. Der er således også i lovgivningen om de private realskoler og i de for realkursus gældende bestemmelser mulighed for at gennemføre specialundervisning, såfremt de hermed forbundne lærerlønninger er den væsentligste udgift. Derimod må det antages, at gennemførelsen af andre former for specialundervisning, som kan medføre betydelige udgifter af anden art end lærerlønninger, næppe vil være mulig, medmindre der fra anden side ydes støtte hertil. I overensstemmelse med de foranstående bemærkninger om udvalgets stilling til det tilsvarende spørgsmål ved friskolerne skal man henstille, at der åbnes mulighed for at etablere et samarbejde mellem de private realskoler og realkursus og vedkommen- de kommunale skolevæsen.

3.4. Gymnasieskoler og studenterkursus.

Lov nr. 165 af 7. juni 1958 om gymnasieskoler indeholder ingen bestemmelser om specialundervisning, og sådanne bestemmelser indeholdes hverken i lov nr. 236 af 10. juni 1960 om fordeling af udgifterne til statsskoler og kommunale gymnasieskoler eller i lov nr. 81 af 25. marts 1961 om statstilskud til private gymnasieskoler eller i lov nr. 82 af 25. marts 1961 om private studenterkursus.

Som det fremgår af bemærkningerne i de senere kapitler om de enkelte arter af handicap, er der også i gymnasieskolen behov for specialundervisning, og udvalget finder derfor, at der

bør skabes hjemmel dertil. Da antallet af handicappede elever i gymnasiet imidlertid må antages at være forholdsvis lille, finder udvalget, at det vil være uhensigtsmæssigt og bekosteligt i alle tilfælde at etablere en særskilt ordning for specialundervisning i gymnasieskolen.

Eleverne i gymnasieskolen rekrutteres hovedsagelig fra kommunerne i den skoledirektionskreds, hvori gymnasiet er beliggende, og det vil derfor være mest hensigtsmæssigt, at den skole psykologiske bistand, og for så vidt angår elever i gymnasiernes realafdeling tillige specialundervisningen, gives af de personer, der allerede fra folkeskolens hovedskole har et personligt kendskab til den handicappede elev. Derimod bør specialundervisning (støtteundervisning) i gymnasiet fortrinsvis varetages af lærere ved gymnasiet, som har modtaget en særlig uddannelse eller instruktion i undervisning af handicappede.

For de kommunale gymnasieskolars vedkommende vil en sådan ordning være naturlig, idet administrationen af undervisningen er henlagt til de samme organer, som varetager det kommunale skolevæsen, ligesom undervisningen finansieres ad de samme kanaler. Udvalget finder derfor, at vedkommende kommune bør have de samme forpligtelser over for eleverne i disse skoler som i folkeskolen.

De private gymnasieskoler, statsgymnasierne og studenterkursus har ingen administrativ tilknytning til det kommunale skolevæsen. Imidlertid taler såvel hensynet til eleverne som administrative grunde for, at den skolepsykologiske bistand også i disse skoler bør varetages af skolepsykologen (konsulenten for specialundervisningen) i vedkommende kommune eller skoledirektionskreds, ligesom den nødvendige specialundervisning bør gives af de lærere, som virker i området. En sådan ordning bør kunne gennemføres ved en aftale mellem vedkommende gymnasium og det lokale skolevæsen.

Udvalget skal henstille, at der i loven om gymnasieskoler optages en til folkeskolelovens § 2, stk. 2, svarende bestemmelse, samt at der i lovene om tilskud til kommunale og private gymnasieskoler samt studenterkursus optages en bestemmelse om, at de til specialundervisningen medgåede udgifter er tilskudsberettigede efter samme regler som andre lærerlønningssudgifter. Dertil kommer behovet for statstilskud til dækning af ekstraordinære udgifter i forbindelse med indretning af lokaler og anskaffelse af hjælpemidler.

3.5. Efterskoler.

Efterskolerne søges i et vist omfang af elever med handicap, og enkelte efterskoler lægger særlig undervisning til rette for sådanne elever. Udvalget har derfor under sine forhandlinger lagt vægt på, at der i loven om efterskoler gives hjemmel til, at skolerne kan påtage sig specialundervisning, således at der ydes dem særlige tilskud til de hermed forbundne foranstaltninger. I overensstemmelse hermed er der i lov nr. 226 af 3. juni 1967 om efterskoler optaget bestemmelser om, at der efter nærmere af undervisningsministeren fastsatte regler gives efterskoler, der yder specialundervisning, et yderligere tilskud på 20 pct. af lønnen for de hertil anvendte undervisningstimer.

Endvidere er der i loven optaget bestemmelse om skolepsykologisk rådgivning, således at der ydes statstilskud med 85 pct. af udgifter til fornøden skolepsykologisk rådgivning i forbindelse med specialundervisning. Selv om handicappede elever ofte vil blive henvist til efterskoleundervisning og dermed modtage vejledning af den skolepsykolog, som i folkeskolen har haft ansvaret for tilrettelæggelse af elevens specialundervisning, vil det nemlig ikke kunne undgås, at der også under opholdet på efterskolen kan opstå behov for skolepsykologiske undersøgelser og vejledninger.

Det vil være naturligt, at den skolepsykolog (konsulent for specialundervisning), i hvis område efterskolen ligger, om skolens ledelse fremsætter ønske derom, varetager den skolepsykologiske virksomhed under elevernes ophold på efterskolen. En sådan ordning bør søges gennemført ved aftale mellem efterskolen og vedkommende kommune eller skoledirektion, om nødvendigt således, at efterskolen refunderer skolevæsenet de dermed forbundne udgifter.

Til at gennemføre særlige former for specialundervisning er det som anført i kapitlerne om de forskellige handicap nødvendigt, at skoler, hvis undervisning særligt er tilrettelagt for handicappede, får mulighed for at råde over det hertil nødvendige undervisningsudstyr og undervisningsmateriel. Da de hermed forbundne udgifter i væsentlig grad kan overstige, hvad der for pågældende skole er almindeligt til undervisningsmateriel, skal udvalget henstille, at der i loven om efterskoler optages hjemmel til, at undervisningsministeren i særlige tilfælde yder tilskud til undervisningsmaterialer og hjælpemidler til brug i specialundervisningen.

3.6. Fritidsundervisning.

Udvalget er blevet holdt orienteret om de overvejelser, der har fundet sted med hensyn til optagelse i lovgivningen om ungdomsskoler og aftenskoler af bestemmelser om undervisning for handicappede. Udvalget finder, at det er særdeles betydningsfuldt, at der i det forslag til lov om fritidsundervisning m.v., som undervisningsministeren har forelagt i folketingsåret 1966-67, er taget vidtgående hensyn til de ønsker, der er blevet fremsat i betænkning nr. 277/1961 om folkeskolens specialundervisning. Udvalget kan give sin tilslutning til lovforslagets bestemmelser om særlig tilrettelagt undervisning for handicappede ved disse undervisningsformer.

Som det vil blive omtalt i kapitel 10, knytter der sig så betydelige spørgsmål til disse bestemmelsers gennemførelse, at udvalget finder det nødvendigt til direktoratet for ungdomsundervisningen at knytte en sagkyndig konsulent i undervisning af handicappede.

3.7. Specialundervisning for værnepligtige.

Det er over for udvalget oplyst, at der ved foranstaltning af Forsvarets Civilundervisning gives specialundervisning for læse-staveretarderede i 2-4 ugentlige timer af tjenestetiden for henved 5 % af samtlige værnepligtige. Det er endvidere oplyst, at der ikke sjældent af lokale militære myndigheder stilles større timetal af tjenestetiden til rådighed for undervisning af værnepligtige med behov for specialundervisning, ligesom der i vid udstrækning ved tilrettelæggelsen af den militære tjeneste tages særlige hensyn til specialundervisningens elever.

Udvalget finder det særdeles betydningsfuldt, at der gives værnepligtige adgang til en også i tidsmæssig henseende passende specialundervisning i tjenestetiden. Udvalget må lægge megen vægt på, at der etableres samarbejde mellem specialundervisningen i henhold til kommende bestemmelser om fritidsundervisning for voksne og specialundervisningen etableret af Forsvarets Civilundervisning.

3.8. Lærlingeuddannelser inden for handel og kontor, industri og håndværk.

I henhold til § 1, stk. 7, i lov nr. 261 af 2. oktober 1956 om lærlingeforhold kan undervisningsministeriet efter indstilling fra lærlingerådet bestemme, i hvilket omfang loven skal fin-

de anvendelse på personer, der på grund af legemlig eller åndelig svaghed er indskrænket i deres erhvervsevne, eller som under børneforsorg er anbragt uden for hjemmet. Denne bestemmelse anvendes hovedsagelig i tilfælde, hvor det fysiske handicap, f.eks. svag hørelse eller svagt syn vil medføre sådanne vanskeligheder i oplæringsforholdet, at det skønnes nødvendigt at forlænge oplæringen. Lærlingelovens § 13, stk. 4, og § 17, stk. 4, indeholder endvidere bestemmelser om, at lærlinge helt eller delvis kan fritages for at deltage i undervisningen på tekniske skoler eller handelsskoler.

Hvad angår undervisningen af lærlinge på tekniske skoler er det over for udvalget oplyst, at bestemmelsen finder nogen anvendelse. I nogle af de tilfælde, hvor handicap er konstateret, har man efter aftale med særforsorgen søgt at henlægge de pågældendes undervisning til skoler i nærheden af særforsorgens institutioner eller undervisningscentre for specialundervisning. Man er imidlertid interesseret i et samarbejde mellem de enkelte skoler og folkeskolens skolepsykologer (konsulenter for specialundervisningen) og specialundervisningens lærere med henblik på støtte til de handicappede elever, som måtte have behov derfor.

For handelslærlingeskolernes vedkommende har man i de enkelte tilfælde, hvor en elev på grund af handicap formodes at have vanskeligt ved at gennemføre undervisningen i specielle fag, fritaget eleven for deltagelse heri. Således har man i nogle tilfælde fritaget handicappede elever for faget maskinskrivning.

Udvalget må antage, at en del af de ca. 50.000 elever, som i folkeskolen modtager specialundervisning, søger videreuddannelse inden for handels- og kontorfacene, industri eller håndværk. Selv om folkeskolens specialundervisning i mange tilfælde har medført en forbedring af elevernes muligheder for at deltage i almindelig undervisning, og selv om de gennem specialundervisning er blevet vænnet til at færdes i det normale miljø, er der dog grund til at tro, at en betydelig del af dem, som gennemgår disse erhvervsmæssige uddannelser, endnu er udsat for vanskeligheder på grund af deres handicap. Der er næppe tvivl om, at den foreslåede udbygning af kuratorordningen vil medføre, at de her nævnte erhvervsskoler i større omfang bliver opmærksomme på de handicappedes problemer. Det vil derfor være ønskeligt, at der indledes et samarbejde mellem erhvervsskolerne og de stedlige skolepsykologer

(konsulenter for specialundervisning). Skolerne bør have mulighed for at give støtteundervisning til de elever, der har behov herfor, ligesom man inden for fritidsundervisningen kan meddele en sådan undervisning.

3.9. Andre erhvervsuddannelser samt højere uddannelser.

De bestemmelser, der er givet vedrørende de mange uddannelser, som direkte sigter mod bestridelse af stillinger af forskellig art inden for erhvervs- og samfundslivet, indeholder sjældent hjemmel til specialundervisning eller anden støtteundervisning for handicappede. Sådanne elever vil derfor, selv om deres handicap ikke er af en sådan art, at det udelukker dem fra en erhvervsmæssig uddannelse, ofte have vanskeligt ved eller endog være afskåret fra at gennemføre uddannelser, som kvalificerer til beskæftigelse i stat og kommuner, i søfartserhver-

vet, i landbrug og skovbrug, inden for sundhedsvæsenet og forsorgsvæsenet samt i handel, kontor, håndværk og industri. Tilsvarende vanskeligheder vil opstå for handicappede, som søger højere uddannelser.

I almindelighed må det antages, at de handicappede gennem den specialundervisning, de har modtaget i folkeskolen, og ved anden almen undervisning, og gennem den dertil knyttede rådgivning er indstillet på kun at søge sådanne uddannelser, som sigter mod en beskæftigelse, der er bedst stemmende med deres handicap. Udvalget finder det ønskeligt, at der i videst muligt omfang gives de handicappede mulighed for at gennemføre de uddannelser, som svarer til deres lyst og evner.

Udvalget henstiller, at skoler og læreanstalter under de forskellige undervisningsområder gøres opmærksom på de uddannelsesmæssige vanskeligheder, der kan opstå for elever med de forskellige handicap.

Hørehandicappede.

Udvalgets ledende princip, at handicappet ikke må være årsag til, at den handicappede ikke kan opnå den samme undervisning og uddannelse, som ville have været mulig for en normalt hørende med tilsvarende lyst og evner, vil i praksis betyde, at der bør være mulighed for så forskellige støtteforanstaltninger, at den hørehandicappede kan deltage i de samme undervisningsformer både i og ud over folkeskolen som andre elever. For at opnå dette må der åbnes mulighed for hjælp af forskellig karakter.

4.1. Folkeskolen.

I forbindelse med undervisning af hørehandicappede elever i folkeskolen må man være opmærksom på, at hørehandicappede ofte er senere udviklet end normalthørende, hvorfor det i tilfælde, hvor sådanne elever overgår fra undervisning i specialklasse til undervisning i almindelig klasse, kan være naturligt og må anses for hensigtsmæssigt, at overgangen til 1. realklasse finder sted efter 8. hovedskoleklasse, eventuelt efter 9. klasse. Ligeledes kan det i mange tilfælde anbefales, at eventuel overgang til 1. gymnasieklasse først sker efter 3. realklasse.

Er der tale om en speciel realafdeling for hørehandicappede elever, f.eks. i et undervisningscenter, må det anses for ønskeligt, at en sådan kan gøres 4-årig, dels på grund af ovennævnte forhold, dels fordi tilegnelsen for visse fags vedkommende kræver længere tid.

4.1.1. Pædagogisk hjælp.

Den pædagogiske hjælp til hørehandicappede i folkeskolen kan deles op i fem kategorier:

1. Instruktion af lærere.
2. Instruktion af elever.
3. Instruktion af hjemmene.
4. Støtteundervisning fra klassens lærere i et eller flere skolefag og anden specialundervisning i forbindelse med undervisning i almindelige klasser.
5. Høreklasser.

4.1.1.1. Instruktion af lærere.

Det er ønskeligt, at de *lærerstuderende på seminarierne får en orientering om de hørehandicappedes problemer*. Der kan i den forbindelse henvises til Nordisk Audiologisk Selskabs henvendelse til de nordiske undervisningsministre af september 1964. Udvalget kan tilslutte sig selskabets forslag om »*att alle lärarkandidater oavsedd på vilket stadium de skall undervisa får en grundig orientering om hörselsskaderna och deras verkningar, att en kvalificerad medicinsk-audiologisk och en pedagogisk specialist kallas för att under 6-8 lektionstimmar föreläsa i audiologi, och att lärarkandidaterna får göra studiebesök i hörselsklasser eller vid andre former av specialundervisning av hörselsskadade barn*«. Seminarier, der ikke er i stand til at skaffe læger og lærere med fornøden kendskab til den omtalte undervisning, bør kunne få anvist lærerkræfter ved henvendelse til inspektionen for specialundervisning.

Honoraret for undervisningen kan være det samme, som Danmarks Lærerhøjskole betaler for en kort forelæsningsrække af rutinemæssig karakter. Der må afsættes det nødvendige beløb til dækning af denne udgift på seminariernes budget eller som rådighedsbeløb for direktoratet for folkeskolen og seminarierne.

Det er desuden nødvendigt, at tale-hørekon-sulenten eller tale-hørelæreren giver *individuel instruktion til lærere, der underviser en hørehandicappet elev* i sin klasse. Det er vigtigt, at læreren kender det enkelte barns særlige problemer og de hensyn, der må tages til det, for eksempel den rette placering i klassen af såvel læreren som eleven, så den hørehandicappede kan se lærerens mundbevægelser og få støtte af mundaflæsning. Det er også vigtigt at tage hensyn til belysningsforhold og akustik i undervisningslokalet. I forbindelse med den mundtlige instruktion bør læreren have udleveret en skriftlig orientering om behandling af hørehandicappede børn, hvorved udvalget skal henvise til den som bilag 5 optagne orientering.

4.1.1.2. *Instruktion af elever.*

Den hørehandicappede elev får af tale-høre-konsulenten eller tale-hørelæreren undervisning i brugen af høreapparat og af eventuelle hjælpemidler i forbindelse med høreapparat, ligesom der føres jævnlig kontrol med høreapparatets funktion.

Den hørehandicappedes kammerater bør orienteres af klasselæreren ved almindelig uformel samtale om hørehandicappedes vanskeligheder og den hjælp, kammeraterne kan yde den handicappede. Spørgsmålet er også egnet til emne for drøftelse i samfundslære eller familiekundskab. Som eksempel på hjælpemidler kan nævnes lysbilledserien »Bare et handicap«, der er udsendt af Specialpædagogisk forlag i Herning. Den findes både i en udgave for større og i en udgave for mindre børn.

De skolepsykologiske kontorer bør kunne forsyne lærere i området med sådanne hjælpemidler. Udgiften bør godkendes som led i skolepsykologisk kontors oplysningsvirksomhed og konteres under kontoen for kontorets hjælpemidler.

Det vil sædvanligvis være den til det skolepsykologiske kontor knyttede tale-høre-konsulent, der forestår instruktions- og oplysningsvirksomheden.

4 1 1 3 *Instruktion af hjemmene.*

Den hørehandicappedes forældre og de pårørende i hjemmet orienteres af tale-høre-konsulenten eller tale-hørelæreren om barnets særlige problemer og om de hensyn, man i hjemmet må tage til hørehandicappet. En almindelig orientering i høreapparatets betjening og vedligeholdelse er også nødvendig samt eventuelt en orientering om specielle forstærkere til radio og fjernsyn.

4 1 1 4 *Støtteundervisning og anden specialundervisning.*

Trods pædagogiske og andre støtteforanstaltninger vil det ofte være sådan, at hørehandicappede ikke kan få det fulde udbytte af undervisningen på grund af de høremæssige problemer. I det omfang, hvor manglende forståelse i et fag beror på dårlig kommunikation, må der kunne gives specialundervisning i form af støtteundervisning. Det er en manuducerende undervisning, som normalt gives af klassens lærer i pågældende fag.

Specialundervisningen kan med direkte sigte på handicappet have følgende former:

Optræning eller vedligeholdelse af færdighed i mundaflæsning.

Optræning eller vedligeholdelse af færdighed i skelneevnen ved hjælp af høretræning.

Taleundervisning med henblik på såvel øget sprogforståelse som talekorrektion.

Specialundervisning ydes af tale-hørelærere, der har bestået eksamen på Danmarks Lærerhøjskole.

4.1.1.5. *Høreklasser.*

En del hørehandicappede elever vil kunne følge undervisningen i almindelige klasser, når der sideløbende med klasseundervisningen gives dem permanent eller periodisk specialundervisning af tale-hørelærere, herunder eventuelt støtteundervisning af fagets lærere.

For hørehandicappede børn, der trods specialundervisning ikke er i stand til at følge undervisningen i folkeskolens almindelige klasser, findes høreklasser - også ud over den undervisningspligtige alder.

Blandt fordelene ved at have hørehandicappede børn i folkeskolens specialklasser er en af de vigtigste, at man har mulighed for at udnytte hele folkeskolens uddannelsessystem, når man udformer individuelle undervisningsprogrammer for den enkelte elev.

Nogle hørehandicappede elever må modtage al deres undervisning i specialklasser (høreklasser), bortset fra den integrering, der eventuelt finder sted i visse fag som formning, sløjd, gymnastik, skolekøkken og håndgerning. Visse specialklasseelever vil dog ofte på et eller andet tidspunkt kunne føres tilbage til en almindelig klasse mod at følge en specialklasse i enkelte fag, f.eks. dansk og fremmede sprog, og fortsat modtage specialundervisning i form af høretræning, mundaflæsning m.v. Det vil være af stor betydning, at eleven bevarer kontakten med sin speciallærer.

Undervisning i disse klasser varetages af specialuddannede tale-hørelærere, der giver den form for specialundervisning, som det enkelte barn har behov for, og læreren må derfor have kendskab til alle de oplysninger af medicinsk, psykologisk og pædagogisk art, der foreligger om eleven. Af hensyn hertil vil det være ønskeligt, at der fastsættes ensartede bestemmelser om lærernes pligter og kompetence. Udvalget har som bilag 6 udarbejdet forslag til en sådan normalinstruks for tale-hørelærere.

4.1.2. Teknisk hjælp.

Den tekniske hjælp kan opdeles i 3 hovedområder, der henholdsvis drejer sig om høreapparater, forstærkeranlæg og undervisningslokalernes akustiske forhold.

4.1.2.1. Høreapparater.

De hørehandicappede elever vil sædvanligvis fra hørecentralen være udstyret med de bedste høreapparater i forhold til høretabet til benyttelse under normale forhold.

Imidlertid kan det være nødvendigt, om høreapparaterne skal være effektive under særlige lytteforhold, at foretage en ændring i deres modtagelsefunktion. Der kan således være tale om i forbindelse med brug af mikroportanlæg (se næste afsnit 4.1.2.2.) at indbygge en ekstra radioindgang i apparatet med tilslutning til det nævnte anlægs modtager, hvorved eleven kan høre såvel via høreapparatets mikrofon som via den specielle radioindgang.

Anskaffelse af og ændringer ved høreapparater foretages vederlagsfrit af hørecentralen.

4.1.2.2. Specielle forstærkere.

I visse tilfælde vil der være behov for at benytte specielle forstærkere i undervisningslokalet.

De såkaldte tel esløj f eforstær kere kan med fordel benyttes, hvor en eller flere høreapparatbærere skal aflytte en lærer eller foredragsholder. En sådan forstærker er dog kun effektiv, hvis taleren holder en nøje afstand til forstærkerens mikrofon, hvilket ofte kan være vanskeligt at gennemføre i en almindelig klasse. En telesløjeforstærker har desuden den ulempe, at spredningsfeltet fra det producerede magnetfelt kan genere i andre rum, hvis der her befinder sig høreapparatbærere.

En bedre løsning vil i de fleste tilfælde være mobile anlæg, såkaldte mikroportanlæg. Et sådant anlæg består af en lille radiosender med halsmikrofon, der bæres og benyttes af læreren, samt en modtager til brug for eleven. Aflytning kan ske direkte ved anvendelse af modtagerens øretelefoner eller ved at koble modtageren til høreapparatet via dettes telefonspole eller specielle radioindgang. Med dette anlæg vil eleven have de bedste muligheder for at høre læreren, der vil kunne præsentere sin stemme med konstant styrke, uanset hvor i klasserummet han befinder sig. Den hørehandicappede kan derudover høre kammeraternes stemmer via høreapparatets normale mikrofon.

Disse tekniske hjælpemidler bør distribueres fra centrale steder; det kan være undervisningscentrene, hørecentralernes tekniske afdelinger, eventuelt hørecentralernes battericentral, eller en afdeling i tilknytning til tunghøreforsorgens laboratorium for teknisk audiologisk forskning ved hørecentralen i Odense. Der bør være et lager af rimelig størrelse til rådighed og ansættes en teknisk konsulent til at tage sig af kontrol og reparationer af apparaturet. Hjælpemidlerne skal kunne rekvireres af skolepsykologiske kontorer.

I det omfang, hjælpemidler må anses for et nødvendigt supplement til udnyttelse af elevens høreapparat, skal man endvidere pege på, at det omhandlede apparatur efter revalideringsnævnets afgørelse vil kunne være til rådighed for eleven.

Det er udvalget bekendt, at et udvalg under direktoratet for revalidering og forsorg beskæftiger sig med spørgsmålet om koordinering af informationsarbejdet vedrørende hjælpemidler for handicappede, og at direktoratet foreløbig i den forbindelse har planlagt udarbejdelsen af et katalog, der vil give oplysning om arten af en lang række hjælpemidler for de forskellige handicapgrupper. Nærværende udvalg finder det hensigtsmæssigt, at der etableres samarbejde mellem direktoratet for revalidering og forsorg og undervisningsministeriets inspektion for specialundervisningen med henblik på fælles løsning af de her omhandlede problemer.

4.1.2.3. De akustiske forhold.

De akustiske forhold i et klasseværelse spiller en stor rolle for alle elever, men især for hørehandicappede. I forbindelse med de akustiske forhold bør opmærksomheden være henvendt på rummets efterklangstid, som er afgørende for forståelsesmulighederne, og ligeledes på lokaliteternes støjniveau.

Der kan her henvises til boligministeriets bygningsreglement for købstæderne og landet af 1. august 1966, afsnit 9.3.2. om skoler og andre bygninger til undervisningsformål, stk. 7, der behandler efterklangstiden:

»Normalklasserum skal normalt have frekvens-uafhængig efterklangstid i området 125-2000 Hz, og efterklangstiden skal ligge mellem 0,6 og 1,0 sekund. Efterklangstiden måles i møblerede, men i øvrigt tomme rum«.

Stk. 8 behandler støjniveauet.

Udvalget kan tilslutte sig de foreslåede normer.

Skulle efterklangstiden i et undervisningslokale ikke opfylde de stillede krav, bør forholdene i alle tilfælde bringes i orden, hvis der i lokalet undervises hørehandicappede. De økonomiske konsekvenser af sådanne foranstaltninger vil sædvanligvis være af mindre omfang end f.eks. udgifterne til specielle forstærkeranlæg.

I høreklasser bør forholdene være gunstigere, således at en efterklangstid på 0,6 sekund er maksimumsgrænse. Lydteknisk laboratorium på Danmarks tekniske Højskole vil kunne give vejledning ved indretning af specialklasser.

4.1.3. Særregler om prøver og eksaminer.

Høretab af en vis størrelse vil ofte influere på sprog og udtale, således at det vil være umuligt at opnå tilfredsstillende udtale, især i fremmede sprog. Opmærksomheden henledes i denne forbindelse på undervisningsministeriets bekendtgørelse af 15. maj 1964 om dispensation fra den ved flere eksaminer som beståelseskræterium gældende »13-regel«.

I mange tilfælde er det et problem for den hørehandicappede pludseligt at blive stillet over for en fremmed person eller en fremmed situation. Dette gælder ikke mindst i forbindelse med eksamen. Der bør derfor gives nærmere regler for, at hørehandicappede har ret til, at en *bisidder* er til stede ved eksamen. Det er bisidderens opgave at overvåge, at den hørehandicappede får de gunstigst mulige betingelser for at forstå spørgsmålene ved eksamensbordet. Således må det tages i betragtning, at belysningsmæssige og akustiske forhold er i orden, og at spørgsmålene stilles med en sådan stemmestyrke og med en sådan udtale, at eleven har mulighed for at forstå dem.

Såvel skolens leder som områdets tale-hørekonsulent bør have pligt til at gøre eventuelle hørehandicappede elever opmærksom på, at de om nødvendigt har ret til bisidder. Skolelederen må have ansvar for, at bisidderen er til stede ved eksamen.

Censor skal orienteres forud for eksamen. Bisidderen kan være til stede ved drøftelsen om karaktergivning.

Bisidderen bør i alle tilfælde være en tale-hørelærer og helst den tale-hørelærer, der gennem årene har givet eleven specialundervisning.

Der skal i god tid forud for eksamen træffes de fornødne aftaler og indsendes ansøgning herom til undervisningsministeriet, ledsaget af erklæring fra tale-hørekonsulenten. Udvalget har udarbejdet forslag til vejledning om de dispensationer, der kan komme på tale, for hørehandicappede, jfr. bilag 7.

Udvalget vil finde det rimeligt, at der til bisidderen ydes et honorar, der for så vidt angår kommunale og private skoler refunderes efter tilsvarende regler, som gælder for refusion af lærerlønningssudgifter.

4.1.4. Erhvervsvejledning — Kuratorer.

Almen erhvervsorientering foretages af skolen på sædvanlig måde.

Den individuelle erhvervsvejledning bør formidles af tale-hørekonsulenten og kurator ved henvisning enten til høreforsorgens tunghørekonsulent eller til revalideringscentret.

I forbindelse med hvert undervisningscenter bør udpeges en kurator for de hørehandicappede. Kurator skal virke på lignende måde som de til hjælpeskolen knyttede kuratorer, hvorved man henviser til den i kap. 2.6. foreslåede ordning.

Af kurator kræves speciel indsigt i de hørehandicappedes problemer, og det er derfor ønskeligt, at han udpeges blandt de tale-hørelærere, der er knyttet til specialklasserne for de hørehandicappede. Han bør have gennemgået Danmarks Lærerhøjskoles kursus for kuratorer.

Det vil være naturligt, at hørehandicappede elever drøftes med høreforsorgens tunghørekonsulent, f.eks. ved at tale-hørekonsulenten, når der er behov derfor, afholder møder, hvori også kurator og områdets tale-hørelærere deltager. Man kan da i forening tage stilling til, om sagen bør fortsætte på lokalt plan eller overtages af høreforsorgens tunghørekonsulent.

Er der tale om vejledning af elever fra høreklasserne, kan døveforsorgens konsulent indkaldes til en lignende drøftelse. En sådan drøftelse er ønskelig, allerede når eleven går i 7. klasse. Det vil i hver tale-hørekonsulents område kun dreje sig om få elever pr. år.

Honorar eller timenedsættelse til kurator vil f.eks. kunne ydes efter tilsvarende retningslinier, som anvendes ved aflønning af de til hjælpeskolerne knyttede kuratorer.

Udvalget må skønne, at der til kuratorvirksomheden vil medgå ca. 1 time ugentlig pr. 5.000 elever i området plus 1 ugentlig time for hver 25 elever i høreklasser.

4.2. Fortsat undervisning ud over folkeskolen.

Udvalget er af den opfattelse, at tilbuddet om støtteforanstaltninger ikke blot skal forbeholdes de unge i folkeskolen, men tillige bør gives til enhver hørehandicappet, der i erhvervsalderen måtte have behov for støtte i forbindelse med teoretisk og praktisk uddannelse, herunder efteruddannelse og omskoling på grund af erhvervsskifte.

Klientelet vil derfor omfatte:

1. Unge hørehandicappede, der har frekventeret folkeskolen.
2. Personer, der er blevet tunghøre eller har mistet hørelsen i den unge eller fuldvoksne alder.

4.2.1. Nuværende foranstaltninger ved undervisning ud over folkeskolen.

I henhold til gældende lovgivning påhviler det socialministeriet gennem en række af dets institutioner at yde udstrakt støtte til hørehandicappede ud over folkeskolealderen.

4.2.1.1. Statens hørecentraler.

Centralerne og de til visse centralsygehuse og større hospitaler knyttede *høreklিনikker* varetager de fortløbende undersøgelser og tildelinger af høreapparat (er), foretager intern registrering og udformning af journal. Hørecentraler og høreklিনikker er lægeligt ledede, men rummer såvel en medicinsk, en teknisk som en pædagogisk afdeling.

4.2.1.2. Statens høreinstitutter.

Disse administrerer efter oplæg fra hørecentraler og høreklিনikker det ambulante pædagogisk-audiologiske revalideringsarbejde, der lokalt udføres gennem *statens hørekursus* af en stab af hørrepædagoger. Kurserne omfatter såvel instruktion i brug af høreapparat som handicapafhængende specialundervisning samt en differentieret follow-up-virksomhed. Det nære samarbejde mellem hørecentral og høreklিনik på den ene side og statens høreinstitutter og statens hørekursus på den anden side hviler på fælles journalmateriale. De ved statens høreinstitutter ansatte distrikthørrepædagoger administrerer tillige på institutternes vegne de pædagogiske afdelinger på høreklিনikkerne. Statens høreinstitutter fører tilsyn med statens hørekursus og aflønner samtlige medarbejdende hørrepædagoger. Statens hørekursusvirksomhed foregår fortrinsvis i lokaler, der er lejede eller stillet til rådighed af lokale myndigheder, men undertiden også i de høre-

handicappedes hjem. Såfremt hørehandicappet forårsager særlige komplikationer i forbindelse med høreapparattilpasning, svært høretab og døvblevenhed eller lignende henvises til optagelse på Statens Høreinstitut i Fredericia.

4.2.1.3. Erhvervs- og vejledningskontorerne for tunghøre og døvblevne.

Kontorerne beskæftiger sig efter oplæg fra hørecentraler eller høreklিনikker, høreinstitutter eller hørekursus samt fra tunghøre- og døveskolerne med de unge og voksne hørehandicappedes sociale revalidering, herunder uddannelses- og erhvervsproblemer. Kontorenes tunghørekonsulenter og døvekonsulenter, hvoraf en del tillige er speciallærere, har kontakter til en lang række sociale institutioner, uddannelsessteder og arbejdspladser, men har desuden udviklet et nært samarbejde med samtlige revalideringscentre, for hvilke de fører den overvejende del af sager vedrørende hørehandicappede revaliderer.

4.2.1.4. Revalideringscentrene.

Centrene er de regionale af staten organiserede revalideringsorganer for erhvervshæmmede. Det påhviler centrene, hvis funktioner er rådgivende, koordinerende og bevilgende, at følge og vejlede den enkelte invaliderede og andre erhvervshæmmede, indtil endelig erhvervsmæssig placering eller anden løsning af vedkommendes forhold har fundet sted. Som et led i denne bistand er der i hh. til revalideringsloven mulighed for at yde hjælp til arbejdsprøvning, til optræning af arbejdsevne eller til omskoling samt til faglig uddannelse, ligesom der kan ydes hjælp til anskaffelse af arbejdsmaskiner, værktøj og anden hjælp til opnåelse af beskæftigelse. Der er herunder mulighed for at yde økonomisk støtte til hørehandicappede under uddannelse eller forberedelse dertil i form af underhold, tekniske hjælpemidler og eventuel støtteundervisning under forudsætning af, at lovens betingelser er opfyldt, og der ikke i anden lovgivning er hjemmel for afholdelse af pågældende udgift. Der henvises i øvrigt til bestemmelserne i socialministeriets cirkulære nr. 81 af 22. maj 1967 vedrørende lov om revalidering.

4.2.1.5. Statens fortsættelse s skole for tunghøre og døve i Nyborg.

Skolen, der oprettedes i 1961, optager unge hørehandicappede fra såvel særfor sorgens børneskoler som fra folkeskolen til erhvervsforberedende undervisning. Skolen har såvel en prak-

tisk linie som en kontorlinie, dertil en boglig linie samt en teknisk linie afsluttende med henholdsvis realeksamen og teknisk forberedelseseksamen.

4.2.2. Behovet for udbygning og koordinering ved undervisning ud over folkeskolen.

Støtteforanstaltninger for hørehandicappede ud over den undervisningspligtige alder har hidtil overvejende været varetaget af socialministeriet gennem lovgivningen om revalidering og særforsorg.

Som følge heraf har den almindelige undervisnings- og uddannelseslovgivning ikke haft hjemmel til statstilskud med henblik på etablering af lignende foranstaltninger, herunder iværksættelse af specialundervisning og installation af tekniske hjælpemidler. Hertil kommer, at man ikke har rådet over ekspertise til at tage opgaverne op.

Udvalget finder det nødvendigt, at der ved skole- og uddannelsesformer, hvori hørehandicappede integreres, skabes mulighed for

- 1) at etablere specialundervisning, herunder støtteundervisning,
- 2) at udstyre undervisningslokalerne med hjælpeapparatur og
- 3) at indrette lokalerne under hensyn til kravene om efterklangstid, støjniveau og belysningsforhold.

Desuden må der tilvejebringes retningslinier for, hvilke undervisningsmyndigheder der bærer ansvaret for vilkårene for de hørehandicappedes uddannelse og overvåger et tilfredsstillende forløb af undervisningen. Det vil således være nødvendigt at angive, hvem der skal tage initiativet til foranstaltningerne, administrere dem og afholde udgifterne til dem. Der må herved tilvejebringes en koordinering af de foreliggende opgaver i den forstand, at det må ligge klart, hvilke opgaver der skal løses i forbindelse med det almindelige undervisningsvæsen.

I denne forbindelse henvises til forslag til lov om fritidsundervisning m.v., i hvilket der stilles forslag om at indføre undervisning af handicappede som et led i den almindelige fritids- og ungdomsundervisning.

I den senere tid er hertil kommet spørgsmålet om den skolepsykologiske rådgivningsbetjening af andre institutioner end børneskolen.

4.2.3. Forslag til støtteforanstaltninger ved undervisning ud over folkeskolen.

Den nødvendige hjælp for hørehandicappede, der søger uddannelse ud over folkeskolen, bør principielt omfatte de samme foranstaltninger som for børn i folkeskolen.

4.2.3.1. Teknisk hjælp.

Den tekniske støtte kan ud over individuelt høreapparat samt de pag. 25 under 4.1.2.2. nævnte sløjfeforstærkeranlæg og mikroportanlæg i nogle tilfælde omfatte transportable båndoptagere. Hørehandicappede vil ved hjælp af båndoptagere være i stand til at optage undervisningslektioner på bånd, så de i undervisningstimerne og ved forelæsninger kan koncentrere sig helt om undervisningen uden at være tvunget til at gøre notater. Undervisningsstoffet vil derefter kunne repeteres hjemme.

4.2.3.2. Hjælp af tolk.

Visse svært hørehandicappede kan have behov for, at undervisningen formidles gennem tolk, der benytter det såkaldte mund-håndsystem eller måske tegnsprog.

4.2.3.3. Støtte til befording.

Dersom hørehandicappede i forbindelse med videreuddannelse eller deltagelse i fritidsundervisning har rejseudgifter ud over, hvad ikkehandicappede elever vil have, bør der være mulighed for at yde refusion. Udgifterne hertil foreslås konteret ved den undervisningsinstitution, der har ansvaret for uddannelsens gennemførelse.

4.2.3.4. Kollegier.

Man bør endvidere være opmærksom på muligheden for at skaffe hørehandicappede under videreuddannelse adgang til at bo eventuelt i familiepleje eller på forhåndenværende pensionater og kollegier, hvortil der i så fald bør knyttes en hørerpædagogisk service. Udvalget foreslår, at der ved et almindeligt ungdomskollegium i nærheden af et høreinstitut reserveres et antal pladser fortrinsvis forbeholdt hørehandicappede. Ordningen kan administreres fra pågældende høreinstitut, for så vidt den ikke hviler i sig selv.

Der bør endvidere skabes yderligere mulighed for, at der til hørehandicappede under uddannelse eller omskoling, for så vidt der foreligger særlige forhold i høremæssig, hel-

bredsmæssig, miljømæssig eller social henseende, reserveres et mindre antal pladser på et høreinstituts kollegium.

4.2.4. De støttende myndigheder ved undervisning ud over folkeskolen.

4.2.4.1. Ledere af skoler og undervisningsinstitutioner.

Det bør påhvile ledelsen af skoler og institutioner

- a) at medvirke til at sikre, at undervisningslokaler er hensigtsmæssige i akustisk og belysningsmæssig henseende,
- b) at medvirke til at udstyre lokalerne med det nødvendige tekniske apparatur,
- c) at medvirke til at stille lærere til rådighed for den nødvendige støtteundervisning (manuduktion) og
- d) at sørge for eventuelle dispensationer ved eksamen.

Der bør for samtlige skoleformer, herunder private skoler og kursus, gymnasier og studenterkursus, efterskoler, fritidsundervisning og lærlingskoler gives bestemmelser om, at skolelederne har pligt til at gennemføre de nævnte støtteforanstaltninger efter anvisning fra det skolepsykologiske kontor.

4.2.4.2. De skolepsykologiske kontorer.

Der må tilvejebringes hjemmel for, at skolepsykologiske kontorer ud over virksomheden i folkeskolen påtager sig den specialpædagogiske og psykologiske assistance, derunder kuratorvirksomhed, over for den hørehandicappede, der frekventerer private skoler og kursus, gymnasier og studenterkursus, efterskoler, fritidsundervisning og lærlingskoler.

Det bør overvejes at koordinere høreforsorgens pædagogiske virksomhed, herunder det pædagogiske arbejde, på hørecentraler og høreklinikker med folkeskolens rådgivningsvirksomhed, så begge institutionernes virksomhed gensidigt støtter og supplerer hverandre.

Man kunne f.eks. tænke sig, at en af folkeskolens tale-hørekonsulenter eller tale-hørelærere deltidsansattes på hørecentralen eller høreklinikken og tog sig af den pædagogiske del af børneundersøgelserne.

4 2 4 3 Statens høreinstitutter.

Den specialpædagogiske virksomhed, der ikke er dækket af de almindelige undervisnings-

institutioner, bør fortsat varetages af statens høreinstitutter og hørekursus, der tillige bør medvirke, om nødvendigt med tolk, ved støtteundervisning (manuduktion), også hvor det drejer sig om fritidsundervisning af svært hørehandicappede og døvblevne. Der må efter udvalgets opfattelse tilstræbes nært samarbejde mellem folkeskolens rådgivningskontorer og statens høreinstitutter, så disse kan drages ind i overvejelserne, så snart der opstår tvivl med hensyn til, om hidtidige foranstaltninger slår til.

4.2.4.4. Erhvervs- og vejledningskontorene for tunghøre og døvblevne.

Tunghørekonsulenten vil som supplement til den almindelige erhvervsorientering og eventuelle kuratorbistand, der er givet eleverne i skolen, have til opgave i samarbejde med revalideringscentre at forberede, igangsætte og følge den hørehandicappedes uddannelse i erhvervsøjemed. Han må herunder yde bistand i forbindelse med ansøgning om støtte i henhold til revalideringsloven vedrørende hjælp til underhold, hjælpeapparatur og eventuel aflønning af lærere, manuduktører eller tolke, i det omfang sådanne foranstaltninger ikke står til rådighed i henhold til skolelovgivningen. Tvivlsspørgsmål vedrørende forholdet til specialundervisningen drøftes med den skolepsykologiske rådgivning.

4 2 4 5 Revalideringscentre.

Når den hørehandicappede er anerkendt som revalidend, kan der i henhold til revalideringsloven ydes økonomisk bistand til de under punkt 4.2.3. nævnte formål: underhold, nødvendigt personligt hjælpeapparatur samt, hvor den pågældende skoleform ikke har mulighed derfor, støtteundervisning, eventuel manuduktion, under uddannelse eller forberedelse dertil.

4.2.5. Specielle forhold for forskellige uddannelsesområder.

I det følgende skal der peges på, hvilke specielle forhold man på de forskellige undervisnings- og uddannelsesområder bør være opmærksom på.

4.2.5.1. Efterskoler og ungdomsskoler.

Individuel hjælp (instruktion, enkelte støtte-timer) bør kunne formidles af tale-hørekonsulenten, der er knyttet til områdets skolepsykologiske kontor.

4.2.5.2. Efterskoler og ungdomsskoler med specialundervisning for hørehandicappede.

Der bør på én eller flere efterskoler og ungdomsskoler etableres specielt gunstige forhold for undervisning af hørehandicappede, svarende til den undervisning, der gives i folkeskolens høreklasser (specialklasser). Således bør der findes de fornødne tekniske hjælpemidler samt en specialuddannet lærer. Den fornødne vejledning bør stilles til rådighed gennem tale-hørekonsulenten ved områdets skolepsykologiske kontor. Der skal i så fald tages hensyn til den øgede arbejdsbyrde ved fastsættelse af timetallet for konsulentvirksomhed. Under henvisning til en eventuel forsinket udvikling bør hørehandicappede kunne optages på ungdomsskole eller efterskole ved dispensation fra reglen om 18-årsgrænsen.

4.2.5.3. Aftenskolen.

Specialundervisning i form af instruktion i brug af høreapparater, høretræning, mundaf-læsning og talekorrektion bør fortsat tilbydes voksne hørehandicappede af særfor sorgen. Tale-hørekonsulenten bør derfor i det omfang, der inden for fritidsundervisningen iværksættes supplerende specialundervisning, drøfte pågælden-de hørehandicappede med særfor sorgen. Der må gennem tekniske installationer og ved for-nøden orientering af aftenskolernes lærerpersona-le skabes mulighed for, at hørehandicappede så vidt muligt kan deltage i alle former for fritidsundervisning og fritidsgruppevirksomhed - eventuelt med assistance af speciallærere.

4.2.5.4. Statens fortsættelsesskole i Nyborg.

Skolen afholder alle de med opholdet for-bundne udgifter. Tilgangen til skolens realklas-ser er i stigende omfang sket ved optagelse af hørehandicappede elever fra folkeskolen.

Der skal i denne forbindelse peges på mu-ligheden for gennem et samarbejde mellem fortsættelsesskolen og Nyborg gymnasium at etablere en ordning, hvorefter hørehandicappe-de med svært høretab eller vanskelige sociale forhold vil kunne optages på fortsættelsessko-

len og med støtte derfra følge undervisningen på gymnasiet.

4.2.5.5. Gymnasier. Kommunale, private, stats-lige gymnasier samt studenterkursus.

De forskellige former bør ligestilles, hvad specialundervisning angår, og skolepsykologisk rådgivning og de til den offentlige skole knyt-tede tale-hørelærere må kunne stilles til rådig-hed for gymnasieelever, uanset skolens tilhørs-forhold.

Specialundervisning kan efter gældende reg-ler gives af statens hørekursus, men det vil væ-re mere naturligt, at de til en kommune knytte-de tale-hørelærere, der i mange tilfælde kender eleverne, fortsætter specialundervisningen også i gymnasiet og ved kursus til højere forberedel-seseksamen. Der bør skabes lovhjæmmel for iværksættelse af den nødvendige specialunder-visning i form af høretræning, mundaflæsning, talekorrektion og støtteundervisning.

4.2.5.6. Erhvervsmæssige uddannelser.

På én eller flere skoler inden for hvert om-råde bør skaffes særlig velegnede muligheder for hørehandicappede, således at der er adgang til at få hjælp af specialuddannet lærer samt til at anvende de fornødne tekniske hjælpemidler. Hjælp til dækning af de med den hørehandi-cappedes ophold og deltagelse i undervisningen på en sådan skole forbundne udgifter vil kunne ydes efter reglerne i revalideringslovens § 3 og § 6, jfr. § 5 og § 8. Men man bør tilstræbe, at vedkommende styrelse stiller de nødvendige be-løb til rådighed som særligt tilskud til de øgede udgifter til undervisningen.

4.2.5.7. Videregående og højere uddannelser.

Når en hørehandicappet har lyst og evner til at gennemføre videregående uddannelse, bør der åbnes de samme muligheder for gennemførelse af en sådan uddannelse, som har været til stede på tidligere undervisningstrin.

Der vil i så fald først og fremmest blive tale om teknisk støtte og forskellige former for ma-nuduktion. Den fornødne bistand må søges ef-ter revalideringslovens bestemmelser.

KAP. 5.

Synshandicappede.

5.1. Blinde og svagtseende.

Når der i nærværende betænkning tales om blinde og svagtseende anvendes en pædagogisk definition, mens der i andre relationer, således i den hidtidige lovgivning, kan anvendes andre.

Ved blinde elever forstås her sådanne elever, som enten er totalt blinde eller dog ser så dårligt, at de primært må undervises ved hjælp af punktskrift (»punktlæsere«).

Ved svagtseende elever forstås elever, som på den ene side ser så godt, at de er i stand til at læse almindeligt tryk, men som på den anden side ser så dårligt, at hjælpeforanstaltninger er nødvendige, hvis der skal opnås et tilfredsstillende resultat af undervisningen (»sortlæsere«).

Dette betyder som regel, at elever med synsstyrke 4/60 og derunder betragtes som blinde, mens elever mellem 4/60 og 6/18 betragtes som svagtseende.

Disse grænser er imidlertid ikke eneafgørende. På den ene side findes der elever med synsstyrke mindre end 4/60, der ser så godt, at de kan undervises som svagtseende. Navnlig de sidste års fremskridt inden for specialoptikken har betydet, at elever, der tidligere måtte undervises som punktlæsere, kan betjene sig af sortskrift. På den anden side er synsstyrken ikke eneafgørende, hvad angår behovet for hjælpeforanstaltninger. Der kan f.eks. være tale om indskrænket synsfelt. Det er vigtigt, at *alle* faktorer, der er med til at bestemme synsevnen, gøres til genstand for undersøgelse og vurdering.

5.2. Eksisterende undervisnings- og uddannelsesmuligheder.

5.2.1. Lovgivning m.v.

I henhold til § 2, stk. 2, i folkeskoleloven af 1958 og undervisningsministeriets cirkulære af 4. august 1961 om specialundervisning af svagtseende børn er der i overensstemmelse med betænkning nr. 277/1961 om folkeskolens specialundervisning (side 13) pligt for folkeskolen

til at etablere specialundervisning for svagtseende børn, som ikke med tilstrækkeligt udbytte er i stand til at følge den almindelige undervisning.

For blinde elever og sådanne svagtseende, der ikke kan følge den almindelige undervisning eller folkeskolens specialundervisning, er der ifølge § 5, stk. 1, i lov nr. 117 af 11. maj 1956 om foranstaltninger for blinde og stærkt svagsynede (Blindeloven) pligt til undervisning på særfororgens skoler for blinde og svagtseende. Undervisningspligten varer normalt 10 år fra det fyldte 7. år. Ifølge stk. 5 er der dog mulighed for dispensation fra denne pligt, hvis der kan anvises anden tilfredsstillende undervisningsmulighed. Dispensation gives da af socialministeren efter indstilling fra blindenævnet, der er socialministeriets rådgivende organ i alle sager vedrørende blinde og stærkt svagtseende.

5.2.2. Folkeskolen.

5.2.2.1. Svagtseende.

For de svagtseende har opfattelsen principielt været, at eleverne så vidt muligt skal blive i deres hjemmemiljø og modtage undervisning i den lokale skole.

Cirkulæret af 4. august 1961 om specialundervisning af svagtseende børn angiver retningslinier for skolelægerne, skolepsykologernes og Statens Kostskole for Blinde og Svagsynedes (Refsnæs-skolens) funktioner i forbindelse med de svagtseende elevers registrering, behandling, skoleplacering og undervisning.

Svagtseende elever i almindelige klasser støtter man ved hensigtsmæssig placering i klasse-lokalet, med ekstra lys, med læsepulte og særlige møbler, med lup og med andet særligt undervisningsmateriel. Der kan også ydes ekstra undervisning på hold eller som enkeltmandsundervisning.

Egentlig specialundervisning for svagtseende er oprettet 4 steder i landet, nemlig København, Århus, Herning og Esbjerg. Svagsynssko-

len i København oprettedes 1922, klasserne i Århus 1954, Herning fulgte efter i 1962 og Esbjerg i 1965.

5.2.2.2. Blinde samt svagtseende, der er undergivet blindeloven.

Selv om man ikke ved udstedelsen af cirku-læret af 4. august 1961 kunne pålægge de lo-kale skolemyndigheder pligt til at undervise blinde børn og sådanne svagtseende, der er undergivet blindeloven, har den forøgede interesse for specialundervisning i folkeskolen skabt muligheder også for denne gruppe af handicappede.

Udviklingen er blevet fremmet ved, at for-ældre til blinde børn og medarbejdere i blinde-forsorgen gennem tidsskrifter, litteratur og stu-diebesøg i andre lande er gjort bekendt med undervisning af blinde og stærkt svagtseende i almindelige skoler.

Langt de fleste blinde elever, der undervises i normalskolen, går i almindelige klasser. De forsynes med særligt undervisningsmateriel i det omfang, det er nødvendigt. Der gives ekstraundervisning, oftest som enkeltmandstimer. Elevernes lærere instrueres af undervisningsmini-steriets konsulent for undervisningen af syns-handicappede i samarbejde med lærere fra Refs-næs-skolen.

5.2.3. Forsorgens skoler for blinde og stærkt svagsynede.

Blindelovens dispensationsparagraf har ind-til for får år siden kun været brugt i ringe ud-strækning, og det er stadig sådan, at langt de fleste blinde skoleelever modtager deres under-visning på statens skoler for blinde og svagt-seende. Hertil henvises også svagtseende, der ikke med tilstrækkeligt udbytte kan følge folke-skolens undervisning, herunder dennes special-undervisning.

Statens Kostskole for Blinde og Svagsynede på Refsnæs omfatter en småbørnsafdeling med plads til 20 børn og en skoleafdeling, der for-uden 1.-8. klasse også rummer en række special-klasser for børn med særlige indlæringsvanske-ligheder (børn med multihandicap). Eleverne overføres herfra i almindelighed til Statens In-stitut for Blinde og Svagsynede i København eller, for så vidt de ikke har andre muligheder, til de til Refsnæs-skolen knyttede institutioner.

På blindeinstituttet i København optages for-uden de elever, der kommer fra Refsnæs-skolen,

også en del svagtseende, der indtil den undervis-ningspligtige alders ophør har kunnet følge un-dervisningen inden for den almindelige skoles rammer. Grunden til, at de optages, er især, at man mener bedre at kunne løse deres videre ud-dannelse der.

Instituttet i København har en ungdomsskole bestående af 2 klassetrin, 9 og 10. klasse. Elever, der har lyst og evner til det, har mulighed for undervisning med henblik på realeksamen og studentereksamen. Der har siden 1947 været fast samarbejde med et privat realeksamenskursus. 1962 indledtes samarbejde med et privat gym-nasium og året efter med Københavns kommune med henblik på optagelse af elever i en kommu-neskoles realafdeling.

Elever, der ikke er fundet egnet til realafde-lingen, eller som ikke ønsker realeksamen, får tilbud om ophold på efterskole, ungdomskost-skole eller højskole. Et sådant skoleophold kan træde i stedet for 10. skoleår. Udvalget henstil-ler, at skoler, der modtager blinde og stærkt svagtseende, kan opnå fornøden økonomisk støt-te til gennemførelse af nødvendige foranstal-ninger og supplerende undervisning.

På blindeinstituttet i København er der - ud over de elever, der aldersmæssigt følger den al-mindelige skolegang — en gruppe elever, der betegnes som senblinde. Det er mænd og kvin-der, der først i en moden alder mister synet som følge af sygdom eller ulykkestilfælde. De fleste af disse har, inden de rammes af synsnedsættel-sen, gennemgået en uddannelse. De henvises nu til blindeinstituttet med henblik på omskoling eller nyuddannelse, som regel gennem de lokale revalideringscentre, øjenlæger eller socialmini-steriets konsulentordning, der administreres af Dansk Blindesamfund.

Blindeinstituttet har mulighed for at formidle uddannelser inden for en række erhverv samt til inden for sine egne rammer at give uddannelse i følgende erhverv: musikere (fortrinsvis orga-nister), klaverstemmere, telefonpassere, børsten-bindere, kurvemagere og vævere. De tre først-nævnte fag byder på relativt gode indtjenings-muligheder. Den moderne teknik har imidlertid i høj grad reduceret betydningen af uddannel-serne i de sidst anførte fag. Der er kun få til-bage på værkstederne, hovedsagelig senblinde med komplicerede handicap. Uddannelsen har i høj grad terapeutisk karakter, og det erkendes åbent, at den indtægt, der opnås ved arbejde i disse fag, kun kan blive et supplement til inva-lidepension.

Med hensyn til uddannelsesmuligheder uden for instituttet kan nævnes det beskyttede værksted Blindes Arbejde A/S på Amager, hvor der for eksempel uddannes penselmagere, kurvemagere og vævere, samt A/S Inerfa, Gl. Køgevej, der i øvrigt er uddannelsessted for alle typer af handicappede, og hvor der hvert år uddannes synshandicappede til specialarbejdere inden for industrien.

Ud over dette forsøger man i så vid udstrækning som muligt at få kontakt med almindelige arbejdspladser. Eksempelvis kan nævnes, at fem unge svagseende er uddannet til hulkortopera-

tører inden for IBM. Uddannelsen har endnu ikke været forsøgt for helt blinde herhjemme.

Med den stadig bedre adgang til boglig uddannelse har der også på dette område vist sig rigere muligheder for en del synshandicappede. Enkelte studerer på universiteterne, enkelte har fundet vej til de sociale højskoler, og i 1965 op-tog Haderslev seminarium som det første i landet en helt blind lærerstuderende.

Følgende oversigt viser, hvorledes eleverne på blindeinstituttet fordeler sig på forskellige uddannelser:

Skoleåret 1965-66:

	M	K	I alt	
8. og 9. klasser	24	22	46	
Realklasser	8	8	16	Heraf 2 i provinsen
Gymnasium	2	1	3	
Efterskole – højskole	5	3	8	
Danmarks sociale højskole	3	–	3	+ 2 uden for forsorg
Musikskolen	7	2	9	
Universitetet	2	1	3	
Seminarium	2	1	3	
Klaverstemmer	5	–	5	
Børstenbinder	3	1	4	+ 1 uden for forsorg
Kurvmagere	3	–	3	+ 3 uden for forsorg
Vævning	3	2	5	+ 4 uden for forsorg
Telefon	1	4	5	+ 2 uden for forsorg
Bibliotek, lydbånd	1	–	1	
Snedker	2	–	2	
Kontor	1	–	1	
Kontorskole	–	1	1	
Fabrik	3	–	3	
Børnehave	–	1	1	
Forretning	2	–	2	
Omskoling	2	–	2	
Mørkekammerassistent	–	–	–	1 uden for forsorg
Korrespondent	1	–	1	(på engelsk kostskole)
Hulkortoperatør	–	–	–	
Omsorgsassistent	1	1	2	
Stenografer og korrespondenter	–	–	–	
Fysioterapeuter	–	–	–	
	81	48	129	+ 13 uden for forsorg

5.2.4. Konsulentvirksomheden i folkeskolen.

For synshandicappede børn, der er anmeldt til blindeforsorgen, har der gennem en del år eksisteret hjemmevejledning i førskolealderen

og vejledning til skole og hjem i skolealderen. Dette arbejde består fortsat og omfattede den 1. februar 1967 ca. 150 elever. Arbejdet udføres af personale på Refsnæs-skolen.

Der er i en del tilfælde udleveret undervisningsmaterialer fra Refsnæs-skolen, for eksempel lupper, kikkerter, lamper og læsepulte.

Hvis en elev ikke har opnået tilfredsstillende resultat med den støtte, der har kunnet gives, har vejlederen tilrådt overflytning til Refsnæs-skolen.

I 1964 oprettedes der i forståelse med blindeforsorgen i undervisningsministeriets inspektion for specialundervisning en stilling som konsulent for undervisningen af synshandicappede. Dennes arbejde har blandt andet omfattet registrering af synshandicappede skoleelever, vejledning til skoler og hjem med synshandicappede børn, fremskaffelse og fordeling af undervisningsmaterialer, deltagelse i forhandlinger om læreruddannelse, tilrettelæggelse af kursus og rådgivning i ministeriet i spørgsmål vedrørende synshandicappede.

5.3. Oversigt over synshandicappede skoleelever.

Nedenstående oversigt over synshandicappede skoleelever er udarbejdet pr. 1. februar 1967 og viser følgende tal.

I. Normalskolen.

	blinde	svagtseende	ialt
a. Almindelige klasser .	26*)	254*)	280
b. Specialklasser			
København	—	78**)	78
Århus	—	7	7
Herning	2	12	14
Esbjerg	—	2	2
Ialt	28	353	381

*) Tallene omfatter henholdsvis 12 blinde og 6 svagtseende, der opholder sig på blindeinstituttet i København, men som undervises i københavnske skoler med henblik på real- eller studentereksamen.

**) Tallene omfatter 23 elever med bopæl i Københavns omegnskommuner.

II. Statens skoler for blinde og svagsynede.

	blinde	svagtseende	ialt
Refsnæs-skolen	79	39	118
København	14	19	33
Ialt	93	58	151
Sammenlagt (I og II) . .	121	411	532

I gennemsnit er der 12-15 blinde og 40-45 svagtseende pr. årgang.

Foruden disse findes der i særforsorgens øvrige institutioner (døveforsorgen, åndssvageforsorgen o.s.v.) et ikke ringe antal blinde og stærkt svagtseende. De fleste af disse er så svært handicappede, at det må antages, at deres videre uddannelse er en særforsorgsopgave.

Registreringen af svagtseende er næppe fyldestgørende. De lande, som vi naturligt sammenlignes med, regner med, at ca. 1 % af samtlige skoleelever er svagtseende i en sådan grad, at specialundervisning under en eller anden form er nødvendig. 1 % ville i Danmark betyde omkring 650 svagtseende. Da der kun er oplysning om 411, synes registreringen endnu mangelfuld.

Det kan da også nævnes, at inspektionen for specialundervisning ofte får kendskab til svagtseende, der ikke er registrerede.

Et bedre samarbejde mellem skolelæger, øjenlæger, lærere og de skolepsykologiske kontorer ville antagelig skabe kendskab til alle svagtseende.

Når skolelægen har konstateret synsnedsettelse, henviser han barnet til øjenlæge. Flertallet af de henviste børn får ved hjælp af den ordnede optik klaret deres synsproblemer. Men en lille gruppe, der trods den bedste optik ikke opnår tilfredsstillende syn, skal af skolelægen henvises til skolepsykologisk kontor, der foretager psykologiske og pædagogiske prøver i det omfang, det lader sig gøre, dels for at undersøge, på hvilken måde synsnedsettelsen har betydning for skolearbejdet, dels for at finde frem til en passende skoleplacering og til hensigtsmæssige metoder og hjælpemidler i undervisningen. Såfremt det skolepsykologiske kontor ikke råder over egen konsulent i sager vedrørende undervisningen af synshandicappede, kan undervisningsministeriets konsulent for undervisningen af synshandicappede eller en konsulent fra Refsnæs-skolen tilkaldes.

Ud over skoleelever må der regnes med ca. 25 senblinde pr. år.

5.4. Forslag til udbygning og koordinering.

Udvalget har drøftet, hvorledes man kan afgrænse den gruppe, som de nedenfor foreslåede foranstaltninger tager sigte på.

Ifølge § 1 i lov nr. 170 af 21. april 1960 om revalidering er det hensigten at afhjælpe eller begrænse følgerne af invaliditet eller sygdom

gennem ydelse af hjælpemidler og hjælp til særlig sygebehandling samt til at iværksætte undervisning, optræning, uddannelse og andre erhvervsmæssige foranstaltninger for invaliderede og andre erhvervshæmmede.

Foranstaltningerne omfatter således personer, der enten er totalt blinde eller svagtseende i en sådan grad, at de kan betegnes som invaliderede, eller dog har en sådan synsnedsettelse, at visse hjælpeforanstaltninger vil være nødvendige, hvis den pågældendes erhvervsmuligheder skal udnyttes fuldt ud.

Der er i udvalget enighed om, at man i bestræbelserne for at løse uddannelsesproblemerne i så høj grad som muligt bør søge at udnytte de eksisterende muligheder. En del af de foranstaltninger, der foreslås gennemført, vil derfor være af koordinerende og udbyggende karakter.

En afgørende forudsætning for, at undervisning og uddannelse kan gennemføres i det normale miljø, er, at den synshandicappede er vel forberedt gennem en effektiv hjemmevejledning og en vel tilrettelagt skolegang i den undervisningspligtige alder.

Det er meget vigtigt, at den handicappede ud over tilegnelsen af almindelige skolekundskaber også har gennemarbejdet sine specielle problemer, både mentalhygiejnisk og med hensyn til dagligdagens små og store spørgsmål.

Udvalget henviser til de som bilag 8 og 9 optagne forslag til vejledning om svagtseende, henholdsvis blinde, i almindelige klasser, der henstilles udsendt til skolemyndighederne m.v.

Udvalget har drøftet følgende spørgsmål:

3.4.1. Forsknings- og undersøgelsesarbejde.

Der er stort behov for undersøgelser vedrørende synshandicappedes erhvervsplacering og hjælpemidler. Man må finde frem til nye undervisningsmetoder og fremme foranstaltninger, der kan lette den daglige tilværelse for synshandicappede.

Forskning og læreruddannelse må knyttes nøje sammen, således som det er sket i flere andre lande. Der må være kontakt med udlandet. Inspektøren for specialundervisningen har en vigtig opgave i denne forbindelse. Der bør etableres nært samarbejde mellem inspektionen og revalideringscentre og de institutioner, der uddanner blinde og svagtseende.

5.4.2. Oplysningsarbejde.

Det er vigtigt for undervisningen af handicappede i almindelige skoler, at den handicappede befinder sig godt på det sted, hvor uddannelsen skal foregå. Når man har fundet den rette uddannelsesmæssige placering, må det nye miljø forberedes på at modtage den handicappede. Der må være oplysende materiale som for eksempel brochurer, bøger, film og lysbilleder til rådighed herfor. Alt for ofte er ukendskab til den handicappedes situation årsag til, at en synshandicappet »går i stykker« på en bestemt opgave. Erfaringen viser, at mange problemer kan løses, hvis de bliver taget op på rigtig måde.

5.4.3 Uddannelses og erhvervsvejledning.

Er det vigtigt med erhvervsvejledning i almindelighed, er det nødvendigt, når det drejer sig om synshandicappede.

Mod skoletidens slutning må erhvervsvejledningen intensiveres, efterhånden som elevernes egne ønsker og mål tager fastere form. Synskonsulenten (jfr. side 36) er fra første færd med i denne undervisning, og revalideringskonsulenten (jfr. side 37) må drages med ind i arbejdet så tidligt som muligt.

Eleven skal være med i overvejelserne for at finde frem til den rigtige uddannelse og placering i arbejdslivet.

Hvad enten det drejer sig om elever i almindelig skole eller på institution, vil det være overordentlig vigtigt, at også forældrene drages ind i arbejdet for at finde frem til den rigtige uddannelse.

Den synshandicappede prøves gennem en række undersøgelser, så man kan få fastslået, hvor han har, og hvor han mangler særlige forudsætninger.

Eleven underkastes omfattende helbredsmæssig undersøgelse og bør gennemgå psykotekniske prøver.

Læge, øjenlæge, pædagog, den revalideringscentret tilknyttede revalideringskonsulent, arbejdsanvisningskontorets arbejdskonsulent og andre, der kender eleven, må bidrage til så alsidig belysning af den handicappedes situation som muligt.

Udvalget er af den opfattelse, at det i højere grad vil være nødvendigt at centralisere erhvervsvejledning for synshandicappede. Man vil derved opnå større sikkerhed for, at fornøden sagkundskab og de nødvendige hjælpemidler bliver stillet til rådighed. Uden et sådant cen-

tralt organ for erhvervsrådgivning vil man let miste overblikket, og hjælpemuligheder kan gå tabt.

Den centrale rådgivningsvirksomhed bør knyttes til den eksisterende erhvervsvejledning, der er knyttet til Statens Institut for Blinde og Svagsynede i København. Der oprettes her et register over alle synshæmmede, der har behov for særlig hjælp i erhvervsvalget, og det forudsættes, at den sagkundskab, som blindeinstituttet råder over til erhvervsvejledning, stilles til rådighed, uanset om hjælpen skal ydes på blindeinstituttet eller på elevens hjemsted. Men et centralt organ kan kun vejlede forsvarligt i samarbejde med skolernes rådgivningskontorer, der kender de unges baggrund og udvikling. Som andre handicapgrupper drejer det sig heller ikke her om en skarp afgrænsning mellem dem, der hjælpes over særfororgens organer, og dem, der fra folkeskolen går gennem det almindelige uddannelsessystem. Også synshandicappedes problemer rækker langt ind i de almindelige klasser.

Det er nødvendigt, at tilbudene fra lokale skolemyndigheder, blindeinstitut, undervisningsministeriets inspektør for specialundervisning, revalideringscenter, arbejdsanvisningskontor og Dansk Blindesamfund koordineres. I mange tilfælde vil det centrale vejledningskontor mest hensigtsmæssigt kunne virke gennem lokale instanser.

5.4.4. Støtteforanstaltninger under fortsat skolegang og videregående uddannelse.

Af hensyn til det stadigt stigende antal blinde og svagtseende i almindelig undervisning og den stigende erkendelse af, at disse elever må have effektiv støtte, anbefaler udvalget, at der ved nogle undervisningscentre for handicappede elever i folkeskolen som *synskonsulenter* ansættes specialuddannede blinde- og svagsynslærere. Disse konsulenter får til opgave at give støtteundervisning til blinde og svagtseende inden for det område, som vedkommende undervisningscenter dækker, samt at vejlede de lærere, der har det daglige arbejde med de synshandicappede. Konsulenterne skal fremsætte forslag om og hjælpe med til at skaffe specielle hjælpemidler og i det hele bidrage til, at den synshandicappede glider ind i skolemiljøet så naturligt som muligt. Udvalget skal herved henvise til det som bilag 10 udarbejdede forslag til normalinstruks for synskonsulenter.

Selv om det er muligt at tilrettelægge under-

visningen på skolen, så den synshandicappede kan deltage i den, vil der opstå vanskeligheder, når den synshandicappede skal udføre sit hjemmearbejde. Det kan især være tilfældet i fag som matematik og fysik. Udvalget henstiller, at der stilles lærer til rådighed til sådan hjælp uden for skoletiden. Hjælpen afpasses efter elevens muligheder, undervisningens art og de tilgængelige hjælpemidler. Hvor elevens faglærer er i stand til at påtage sig en sådan undervisning, er dette ofte at foretrække. Udgiften foreslås dækket ved rådighedsbeløb i det direktorat, hvorunder skolen hører.

For blinde og stærkt svagtseende vil dispensationer fra de almindelige krav i forbindelse med statskontrollerede prøver og eksaminer være nødvendige.

Dispensationen kan omfatte enkelte fag (f. eks. håndarbejde, sløjd), dele af et fag (f. eks. lyslære), visse karakterer (f. eks. orden) og retten til at benytte særlige hjælpemidler (f. eks. punktskrivemaskine).

Dispensationen afpasses efter graden af synsnedsættelsen. Ansøgning indsendes til det pågældende direktorat, for prøvers og eksaminers vedkommende senest et halvt år før den pågældende prøve eller eksamen. Der henvises i denne forbindelse til det som bilag 11 optrykte forslag til vejledning ved ansøgning om dispensation ved afsluttende eksaminer og andre statskontrollerede prøver for synshandicappede elever.

Synskonsulenten søger kontakt med hjemmene og vejleder forældrene, så de kan hjælpe deres barn i skolearbejdet, ligesom han må anvise foranstaltninger, der kan lette den handicappede, herunder navnlig bedre belysningsforhold. Synskonsulenten må som angivet side 35, i samarbejde med øjenlæge og optiker i undervisningscentrene tage stilling til eventuel synstræning. Han må også gøre sig bekendt med den synshandicappedes færden uden for skolen, så han i påkommende tilfælde kan stå til rådighed, dersom fritiden på den ene eller anden måde skaber problemer.

Da det således forudsættes, at den almindelige rådgivning varetages af synskonsulenten, anbefales det at overveje, om et kuratorkursus bør indgå i hans uddannelse.

Der holdes kontakt med statens skoler for blinde og svagtseende, så synskonsulenten er orienteret om, hvilke synshandicappede, der er indberettet fra hans område. Synskonsulenterne bør ligeledes medvirke ved tilrettelæggelse og

gennemførelse af undervisning for synshandicappede på efterskoler, højskoler og faglige skoler og ved fritidsundervisningen. Med henblik herpå bør der etableres et samarbejde med amtskonsulenten for ungdomsundervisningen.

Når det drejer sig om fritidsundervisning for voksne, må man pege på de muligheder, der rummes i det i folketinget fremsatte forslag til lov om fritidsundervisning m.v., jfr. betænkning nr. 396/1965 om fritidsundervisning for voksne, side 44, hvor det i afsnit 7 hedder, at der inden for rammerne af den nye lov kan arrangeres specialundervisning for en række angivne handicapgrupper, herunder også blinde og svagtseende.

Synskonsulenterne må holde indbyrdes kontakt. Det antal synshandicappede, som hver enkelt konsulent kommer til at arbejde med, er så lille, at der ikke er mulighed for, at de hver for sig vil få tilstrækkelig erfaring.

Det samarbejde, der bliver nødvendigt mellem synskonsulenterne, organiseres af undervisningsministeriets inspektion for specialundervisning. Det bliver inspektionens opgave at arrangere konferencer for synskonsulenterne og tilrettelægge faglige møder og kursus. Disse bør holdes forskellige steder i landet, så deltagerne kan få lejlighed til at se på og drøfte problemerne på stedet. Der skal orienteres om ny litteratur, forskningsresultater, om metoder og hjælpemidler. Lejlighedsvis kan afholdes pædagogiske dage, hvortil alle, der er engageret i undervisningen af synshandicappede, indbydes.

Der bør på de årlige finanslove afsættes rådighedsbeløb for inspektionen for specialundervisning til dette arbejde.

Danmarks Lærerhøjskole har påbegyndt udarbejdelse af planer om en uddannelse for lærere, der skal varetage undervisningen af blinde og svagtseende. Disse planer vil kunne indarbejdes i en fælles nordisk uddannelse, hvorom der i samarbejde mellem de nordiske landes undervisningsministerier er gennemført et udvalgsarbejde, der er resulteret i betænkning herom. Nærværende udvalg støtter bestræbelserne i så henseende, men henstiller, at uddannelsen tilrettelægges i samarbejde med inspektionen for specialundervisningen og statens skoler for blinde og svagtseende. Man henleder opmærksomheden på, at der som led i Danmarks Lærerhøjskoles udbygning af speciallæreruddannelsen tillige bør være mulighed for videregående studier og videnskabeligt arbejde vedrørende synshandicappedes undervisning.

5.4.5. Støtteforanstaltninger under praktisk uddannelse.

Udvalget er af den opfattelse, at de synshandicappede i videst muligt omfang bør have mulighed for at få en egentlig erhvervsopklæring. Ligeledes bør den synshandicappede have mulighed for at få opfyldt rimelige ønsker med henblik på erhvervsskifte på samme vilkår som dem, der gjaldt ved den første uddannelse. Endvidere bør den synshandicappede have mulighed for erhvervsmæssig efteruddannelse på samme vilkår som dem, der gælder for den primære uddannelse. Erhvervsopklæringen finder for mange handicappedes vedkommende sted under medvirken fra de lokale revalideringscentre. Da disse kun relativt sjældent vil blive stillet over for den opgave at skulle arbejde med på revalideringen af alvorligt synshandicappede, vil de normalt ikke være i besiddelse af den sagkundskab, der skal til, for at uddannelsen af synshandicappede kan gennemføres på tilfredsstillende måde. Denne sagkundskab må sikres ved samarbejde med de institutioner, der uddanner blinde (Blindeinstituttet i København, A/S Inerfa, A/S Blindes Arbejde), og ved, at et mindre antal *revalideringskonsulenter* ved revalideringscentre foruden kendskab til synshæmmedes problemer får en specialviden om de grene af erhvervslivet, som kan tænkes at være særligt egnede for synshandicappede.

Der må vises omhu i valget af arbejdspladser, og den synshandicappedes ansættelse må være forberedt. Der må etableres en »follow-up«-service, der fungerer så længe, at man er sikker på, at alt går, som det skal. Man skal i denne forbindelse pege på, at denne service eventuelt tillige kan ydes af *Dansk Blindesamfunds konsulenter*. Der må i så fald optages et nært samarbejde mellem disse, revalideringskonsulenterne og den offentlige arbejdsanvisnings erhvervsvej ledningskontor. Blindekonsulenterne bør drages ind i arbejdet, inden revalideringskonsulenterne og arbejdskonsulenterne betragter deres arbejde som afsluttet, så de synshandicappede ikke på noget tidspunkt er uden den støtte, de behøver.

Det er vigtigt, at den synshandicappede er vel forberedt til den erhvervsmæssige revalidering. Hvor synshandicappet er medfødt eller indtræffer tidligt, forudsættes disse opgaver løst under opvæksten og skolegangen, uanset om de pågældende undervises i almindelige skoler eller på institution.

Situationen er anderledes for den *senblinde*.

Han vil sjældent være i stand til at påbegynde den uddannelsesmæssige del af revalideringen, inden der er arbejdet solidt med hensyn til den sociale side af den pågældendes revalidering. Det er en stor omvæltning i et menneskes liv, når det skal indstille sig på at klare sig helt eller delvis uden synets hjælp. Den senblinde må have mulighed for at få sit problem gennemarbejdet. Han må lære at klare dagligdagen, først og fremmest at kunne færdes ved egen hjælp, at læse og skrive punktskrift og lære at anvende de hjælpemidler, der står til den synshandicappedes rådighed.

Først efter denne forberedelse er der gunstige betingelser for at begynde på den egentlige erhvervsmæssige revalidering.

Der er overvejelser i gang med hensyn til, hvorledes denne side af revalideringen bedst kan løses. Måske kan man i nogle tilfælde løse problemerne under medvirken af Dansk Blinde-samfunds konsulenter, måske skal det ske gennem den af Dansk Blindesamfund tilrettelagte kursusvirksomhed for senblinde, måske på Blindesamfundet i København.

De krav, der stilles, når en blind eller stærkt svagseende skal have sin uddannelse på en almindelig arbejdsplads, rummer problemer af et sådant omfang, at de ikke uden videre kan sammenlignes med dem, der gør sig gældende for andre handicapgrupper.

Arbejdsgiveren må overbevises om, at den synshandicappede er i stand til at gennemføre den foreslåede uddannelse. Revalideringskonsulenten må kunne redegøre for, hvad revaliderenden er i stand til at præstere i den pågældende virksomhed. Han må kunne fremsætte forslag til ændringer og særlige foranstaltninger, som synshandicappet gør nødvendigt.

Han må støtte den synshandicappede og om fornødent lære ham vejen fra bolig til arbejdsplads, lære ham virksomheden at kende, vejen til garderobe, spiselokale, toilet osv. Eventuelt må han medvirke i instruktion med hensyn til den rigtige behandling af maskiner, værktøj og materialer, ligesom han må sikre sig, at den synshandicappedes færden i virksomheden ikke frembyder nogen fare for ham selv eller andre.

Der er således tale om opgaver, der ikke kan forventes løst af kuratorer eller af revalideringskonsulenter uden særlig erfaring fra blinde- og svagsynsområdet.

Det er ikke muligt at sige, hvor mange revalideringskonsulenter, der er brug for, idet de tilsammen bør kunne dække samtlige erhvervsom-

råder, men det må antages, at 3-4 konsulenter vil være tilstrækkeligt. Ordningen må udbygges i takt med behovet.

Udvalget er bekendt med, at der under direktoratet for revalidering og forsorg er nedsat et stående udvalg, som har til opgave at tilrettelægge og følge uddannelsen af medarbejdere inden for revalideringssektoren, herunder af revalideringskonsulenter.

5.4.6. Almindelige bemærkninger om støtteforanstaltningerne.

Støtteforanstaltningernes art og omfang fastsættes under hensyn til følgende:

- 1) Elevens (revaliderendens) situation og personlige forudsætninger, f.eks. begavelse og adfærdsmønstre.
- 2) Det stadium, eleven (revaliderenden) er nået frem til i sin uddannelse. Der vil ofte kræves mere støtte på tidligt stadium end ved videregående uddannelse.
- 3) Karakteren af pludseligt opståede vanskeligheder. Konsulenten skal have mulighed for at udvide sin indsats, hvis der skulle opstå vanskeligheder, enten disse vedrører uddannelse eller er af social art.
- 4) Uddannelsens karakter.
- 5) Uddannelsesstedets muligheder for at hjælpe. Det vil ofte vise sig gørligt at finde eget hjælp på det pågældende uddannelsessted. I det omfang dette lader sig gøre, må det være konsulentens opgave at søge sådanne lokale kræfter aktiviseret og udnyttet.

Der kan ikke gives generelle regler. Hvert enkelt tilfælde må vurderes for sig.

5.4.7. Hjælpemidler.

Det vil ofte vise sig, at hjælpemidler er den bedste støtte, der kan ydes synshandicappede. Bestræbelserne for at overvinde synshandicappets virkninger er i høj grad også et teknisk problem.

Den tidligere omtalte forskning må i særlig grad være rettet mod dette felt.

En tilfredsstillende løsning af hjælpemiddelproblemet vil kræve:

- 1) stadig kontakt med udlandet, så man er orienteret om, hvad man i andre lande fremstiller til undervisning af blinde og svagseende,

- 2) at der findes et centralt lager, der rummer eller kan fremskaffe de undervisningsmidler, der herhjemme og i udlandet er fremstillet til synshandicappede,
- 3) mulighed for at gennemprøve undervisningsmidler, fremstillet til normaltseende, med henblik på, om de er velegnede til synshandicappede,
- 4) materialelaboratorier til fremstilling af hjælpemidler, såvel sådanne, som kan få en mere almindelig anvendelse, som sådanne, hvor en bestemt undervisnings- eller uddannelsessituation stiller individuelle fordringer til hjælpemidler.

De eksisterende hjælpemiddellaboratorier må udbygges, så det bliver muligt at løse disse opgaver.

5.4.8. Lejrkursus.

Da de blinde og stærkt svagtseende, som modtager undervisning i det normale miljø, på grund af deres relativt lille antal ofte vil være alene med dette handicap ved vedkommende skole, kan det, selv om der fra hjemmet, lærernes og de andre elevers side vises den største forståelse for den handicappedes problemer, ikke undgås, at den synshandicappede kan føle sig isoleret og have behov for at opleve sine problemer sammen medigestillede. Endvidere vil det være af betydning, at de synshandicappede kan få en samlet orientering og instruktion med henblik på deres problemer. Det vil derfor være ønskeligt, om man, på samme måde som gennemført for de tunghøre elever i folkeskolen, får mulighed for hvert år at samle blinde og stærkt svagtseende elever, ikke blot i folkeskolen, men også ved andre undervisningsformer, til et 14 dages kostskoleophold.

Udvalget henstiller, at der tilvejebringes bevilling til gennemførelse af sådant kursus.

5.4.9. Sær ligt om svagtseende.

Det vil i de fleste tilfælde vise sig - alle andre forhold lige — at det er lettere at løse den svagtseendes end den blindes erhvervsproblemer.

På den anden side hænder det ikke så sjældent, at man undervurderer den svagtseendes problemer.

Den svagtseende følger sig anderledes end den blinde, men især de stærkt svagtseende el-

ler svagtseende med særlige synsproblemer er i en del situationer ikke meget bedre stillet end blinde.

Det er ofte vanskeligere for svagtseende end for blinde at nå frem til en sikker erkendelse af handicapet og dets betydning, og hvilke begrænsninger det medfører.

Det samme kan også gælde dem, den svagtseende skal være sammen med. Det kan være svært at forstå, at den svagtseende, der klarer sig udmærket i visse situationer, kan have svært ved at klare sig i andre.

Synskonsulenten og revalideringskonsulenten må have opmærksomheden rettet mod dette så de også her kan yde fornøden hjælp.

Den rigtige hjælp til den svagtseende er betinget af kendskab til hans øjsituation. Kun derved vil man kunne råde den svagtseende og fortælle ham, hvor han med fordel kan anvende sin synsrest, og hvor han klarer sig bedre med sine andre sanser.

Den svagtseendes vigtigste hjælpemiddel er den bedst mulige optik, d.v.s. briller, der er fremstillet netop til den situation, hvori de skal bruges. I forbindelse med uddannelse og erhvervsplacering af svagtseende må man sikre sig, at de har fået den bedst mulige optik.

Alle svagtseende - i den betydning ordet er anvendt i denne betænkning — må have mulighed for gratis optik. Der bør etableres fast øjenlæge- og optikerservice i undervisningscentrene. Hertil bør også andre synshandicappede i centrets område kunne henvises. Derved opnås ensartet behandling af alle svagtseende over hele landet, uanset hvor de bor, og det bliver muligt at få gennemført det nødvendige samarbejde mellem øjenlæger og optikere på den ene side og lærere og synskonsulenter på den anden side.

5.5. Økonomisk støtte til synshandicappede under uddannelse.

Udvalget lægger vægt på, at der til videreuddannelse af synshandicappede ydes støtte i et sådant omfang, at deres uddannelse ikke hindres eller hæmmes af økonomiske årsager. Dette gælder også, hvor der er tale om en efteruddannelse og ved erhvervsskifte.

Handicappede vil som andre elever, der er under fortsat uddannelse, have mulighed for at opnå stipendier og lån fra Ungdommens Uddannelsesfond. Udvalget er opmærksomt på, at reglerne om denne støtte er taget op til revision i et af undervisningsministeriet nedsat udvalg,

og nærværende udvalg skal derfor ikke fremsætte forslag om ændring af disse regler, men indskrænke sig til at pege på, at blinde og stærkt svagtseende, selv om de afslutter deres uddannelse, i de fleste tilfælde fortsat vil være betydeligt hæmmede på grund af deres handicap og derfor ikke have de samme muligheder som andre elever for senere at tilbagebetale eventuelle studielån.

Den økonomiske støtte bør især de første uddannelsesår ydes som stipendier.

Udvalget er opmærksomt på, at socialministeriet ved et nyt cirkulære af 22. maj 1967 vedrørende lov om revalidering nu har fastsat nærmere retningslinier om hjælp til uddannelse på offentligt anerkendte læreanstalter og fagskoler. Herefter kan der med hjemmel i revalideringslovens § 6, jfr. § 5 og § 8, ydes hjælp til dækning af udgifter til transport, skolepenge, bøger og materialer samt til kost og logi og beklædning, såfremt den pågældendes interesser og evner i udpræget grad peger mod en videregående uddannelse.

Endvidere vil det ved afgørelsen af spørgsmålet om, hvorvidt der bør ydes hjælp til en højere uddannelse, kunne tages i betragtning, at pågældende som følge af sit handicap kan have så begrænsede erhvervsmuligheder, at omstændighederne i særlig grad taler for at søge den pågældende uddannelse gennemført. Det er

samtidig forudsat, at den handicappede, når pågældende opfylder betingelserne for at oppebære hjælp til uddannelse efter revalideringsloven, ikke henvises til at søge stipendier eller lån af Ungdommens Uddannelsesfond. Med hensyn til støttens fordeling mellem tilskud og lån gælder det bl.a., at støtte til dækning af de med uddannelsen forbundne merudgifter, som invaliditeten medfører, og støtten under den egentlige uddannelse i det første år ydes som tilskud.

Man går ud fra, at skolemyndighedernes indstilling, derunder folkeskolens pædagogisk-psykologiske erklæringer tillægges den fornødne vægt ved revalideringsmyndighedernes behandling af spørgsmål vedrørende støtte til videre uddannelse.

5.6. Finansieringen af støtte m.v. til synshæmmede.

Blinde, der deltager i normalskolens undervisning, vil blive forsynet med specielle hjælpemidler gennem blindeforsorgen, uanset om de er i eller over den undervisningspligtige alder.

Udvalget anser det i øvrigt for ønskeligt, at bevillinger til undervisningsmidler administreres af de myndigheder, der har ansvaret for disses anskaffelse, brug og vedligeholdelse.

KAP. 6.

Læse- og staveretarderede.

6.1. Folkeskolen.

Efter folkeskolelovens § 2, stk. 2, skal der for børn, der på grund af læsevanskeligheder ikke kan følge den almindelige undervisning, indrettes specialundervisning. De nærmere retningslinier for undervisningens tilrettelæggelse er fastsat i undervisningsministeriets cirkulære af 4. august 1961 om specialundervisning af læseretarderede børn, som er udarbejdet i overensstemmelse med det i betænkning nr. 277/1961 om folkeskolens specialundervisning fremsatte forslag til cirkulære. Det er dog værd at bemærke, at mens der i betænkningen tages forbehold over for specialundervisning til elever, der har ortografiske vanskeligheder alene, udtaler cirkulæret, at det er berettiget også at give sådanne elever specialundervisning, selv om læsefærdigheden ikke begrundes det.

Betænkningen indeholder i øvrigt nærmere overvejelser vedrørende kriterierne for, at et barn på grund af læseretardering bør henvises til specialundervisning. Der tales om handicapets omfang, afgrænsning over for andre handicapgrupper og grænsen til forsorgen. Der er endvidere betragtninger over det rette tidspunkt for specialundervisningens påbegyndelse, dens **form** og indhold, dens ophør og endelig mulighederne for dens fortsættelse ud over skolealderen.

De synspunkter, der fremsættes i betænkningen fra 1961, er fortsat gældende, og undervisningen ydes for tiden i overensstemmelse hermed. Indførelsen af deletimer i folkeskolens yngste klasser kan muligvis have bevirket, at indstilling til specialundervisning i dansk sker på et lidt senere tidspunkt. Medvirkende hertil er også, at betænkning nr. 253/1960 - Undervisningsvejledning for folkeskolen - anbefaler nye veje i danskundervisningen og pointerer, at man bør gå langsomt frem i undervisningen, således at de to første skoleår betragtes som indførselsår. Det er endnu ikke undersøgt, om de nye retningslinier bevirker en mere adækvat undervisning, resulterende i, at færre henvises til

specialundervisning. Sandsynligheden taler for, at man ved de nævnte foranstaltninger vil kunne undgå, at en del tilfælde af uegentlig læseretardering opstår, men at de ikke kan forebygge egentlig læseretardering, der har komplicerede årsager.

Antallet af læseretarderede, der har været henvist til specialundervisningen, var i 1952/53 ca. 7.000, i 1962/63 ca. 25.000 - eller 4 pct. af det samlede elevtal i landet.

En opgørelse fra undervisningsministeriets økonomisk-statistiske konsulent vedrørende skoleåret 1966-67 viser, at 25.886 elever modtog specialundervisning på læsehold. Herudover modtog 4600 elever specialundervisning i egentlige læseklasser. Sandsynligheden taler for, at udbygningen på dette område har nået det rimelige, dog således at en udvidelse i et talmæssigt mindre omfang kan ske i real- og gymnasieafdelingen.

Udvalget har behandlet diktatprøvernes værdi som mål for elevernes stavefærdighed og ønsker i denne forbindelse at fremhæve, at en konsekvens af den i 1960 udsendte undervisningsvejledning for folkeskolen har været en faktisk omlægning af danskundervisningen - også i skriftlig dansk - i de første syv skoleår. I denne sammenhæng er det væsentligt at være opmærksom på, at undervisningen i diktat i disse skoleår kun indtager en beskeden plads i den daglige undervisning. Dette indebærer, at eleverne ikke i samme omfang som tidligere er opøvet i denne disciplin, men derimod trænet i fri skriftlig fremstilling og en dermed sammenhængende brug af ordbog.

Diktaten volder specielt under disse forhold, hvor der kun gives ringe træning i diktatskrivning, de auditivt svage elever særlig store vanskeligheder, da de dels har svært ved at opfatte de dikterede ord rigtigt, dels dårligt kan holde sammen på og huske flere ord ad gangen.

Udvalget er orienteret om, at der arbejdes med de samme problemer i folkeskolens læseplansudvalg.

Såfremt man beholder diktaten ved afslutningen af 2. realklasse, finder udvalget det ønskeligt, om man kunne finde frem til en form for afholdelse af denne diktatprøve, så den ikke som nu stiller de læse-staveretarderede specifikt ringe.

Endelig minder udvalget om, at en læse-staveretardering, som resulterer i en dårlig stavekarakter, ifølge cirkulærskrivelse af 4. maj 1953 ikke bør få afgørende konsekvenser for i øvrigt kvalificerede læse-staveretarderede elevers videre uddannelse, og man henviser til det af udvalget udarbejdede udkast til cirkulære om hensyntagen til læseretardering (ordblindhed) ved elevers optagelse i en højere skoleform (bilag 12).

6.2. Gymnasiet.

Udvalget har drøftet mulighederne for at indføre specialundervisning i gymnasiet. Man har diskuteret, hvilke fag der erfaringsmæssigt volder læseretarderede de største vanskeligheder. Problemet er størst for faget dansk, men læseretardering kan også hæmme indlæringen i fremmedsprogene. Fra sagkyndig side hævdes det endvidere, at problemer af tilsvarende karakter i enkelte tilfælde også kan iagttages i andre fag, bl.a. i matematik og ved arbejdet med kemiske formler.

Udvalget finder, at der bør åbnes mulighed for specialundervisning i gymnasiet og ved studenterkurserne og kursus til højere forberedelseseksamen, dog således at undervisningen gøres frivillig for eleverne, og at den foregår uden for elevernes normale timeplan.

Udvalget er opmærksomt på, at der ikke i henhold til nugældende lov er hjemmel til at pålægge gymnasieskolerne pligt til at etablere en sådan undervisning, og skal derfor henstille at den nødvendige lovhjemmel tilvejebringes.

Efter udvalgets opfattelse bør den omhandlede undervisning foregå på hold eller som enkeltmandsundervisning, normalt 1 time ugentlig

Hvis man skønner, at en elev vil kunne blive nødt til at søge dispensation fra 13-reglen, eller hvis man af hensyn til specialundervisningens form ønsker supplerende oplysninger, bør skolepsykologisk bistand benyttes, og udvalget skal i denne forbindelse henstille, at der hjemles gymnasieskoler adgang til sådan bistand fra skolepsykologiske kontorer.

I ganske særlige tilfælde bør specialundervisning kunne gives i andre fag end dansk — navnlig i sprogfagene.

I cirkulærskrivelse af 4. maj 1953 til rektorerne for statens højere almen-skoler og Sorø Akademi samt de private gymnasieskoler har ministeriet henstillet, at der tages hensyn til tilstedeværelsen af læseretardering ved optagelse i eksamensafdelingerne. Udvalget mener, at de i nævnte cirkulærskrivelse indeholdte retningslinier også bør være gældende for folkeskolen, og har under hensyn til den udvikling, der siden skrivelsens fremkomst har fundet sted, optaget hertil sigtende bestemmelser i det ovenfor anførte forslag til nyt cirkulære, jfr. bilag 12.

Da de læseretarderedes problemer i nogen grad har været overset i eksamensafdelingerne og derunder i gymnasiet, har udvalget endvidere drøftet en orientering til gymnasieskolerne vedrørende læse-staveretardering, idet man foreslår, at orienteringen udsendes sammen med ovennævnte cirkulære. Forslag til orienteringsskrivelse er optaget i betænkningen som underbilag til bilag 12.

Udvalget har endvidere overvejet nytten af at udsende en pjece vedrørende læseretardering. En sådan har tidligere været udsendt fra skolepsykologisk forlag med sigte på folkeskolen. Der er enighed om, at en tilsvarende pjece for gymnasiet kunne være gavnlige, men at man med fordel kan vente, til man gennem den foreslåede specialundervisning i gymnasiet har skabt et større erfaringsgrundlag.

Udvalget henstiller, at det ved gymnasielæernes pædagogikum gøres obligatorisk, at praktikanterne orienteres om læseretardering.

6.3. Anden videregående uddannelse.

For påbegyndelse af enkelte uddannelser stilles der minimumskrav om færdigheder i dansk; dette er således tilfældet med skovteknikeruddannelsen (skovfoged) og uddannelsen som husholdningslærerinde.

For andre fag og uddannelser gælder, at adgangen afhænger af en bestemt gennemsnitskvotient, der for de læseretarderedes vedkommende kan påvirkes væsentligt af lavere karakterer i dansk og fremmedsprog.

Hvis en læse-staveretarderet i øvrigt er kvalificeret til den ønskede uddannelse, er det udvalgets opfattelse, at der bør kunne dispenseres fra de stillede krav med hensyn til en bestemt mindstekarakter. Hvis det drejer sig om krav om en bestemt gennemsnitskvotient, der på grund af læse-staveretardering er trukket væsentlig ned på grund af lave karakterer i dansk

og fremmedsprog, bør der tages hensyn hertil. Ved bekendtgørelse af 9. marts 1966 er det nu fastsat, at optagelsen til Danmarks tekniske Højskole og Ingeniørakademiet sker på grundlag af gennemsnittet af års- og eksamens karakterer i matematik, fysik, kemi, geografi og biologi, dog at elever med lavere gennemsnit end 7 af hele eksamen optages sidst.

For så vidt angår unge under uddannelse er det en kendsgerning, at mange hæmmes af læse-staveretardering, som i uddannelsestiden kan virke generende, men som kan bedres, eventuelt overvindes, og som i mange uddannelsesgrene ikke behøver at være til ulempe, når uddannelsen skal anvendes i erhvervslivet.

Udvalget henstiller derfor, at der træffes sådanne foranstaltninger, at de læseretardedes adgang til højere uddannelse ikke hindres på et tidspunkt, da handicappet endnu ikke har været genstand for tilstrækkelig behandling, og at der inden for en række uddannelser tages videst muligt hensyn til handicappets tilstedeværelse.

Om indberetningspligt til statens institut for talelidende vedrørende talelidelser samt sværere tilfælde af læsesvaghed og ordblindhed henvises til socialministeriets bekendtgørelse af 30. september 1954. Udvalget er opmærksomt på, at socialministeriets cirkulære af 30. september 1954 om hjælp i henhold til forsorgsloven til behandling af talelidelser samt sværere tilfælde af ordblindhed og læsesvaghed i realiteten fortsat er gældende, jfr. dog om kommunernes andel i administrationen socialministeriets cirkulære af 26. april 1963 om betaling af udgifterne i forbindelse med lokal behandling af talelidelser, tunghørhed samt sværere tilfælde af ordblindhed. Udvalget finder det ønskeligt, at der i videst muligt omfang søges udvej for, at i øvrigt kvalificerede læseretardedes gennem statens taleinstitutter kan få støtte til den nødvendige specialundervisning, hvis de af deres handicap hindres i fortsat uddannelse, og uddannelsesstedet ikke har mulighed for at yde den nødvendige hjælp.

Udvalget går i øvrigt ind for, at der skabes de bedst mulige betingelser for at give støtteundervisning for læse-staveretardedes ved erhvervsmæssige uddannelser. Udvalget har i denne anledning gjort sig bekendt med forslaget i betænkningen om »Fritidsundervisning for voksne« vedrørende etablering af og tilskud til specialundervisning for voksne. Endvidere er udvalget blevet gjort bekendt med planerne om

tilskudsmuligheder og kommunernes forpligtelser i forslaget til lov om fritidsundervisning m.v. På denne baggrund peger udvalget på det ønskelige i, at der træffes foranstaltninger til iværksættelse af et nært samarbejde mellem amtsungdomsnævnets konsulenter, der vil blive centralt placeret i spørgsmålet om etablering af specialundervisning, og lederne af de erhvervsmæssige uddannelsesinstitutioner, d.v.s. skoleledere for handelsskoler, tekniske skoler og specialarbejderuddannelsen.

Udvalget ønsker endelig at pege på, at der vil være mulighed for samarbejde om specialundervisning i henhold til kommende bestemmelser om fritidsundervisning for voksne og specialundervisning, etableret af forsvarets civilundervisning.

6.4. Uddannelse af speciallærere for læse-staveretardedes.

Udvalget har endvidere drøftet uddannelsen af speciallærere til undervisning af voksne læse-retardedes, i hvilken forbindelse udvalget er blevet orienteret om planerne for Danmarks Lærerhøjskoles grundkursus A. (6 ugers kursus i undervisning af læseretardedes: 112 timers teori og 24 timers praktik). Man er tillige orienteret om ekstraordinære uddannelser, f.eks. den uddannelse af ordblindelærere til voksenundervisning, som bl.a. er etableret for Forsvarets Civilundervisning på Hellerup-Hus Efterskole (20 timers teori + forudgående læsning af opgiv en faglitteratur + 2 gange 50 timers praktikundervisning).

Efter gennemgang af planerne henstiller udvalget, 1) at al læsepædagoguddannelse etableres ved Danmarks Lærerhøjskoles foranstaltning, 2) at omfanget af uddannelsen fastsættes således, at det svarer til grundkursus A med et passende antal ekstra praktiktimer for lærere til undervisning af voksne, 3) at de økonomiske vilkår både ved kursus på Lærerhøjskolen og ved dennes provinsafdelinger gøres ens for alle deltagere, og 4) at kursus afsluttes med en prøve.

De, som skal undervise læse-staveretardedes gymnasieelever og elever ved kursus til højere forberedelseseksamen, bør have et kortere kursus på Danmarks Lærerhøjskole; der bør ligeledes være knyttet praktikundervisning til dette kursus. Adgangen til et sådant kursus kan gives til uddannede speciallærere, der ikke tidligere har undervist voksne, samt til gymnasielærere, der

har gjort sig bekendt med den grundlæggende litteratur og godtgør dette i forbindelse med afsluttende prøve.

Under hensyn til forholdene ved den kommende specialundervisning for voksne, derunder specialundervisningen for værnepligtige i Forsvarets Civilundervisning, finder udvalget, at det er nødvendigt, at denne uddannelse i visse tilfælde kan tilbydes andre end lærere, når vedkommende på baggrund af undervisningserfaring indstilles af det pågældende undervisnings-tilsyn. Det forudsættes, at den indstillede i mindst 50 timer har fulgt kvalificerede læreres undervisning og deltaget i undervisningen.

Udvalget finder det endvidere væsentligt, at der iværksættes kursusvirksomhed for ledere, lærere og instruktører ved de erhvervsmæssige uddannelser, således at disse dels bliver opmærksomme på eventuelle handicap hos eleverne, dels kan rådgive om og formidle specialundervisning for unge og voksne i ungdomsskole eller på særlige kursus.

6.5. Kuratorer.

Udvalget har drøftet mulighederne for at give unge læse- og staveretardedede kuratorbistand i forbindelse med deres valg af videreuddannelse og erhverv. Udvalget har i denne forbindelse

modtaget de som bilag 13 og 14 optagne henvendelser fra Landsforeningen for Ordblinde-sagen i Danmark og Landsforeningen af Læse-pædagoger, der begge udtaler sig til støtte for, at der gives de læse-staveretardedede en sådan bistand.

Udvalget har drøftet mulighederne for at benytte kuratorhjælp til læseretardedede ved disses overgang til erhvervslivet. Det er udvalgets opfattelse, at kuratorordninger for læseretardedede kan være påkrævet i ekstreme tilfælde, men da det er tvivlsomt, om de kommunale skolevæsen-er hver for sig vil kunne beskæftige en kurator i et rimeligt omfang, når der udelukkende sigtes på læseretardededes forhold, er det i kap. 2.6. foreslået, at kuratoruddannelserne på Danmarks Lærerhøjskole får en sådan udformning, at kuratorer bringes i stand til at rådgive flere kategorier af handicappede, derunder læseretarderede. De samme synspunkter må anlægges, hvad angår arbejdskonsulenter og revalideringskonsulenter.

Endvidere er det foreslået at åbne mulighed for, at undervisningscentrene for handicappede, i det omfang, der er behov herfor, kan tilknyttes kuratorer også for læse- og staveretardedede.

Det vil tillige være ønskeligt, at der fra Ordblindeinstituttet og lignende institutioner i et vist omfang kan udøves kuratorvirksomhed.

KAP. 7.

Hjælpeklasseelever.

7.1. De svagtbegavede i folkeskolen.

Hjælpeklasseeleverne er undervisningspligtige som andre folkeskoleelever, d.v.s. at denne pligt ophører efter 7 års skolegang. Udviklingen har medført, at flertallet af folkeskolens elever fortsætter skolegangen i erkendelse af nødvendigheden af yderligere undervisning og af, at de først senere kan indfri de krav, erhvervslivet stiller. Disse forhold gør sig gældende i særlig høj grad for hjælpeklasseeleverne, der i 14-årsalderen ikke er i besiddelse af kundskaber og personlig modenhed, der gør dem egnede til at klare sig i arbejdslivet. Derimod ser man, at de i løbet af de næste par år vinder meget i modenhed og bliver i stand til at følge en stabil arbejdsrytme.

Den stærke udvidelse af den frivillige skolegang, som har fundet sted gennem de senere år, skyldes for en væsentlig del, at det er lykkedes at give undervisningen i de ældste klasser et indhold, der svarer til elevernes behov og interesser i disse aldersklasser.

For elever under åndssvageforsorgen varer undervisnings- og oplæringspligten som følge af deres langsommere udvikling til det 21. år, jfr. § 9, stk. 2 i lov nr. 192 af 5. juni 1959 om for sorgen for åndssvage og andre særlig svagt begavede.

7.2. Specialundervisningens formål.

Folkeskolens formål er ifølge folkeskoleloven at fremme og udvikle børnenes anlæg og evner, at styrke deres karakter og give dem nyttige kundskaber. Undervisningen i 8.-10. hjælpeklasse sigter desuden på at fremme børnenes sociale tilpasning. Begrebet »nyttige kundskaber« sigter videre end til skolens traditionelle fagkreds, idet det også omfatter erhvervsforberedende undervisning og aktiviteter med henblik på den omfattende fritid, der må forudses at blive almindelig. Samfundsudviklingen stiller stadig større krav til den enkelte, og nye uddannelser lægges til rette. Den erhvervsforbereden-

de undervisning skal kunne ændres i takt med samfundets udvikling og tilpasses lokale forhold. Elevernes sociale udvikling, deres indsigt i pligter og rettigheder, har ikke optimale vækstbetingelser i klasseundervisningen. Nye undervisningsformer tages derfor i brug med det dobbelte sigte at gøre kundskabsmeddelelsen mere effektiv og at udvikle selvstændighed og social tilpasning. Forskningen inden for disse emner er ret ny. Den bør øges betydeligt i de kommende år.

Da der ikke eksisterer nogen central institution med kapacitet til at lede dette arbejde, må der gives de enkelte kommuner mulighed for med statsrefusion at tage arbejdet op.

Hjælpeskolen har suppleret normalskolen med egne ideer samtidig med, at man har måttet omforme og tilpasse dens metoder for at imødekomme svagtbegavede elevers krav til undervisningen. De forholdsvis frie arbejdsvilkår i hjælpeskolen har været en forudsætning for, at dens elever kan få tilbudt et differentieret undervisningsprogram, som opfylder såvel den enkelte elevs som klassens behov. Det gælder her i højere grad end for den almindelige skole, at det er ønskeligt, at eleverne undervises ud over det 7. år, men diskussionen om undervisningens mål, indhold og form er kun på et indledende stadium.

På baggrund af den udvikling, der i øjeblikket foregår, vil det være betænkeligt at give for faste retningslinier for hjælpeklassernes 8.—10. skoleår. Der må være adgang til at indføre nye fag og metoder.

7.3. Holdundervisning.

Den holdundervisning, der nævnes i cirkulæret af 4. august 1961 om specialundervisning af svagtbegavede elever, § 2, stk. 2, nr. 2, må anses for utilstrækkelig for et flertal af svagtbegavede, især for eleverne i de ældste klasser. Holdundervisning er især anvendt i landsbyskolerne, hvor svagtbegavede ofte er blevet under-

vist på denne måde det meste af deres skoletid, men man har ikke kunnet sigte på en særlig undervisningsplan for disse elever, der tilbringer hovedparten af deres timer i almindelige klasser. Kun de mindst retarderede kan få tilstrækkelig hjælp ved denne foranstaltning. Det er derfor ønskeligt, at alle landkommuner får mulighed for at henvise elever, der har behov derfor, til hjælpeskole eller hjælpeklasserække, og at bestemmelser om samarbejde mellem kommuner om denne undervisning optages på skoleplanen. Endvidere må det anses for påkrævet, at svagtbegavede elever får adgang til en tilstrækkeligt differentieret undervisning i 8.-10. klasse, idet det for manges vedkommende må anses for udelukket, at man på anden måde kan give dem en undervisning, der socialt og fagligt giver dem de fornødne betingelser for tilpasning til erhvervslivet.

Der findes allerede en del centraliserede hjælpeskoler og hjælpeklasserækker i landkommunerne, og i skoleåret 1966—67 omfattede denne undervisning 7.923 elever, medens 3.698 elever stadig var henvist til holdundervisning.

7.4. Behovet for pædagogiske ledere af hjælpeklasserne.

Det er ønskeligt, at alle større kommuner har en leder af hjælpeklasserne, for at arbejdet kan udføres forsvarligt. Er hjælpeklasserne samlet på egen skole, ligger ansvaret hos hjælpeskolens inspektør, men i mange kommuner, hvor de svagtbegavede undervises i hjælpeklasser på en almindelig skole, er der ingen pædagogisk leder af dette krævende undervisningsområde.

Udvalget henstiller, at der i de tilfælde, hvor der findes en årgangsdelt hjælpeklasserække fra 3.-7. klasse, oprettes stillinger som pædagogiske ledere for disse klasser.

Hvor der er færre klasser, eller hvor man alene har hjælpeundervisning i henhold til undervisningsministeriets cirkulære af 4. august 1961 om folkeskolens specialundervisning af svagtbegavede børn § 2, stk. 2. nr. 3, henstilles det, at der skabes mulighed for mod kompensation i timetallet at pålægge en af hjælpeklasse-lærerne at varetage hvervet som pædagogisk leder.

Det er vigtigt, at disse ledere på faglige møder mindst én gang om året får lejlighed til at udveksle erfaringer, drøfte planlægning og eventuelt at koordinere kommunernes virksomhed på dette område.

7.5. Efterskoler og ungdomskostskoler.

Enkelte hjælpeskoleelever kommer fra hjem, der ikke giver børnene tilstrækkelig baggrund for social tilpasning. Det kan føre til store problemer i de første ungdomsår. For disse elever kan ophold på efterskole eller ungdomskostskole være af stor værdi. Da de elever, der har størst behov for miljø-skifte, ofte kommer fra hjem, der ikke har mulighed for at påtage sig de dermed forbundne udgifter, henstiller udvalget, at der tages særligt hensyn til disse elever ved fastsættelse af den forhøjede støtte, der kan ydes i henhold til § 10, stk. 3, i lov om efterskoler. Udvalget skal herved pege på, at det for disse elever ofte vil være ønskeligt at udstrække opholdet på efterskolen til 2 år.

7.6. Uddannelses- og erhvervsorientering.

I de senere år er der sket en væsentlig omlægning af lærlingeuddannelserne inden for handel og kontor, håndværk og industri; nye tekniske uddannelser er indført, og der er indført forskellige kursus med henblik på beskæftigelse inden for håndværk, industri og transportvirksomhed, hvad især har betydning for hjælpeklasseeleverne. Der er således i ungdomsskolen indført erhvervsmæssige grunduddannelser inden for transport-, bygge- og anlægsvirksomhed, beklædningsindustri og tekstilindustri i tilknytning til uddannelse af ikke-faglærte arbejdere, ligesom der er indført en landbrugslinie. For de ikke-faglærte arbejdere er der oprettet et kursus-system, opbygget på kortvarige kursus, som oftest af 3 ugers varighed. De er stykket sammen til kursusrækker på de forskellige brancheområder, men således at den enkelte arbejder har mulighed for at deltage i kursus, når de passer ind i hans arbejdsforhold.

Vanskelighederne for de unge ligger bl.a. i at få fornøden viden om de eksisterende muligheder. Mange af disse kendes hverken af elevernes forældre eller lærere. Hjælpeklasseeleverne er ofte i besiddelse af færdigheder, der kan udnyttes erhvervsmæssigt, men som sjældent får mulighed for at udfolde sig i skolen, og som eleverne ikke selv forstår at udnytte.

De handicappede elevers behov for erhvervsorientering kan ikke i tilstrækkelig grad imødekommes gennem den alment tilrettelagte undervisning, idet de foruden kendskab til erhvervslivet i almindelighed har særlig brug for viden om de områder, hvor deres handicap ikke gør dem mindre egnet. Oftest vil en drøftelse af

elevens situation være nødvendig for at give en realistisk indstilling til egne muligheder. Da elevens overvejelser angående beskæftigelse ved skolegangens ophør vil være stærkt påvirket af forældrenes kendskab til foreliggende muligheder, deres ønsker og eventuelle ambitioner, er det nødvendigt, at forældrene får del i de oplysninger, skolen giver de unge. Mange af de muligheder, samfundet tilbyder de unge, kendtes ikke for en generation siden, og forældrene vil ikke blive gjort bekendt hermed, hvis ikke skolen tager opgaven op. Hvor forældrenes ønsker er i strid med barnets forudsætninger, er drøftelse især påkrævet. Det må tages i betragtning, at de handicappede har behov for så omfattende skolegang som muligt. Erfaringen viser, at de unge har større muligheder for at indpasse sig på arbejdsmarkedet, hvis deres skolegang forlænges et år, enten i folkeskolen eller ved ophold på en efterskole eller ungdomsskole.

Når der er taget beslutning om valget af erhverv, kan det være nødvendigt med praktisk hjælp til udfyldning af blanketter, til fremskaffelse af arbejdsplads, eventuelt introduktion på denne, og til løsning af andre problemer, der måtte opstå. Der kan senere opstå behov for støtteforanstaltninger som f.eks. særlig undervisning, hjælp gennem revalidering eller gennem andre institutioner, og det vil være naturligt, at skolen på grund af sit kendskab til den unge er den formidlende faktor. I denne forbindelse må også peges på de muligheder, ungdomsskolen har for at give supplerende orientering og undervisning.

7.7. Erhvervspraktik og erhvervsorienterende uddannelse.

Formålet med erhvervspraktikken er ifølge »Vejledning for praktiksteder« (udgivet af fællesudvalget mellem erhvervsvejledningsrådet og folkeskolens læseplansudvalg 1967) bl.a. at bidrage til at bringe harmoni mellem de krav, erhvervene stiller til de unge efter skolegangen, og de enkeltes muligheder for at opfylde kravene, idet særlig praktikopholdene kan give eleverne et mere realistisk indtryk af forholdene i arbejdslivet, end det er muligt i klasseværelset alene.

Handicappede elever har ifølge denne vejledning mulighed for at komme i erhvervspraktik efter samme regler, som gælder for andre elever. Dog vil der ved udvælgelsen af praktikpladser og anbringelse af eleverne blive taget

individuelle hensyn, navnlig således, at praktik undgås inden for arbejdsområder, som eleverne på forhånd må skønnes ikke at kunne klare.

Erhvervspraktikopholdene vil for handicappede elever undertiden have en længere udstrækning end de sædvanlige ophold, og der vil desuden ofte blive tale om mere end tre ophold, som tilstræbt for de andre elever.

Placering af handicappede finder kun sted efter særlig aftale med praktikværterne.

Flere steder i landet (København, Gentofte, Lyngby-Tårnby og Vejen) har den stedlige erhvervsvejledning og hjælpeskolerne - eller hjælpeskolerne alene - anbragt eleverne i en særlig form for erhvervspraktik.

Denne er placeret i 9. og 10. klasse, og det forudsættes, at eleverne i forvejen har haft almindelig erhvervspraktik, virksomhedsbesøg og erhvervsorienterende undervisning. Eleverne udstationeres i egentligt arbejde til normal løn og under sædvanlige arbejdsforhold og -betingelser, dog således at den daglige arbejdstid er nedsat, idet eleverne går i skole indtil kl. 11 og derefter begiver sig ud på deres respektive arbejdspladser, hvor de begynder kl. 12.

Denne erhvervspraktik - eller arbejdspraktik, som man har valgt at betegne den - finder sted i de sidste måneder af skoleåret for 9. klassernes vedkommende og hele året for 10. klasserne.

Eleverne får løn og anses derfor retsligt for at være stillet som andre ungarbejdere, f.eks. med hensyn til arbejderbeskyttelses- og ulykkesforsikringsloven. I reglen opnås samme timeløn, som unge hjælpearbejdere i det pågældende erhvervsområde får, men dette spørgsmål optages først til drøftelse, når eleven har været i arbejde i et par uger.

Klasselærer og skoleinspektør har hver to ugentlige tilsynstimer, i hvilke man kan følge eleverne, træffe aftaler med arbejdsstederne om særlig hensyntagen, om ønskelige arbejdsopgaver og lignende. Arbejdspraktikken synes at være den mest realistiske form for erhvervspraktik. Den giver mange bidrag til bedømmelse af elevernes praktiske muligheder, og en del tilpasningsproblemer kan opfanges og modvirkes i tide. Den indebærer desuden den fordel, at eleverne allerede er i arbejde ved udskrivningen af skolen, idet de fleste elever fortsætter i deres arbejdspraktikpladser på fuld tid.

Da hjælpeskoleelevernes handicap i de fleste tilfælde medfører, at de ikke kan gennemføre en faglig uddannelse, har man taget den tanke op

til overvejelse at udnytte en del af arbejdspraktikken til at give eleverne en eller anden form for grundkursus i specialarbejderuddannelse under uddannelsesloven for ikke-faglærte

Der er allerede i betænkning nr. 277/1961 om folkeskolens specialundervisning peget på det ønskelige i, at der gennemføres særlige kurser for svagtbegavede i henhold til loven om uddannelse af ikke-faglærte arbejdere.

Som ovenfor anført er der nu i ungdomsskolen indført erhvervsmæssige grunduddannelser inden for flere vigtige erhvervsområder.

Udvalget henstiller, at det på foranledning af inspektøren for specialundervisningen tages op til undersøgelse at tilrettelægge en særlig erhvervspraktik og erhvervsorienterende undervisning med særligt henblik på de svagtbegavede elever i folkeskolens ældste klasser.

7.8. Kuratorer.

I de fleste tilfælde skal den unge støttes de første år efter ansættelse i erhvervslivet. Han behøver råd og opmuntring og praktisk hjælp i forbindelse med den vanskelige tilpasning til forholdene på arbejdspladsen. Der kan blive tale om hjælp ved erhvervsskifte. Dersom arbejdsforholdet bliver afbrudt, bør årsagen findes, så nye fejlplaceringer søges undgået. Det er ligeledes nødvendigt at yde bistand og vejledning med hensyn til efteruddannelse.

Det i kapitel 2 fremsatte forslag til faste rammer for den hidtil på forsøgsbasis gennemførte kuratorordning tilsigter at imødekomme de svagtbegavedes behov for personlig rådgivning i og efter den almindelige skoletid.

7.9. Forskning.

I forbindelse med hjælpeskoleelevernes forhold er der en række andre problemer, som det vil være nødvendigt at tage op til behandling.

Udvalget finder det særdeles betydningsfuldt, at der foretages en grundigere undersøgelse af hjælpeskoleelevernes anlæg og muligheder end den testning, der traditionelt ligger til grund for overflytning til denne undervisningsform. Den hidtil anvendte testning har vist sig velegnet til bedømmelse af elevernes muligheder i skolen, hvorimod en del af årsagsforholdene og elevernes muligheder ved praktisk betonedede opgaver ikke bliver belyst. Da skolens krav til eleverne kun dækker et begrænset felt af de muligheder, erhvervslivet giver, er det et ubesvaret spørgsmål, om disse elever er handicappet i samme grad over for erhvervslivet som over for skolen. I og med besvarelsen af dette spørgsmål ville man få et bedre grundlag for bedømmelsen af elevernes muligheder og for den bedst mulige udnyttelse af deres skolegang.

Udvalget henstiller, at spørgsmålet tages op af Danmarks pædagogiske Institut eventuelt i forbindelse med socialforskningsinstituttet, således at repræsentanter for hjælpeskolelærere, skolepsykologer, kliniske psykologer og psykoteknisk institut indrages heri. Herved kunne der tilvejebringes oplysninger af værdi for hjælpeskolens lærere ved den nærmere planlægning af 8.-10. skoleår og til brug for erhvervsvejledning af de unge.

Endvidere finder udvalget, at det vil være ønskeligt, at der foretages en undersøgelse af tidligere hjælpeskoleelevers optagelse i erhvervslivet, især med henblik på deres økonomiske niveau og familieforhold i 25—40-årsalderen.

Vanføre og langvarigt syge.

8.1. Specialundervisningen i folkeskolen.

8.1.1. Love og cirkulærer.

I betænkning nr. 277 om folkeskolens specialundervisning, der blev afgivet i marts 1961, findes et særligt afsnit om undervisning af syge og invaliderede børn (side 86-94), hvor det daværende udvalg dels gør status over forholdene, dels udstikker linier for en udbygning af området. Efter betænkningens fremkomst er der administrativt sket en betydelig udvikling.

I cirkulære om folkeskolens specialundervisning af 4. august 1961 åbnes der mulighed for etablering af specialundervisning for andre grupper af handicappede end dem, der særligt er nævnt i folkeskolelovens § 2, stk. 2, og bestemmelsen i samme cirkulære om et særligt tilskud til kommuner, hvis udgifter til specialundervisning væsentligt overstiger, hvad der er almindeligt for undervisning af den pågældende art, må bl.a. ses i relation hertil.

I lov nr. 203 af 16. juni 1962 er bestemmelserne om undervisning af syge og invaliderede børn samlet i en særlig paragraf, § 51 a, hvori kommunernes forpligtelser med hensyn til denne undervisning for første gang udstrækkes til også at omfatte børn, der er ude over den undervisningspligtige alder.

4. februar 1965 fulgtes loven op af cirkulære om undervisning af syge og invaliderede børn, hvori de nærmere retningslinier vedrørende institutions- og hjemmeundervisning samt befordring til og fra skole af syge og invaliderede børn er angivet.

Hertil kommer et cirkulære af 18. juni 1964 om afholdelse af visse befordringsudgifter i forbindelse med specialundervisning. Heri åbnes der mulighed for skolefondens overtagelse af hele udgiften i forbindelse med befordring af elever til undervisningscentre for svært handicappede, dog således at staten i henhold til skoletilsynslovens § 32, stk. 1, nr. 3, dækker halvdelen af disse udgifter. Endelig er der ved cirkulære af 14. juli 1967 skabt muligheder for

gratis befordring til og fra skole af syge og invaliderede gymnasieelever og elever på studenterkursus, uden hensyn til afstanden.

Herudover skal udvalget pege på behovet for et til de i 1961 udsendte fem cirkulærer om specialundervisning svarende cirkulære om undervisning af bevægelseshæmmede og syge i klasser i folkeskolen. Udvalget er bekendt med, at undervisningsministeriet overvejer at udarbejde et cirkulære herom, og man henstiller, at et sådant snarest udstedes.

På grundlag af ovennævnte lovbestemmelser og cirkulærer er der i løbet af de seneste år sket en væsentlig udbygning af specialundervisningen for syge og vanføre.

8.1.2. Undervisning i hjemmet

For hjemmeundervisningens vedkommende er det betydningsfuldt, at der nu er skabt mulighed for en hurtig igangsættelse af undervisningen i de enkelte tilfælde, samt at det ugentlige time-tal kan ansættes så højt, at eleverne i hovedfagene får mulighed for at følge normalklassernes normer.

Hvor det drejer sig om kronisk syge børn, har man tilstræbt, at de ud over hjemmeundervisningen får lejlighed til at deltage i enkelte timer på skolen, og det samme er med held forsøgt over for elever med svære karakterafvigelser samt over for lettere psykotiske børn. Den kontakt, det syge barn herigennem opnår med det normale skolemiljø, er uden tvivl værdifuld med henblik på dets sociale udvikling og generelle orientering.

Hjemmeundervisningen er ingen større økonomisk belastning for kommunen, idet staten yder tilskud med 85 pct. af lærerlønningen.

8.1.3. Undervisning på sygehuse m.v.

Efter fremkomsten af cirkulæret om folkeskolens undervisning af syge og invaliderede børn er undervisningen på en række behandlingsinstitutioner overtaget af de stedlige kommuner.

Dette gælder således institutioner under Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse samt Kysthospitalet på Refsnæs. Pædagogisk har dette betydet en styrkelse, idet antallet af lærerkræfter og undervisningstimer er blevet væsentligt forøget, og tidssvarende undervisningsmateriel og moderne audiovisuelle hjælpemidler er stillet til rådighed, hvortil kommer, at det ud fra et terapeutisk synspunkt har vist sig værdifuldt, at børnene i højere grad er beskæftiget ved skolearbejdet.

Hvad angår sygehusundervisningen har en række kommuner optaget denne på skoleplanen, og enkelte større købstæder har på undervisningsplanen afsat et fast ugentligt timetal for undervisningen. Dette sidste har vist sig meget værdifuldt, idet man derved har fået faste lærerkræfter, der har mulighed for at skabe et frugtbringende samarbejde med sygehuspersonalet, hvilket blandt andet har medført, at indlagte børn kommer hurtigere i gang med undervisningen, end tilfældet tidligere har været.

På mindre sygehuse får undervisningen derimod ofte en noget tilfældig karakter. Dels har man besvær med at skaffe de nødvendige lærerkræfter, dels bliver mange indlagte børn overhovedet ikke tilmeldt til undervisningen, idet bestemmelserne vedrørende skoleledernes indberetningspligt i § 1 i undervisningsministeriets cirkulære af 4. februar 1965 om folkeskolens undervisning af syge og invaliderede børn har vist sig at være alt for usmidige. En reform, der forudsætter hospitalernes medvirken ved tilmeldingen, synes derfor påkrævet. Udvalget henstiller, at der med indenrigsministeriets tilslutning udsendes cirkulærskrivelse til sygehuse om medvirken ved gennemførelse af denne undervisning.

Fra sygehusenes side har man gennemgående mødt velvilje over for undervisningen, men det har kun i de færreste tilfælde været muligt at skaffe egnede lokaler, et forhold, man bør være opmærksom på ved projektering af nye børneafdelinger.

8.1.4. Undervisningscentre.

I forbindelse med opbygningen af undervisningscentre for svært handicappede er der indtil nu oprettet ca. 20 klasser for bevægelseshæmmede børn. Skal forholdene være ideelle for sådanne klasser, kræves der en række faciliteter, blandt andet med henblik på fysioterapi og beskæftigelsesterapi, ligesom der er behov for

et ikke-pædagogisk uddannet hjælpepersonale. Disse spørgsmål er ikke endeligt løste, men man har haft lejlighed til at gøre sådanne erfaringer, som måtte være en forudsætning for udarbejdelsen af et særligt cirkulære herom.

Hvad angår klassernes størrelse står det nu klart, at de i betænkning nr. 277/1961 nævnte tal (6-10) er for høje. En klassekvotient på 6 bør være det maksimale.

8.1.5. Specialklasser.

Undervisningscentrene modtager elever fra meget store områder, hvorfor befordringsspørgsmålet kan være vanskeligt at løse, og nogle børn, således epileptikere, har undertiden svært ved at tåle den lange transport. En enkelt større kommune har i konsekvens heraf selv oprettet en klasse for bevægelseshæmmede og kronisk syge børn, og der er uden tvivl et behov for sådanne klasser i flere af de større købstæder; men det vil være en betingelse for deres oprettelse, at der sikres de pågældende kommuner en refusionsordning svarende til den, centerkommunerne har opnået. Den i kapitel 10 foreslåede amtskommunale administration kan åbne mulighed herfor. Men der bør under alle omstændigheder kunne oprettes hensigtsmæssige klasser overalt i landet efter indstilling fra skolemyndighederne det pågældende sted.

8.1.6. Undervisning i almindelige klasser.

Et stort antal fysisk handicappede børn undervises i dag i folkeskolens almindelige klasser, og der er i mange tilfælde ingen nævneværdige problemer forbundet hermed, men for enkeltes vedkommende gælder det dog, at deres deltagelse i undervisningen er betinget af, at de får specielle hjælpemidler stillet til rådighed. Med hensyn til sådanne - ofte ret dyre - hjælpemidler er den praksis begyndt at udvikle sig, at skolerådene indkøber dem og efter behov stiller dem til rådighed for handicappede elever inden for skoleråds kredsen. Forholdene er imidlertid forskellige fra amt til amt, og der bør derfor i det kommende cirkulære om undervisning af bevægelseshæmmede og kronisk syge udarbejdes generelle retningslinier herom.

8.1.7. Lærerne.

Undervisningen på sygehuse og behandlingsinstitutioner gives af seminarieuddannede lærere. Man har hidtil ikke stillet krav om speciel uddannelse, men direktoratet for folkeskolen og

seminarierne afholder hvert år et kortere kursus, hvor emner vedrørende institutionsundervisningen belyses og drøftes, og hvor der skabes nyttige kontakter mellem lærerne, der i deres daglige arbejde ofte står ret isolerede.

For lærere ved klasser for bevægelseshæmmede opstilledes i betænkning nr. 277/1961 hjælpe-skolelæreruddannelse som norm. På grundlag af senere indvundne erfaringer står det i dag klart, at en sådan uddannelse ikke er tilstrækkelig. Den må suppleres med en et-årig uddannelse på Danmarks Lærerhøjskole. Lærerhøjskolen opretter efter behov en særlig linie vedrørende undervisning af bevægelseshandicappede elever, men man har næppe endnu fuldt overblik over, hvilke emner der vil være relevante inden for et sådant kursus, ligesom praktikundervisningen heller ikke er fuldt udbygget. Det ville være ønskeligt, om undervisningscentrene sammen med Geelsgård kostskole for vanføre kunne inddrages heri.

8.1.8. Statistik.

Inspektionen for specialundervisning foretog i 1966 en undersøgelse over antallet af bevægelseshæmmede elever i folkeskolen, baseret på et rundspørge til de skolepsykologiske kontorer. Fra området med i alt ca. 388.000 elever, svarende til $\frac{2}{3}$ s af alle elever indberettedes 388 bevægelseshæmmede, én promille af det samlede antal. Undervisningsformen for disse børn var følgende:

	Antal:
Almindelig klasse.....	225 elever
Almindelig klasse + supplerende undervisning	49 elever
Specialklasse på almindelig skole.	88 elever
Specialskele	10 elever
Hjemmeundervisning	7 elever
Ej oplyst	5 elever

Efterhånden som folkeskolens specialundervisning udbygges, vil antallet af bevægelseshæmmede og kronisk syge elever uden tvivl vise sig stigende, idet færre tilfælde henvises til forsørgens institutioner. Hermed vil også behovet for fortsat undervisning, kuratorvirksomhed og samarbejde med revalideringen blive aktualiseret.

Udvalget finder det ønskeligt, at vanføre ved kommende lovrevision nævnes i folkeskolelo-

vens hovedparagraf for specialundervisning. Paragraffen bør i det hele formuleres, så den ligesom i folkeskoleloven af 1937 dækker alle forekommende handicap.

De bevægelseshæmmede udgør ikke nogen stor gruppe inden for det almindelige undervisningssystem. Skønsmæssigt har man anslået, at der i folkeskolen er omkring 600 motorisk handicappede elever, der har behov for specialundervisning, og af disse er størstedelen, omkring 70 pct., placeret i almindelige klasser. Deres undervisning kræver her kun i ringe grad særlige foranstaltninger, og de fleste af dem vil formentlig efter endt skolegang uden større besvær kunne placeres i erhvervslivet.

Tilbage bliver imidlertid en mindre gruppe, hvis undervisning og eventuelle erhvervsopklæring er forbundet med ret store problemer. Tekniske og medicinske fremskridt har gjort, at flere end tidligere kan gennemføre en uddannelse og inden for begrænsede rammer tage del i produktivt arbejde, men der vil stadig være en del, som er uden mulighed i erhvervslivet og derfor efter skolegangen må søges beskæftiget i hjemmet eller på en plejelinstitution.

8.2. Forslag til udbygning af specialundervisningen.

Udvalget går principielt ind for, at alle handicappede — uden hensyn til erhvervsevne - bør have adgang til en personlighedsdannende undervisning på lige fod med normalt udrustede elever, og at skole- og uddannelsessystemet i videst muligt omfang bør være indrettet på at imødekomme deres særlige behov.

Med henblik herpå skal man nedenfor gennemgå en række forhold vedrørende undervisningen og påpege områder, hvor reformer skønnes påkrævede.

8.3. Skolebygninger og lokaleforhold.

Boligudvalget for Bevægelseshæmmede, der er nedsat af invalideorganisationerne og de sygdomsbekæmpende foreninger har i maj 1965 under betegnelsen Tekniske Retningslinier vedrørende Byggeri t jenede Undervisningsformål, j.nr. 126 C udsendt en vejledning vedrørende de bygningsmæssige og lokalemæssige hensyn, der ved opførelse af skolebygninger bør tages til de bevægelseshæmmede. Vejledningen medfølger som bilag til betænkningen, jfr. bilag 15. Udvalget kan tiltræde de heri angivne retnings-

linier og skal anbefale, at de i videst muligt omfang tages i betragtning i forbindelse med godkendelse af bygningsplaner.

8.4. Undervisningscentrenes indretning, hjælpemidler og hjælpepersonale.

Angående folkeskolens undervisningscentre for svært handicappede ønsker udvalget at understrege, at disse for at kunne yde eleverne tilfredsstillende udviklingsmuligheder må have det nødvendige tekniske udstyr. Eksempelvis bør der fremstilles møbler, indrettet specielt for handicappede og tilpasset det pågældende barn. Skrivemaskiner (eventuelt elektriske) og i specielle tilfælde regnemaskiner bør være til stede. Båndoptager, båndfilm og andre audiovisuelle hjælpemidler er elementært undervisningsmateriel for bevægelseshæmmede. Ofte må helt individuelle hjælpemidler fremstilles på et af de materialelaboratorier, der nu er etableret, for folkeskolens vedkommende i tilslutning til undervisningscentret i Herning.

Der bør endvidere være adgang til audiometri, synsprøver, fysioterapi og tandlægebehandling. Ligesom der af hensyn til, at tandanomali er et komplicerende eller endog årsagsgivende handicap til talemåder, bør være adgang til tandregulering ved ortodontist. Udvalget finder, at lokaler til fysioterapeutisk behandling, hvor de praktiske forhold gør det muligt, bør placeres på skolerne, idet man derved dels sparer eleverne for trættende kørsel mellem skole og hospital og dels giver fysioterapeuterne mulighed for hyppigt at aflægge besøg i klasseværelserne for at kontrollere børnenes stillinger og animere dem til en selvstændig indsats ved muskeloptræningen, hvilket er et væsentligt led i den moderne behandling.

På længere sigt bør det tilstræbes, at center-skolerne forsynes med svømmesale.

Man anser det endvidere for en nødvendig forudsætning, at centrenes lærerkræfter har såvel teoretisk som praktisk uddannelse med hensyn til undervisning af handicappede.

Eleverne ved undervisningscentrene er ofte så svært handicappede, at de behøver hjælp til påklædning, spisning, toiletbesøg etc., og da de samtidig kan være indlæringshæmmede, vil læreren til enhver tid være fuldt optaget af rent pædagogiske opgaver. Det er derfor påkrævet, at der findes en medhjælper, som kan tage sig af børnene rent fysisk og eventuelt også yde en håndsækning i pædagogisk henseende. - Al-

mindeligvis har udgifterne herved været afholdt af skolefondene, der i så fald har fået halvdel af udgifterne dækket af statskassen.

Udvalget ønsker at påpege, at spørgsmålet om hjælpepersonale også trænger sig på i tilfælde, hvor handicappede er placeret i normale klasser inden for folkeskolen, og man skal anbefale, at det søges løst på lignende måde som ved centrene, og at der hertil om nødvendigt tilvejebringes speciel bevilling. Udvalget finder, at det ikke er acceptabelt, om manglende bevilling til tekniske hjælpemidler giver anledning til, at et handicappet barn må flyttes fra sin distriktskole.

Der bør om disse forhold udarbejdes et cirkulære, dækkende såvel centrene som isolerede tilfælde.

8.5. Udbygning af undervisningen på sygehuse m.v.

Folkeskolen har gennem oprettelse af tekniske forberedelsesklasser og almindelige 8., 9. og 10. klasser med adgang for eleverne til at vælge mellem forskellige linier og fag åbnet nye muligheder med hensyn til fortsat undervisning, og det bør påses, at handicappede børn og unge, hvad enten de opholder sig i hjemmet eller på en institution, i denne henseende ikke stilles ringere end deres raske kammerater. Man skal her henviser til, at undervisningsministeriets cirkulære af 4. februar 1965 vedrørende undervisning af syge og invaliderede børn giver institutionerne, der for de mindres vedkommende vanskeligt vil kunne ansætte et lærerkorps, dækkende hele det faglige område, mulighed for et samarbejde med det kommunale skolevæsen. Det er udvalgets opfattelse, at det påhviler den kommune, hvori en institution er beliggende, at drage omsorg for den fornødne undervisning, for så vidt institutionen ikke selv ønsker at påtage sig denne opgave.

Uanset om der måtte være etableret fornøden undervisning på institutionen, skal man imidlertid understrege det ønskelige i, at børn, der befinder sig på institutionen, for så vidt det overhovedet er muligt, modtages i den lokale kommuneskole, når de har mulighed for at følge undervisningen her, idet kontakten med et normalt skolemiljø må anses for værdifuld for deres personlige udvikling.

Det må erkendes, at enkelte kommuner herved kommer ud for en uforholdsmæssig stor økonomisk belastning, og det ville derfor være

ønskeligt, at de pågældende udgifter enten blev optaget på skolefondens budget eller blev dækket af statskassen.

For den handicappede kan operationer og ortopædisk behandling i det hele taget give anledning til langvarige afbrydelser af skolegangen, hvilket navnlig kan være skæbnesvangert for elever i eksamens-klasser. De for undervisningen ansvarlige myndigheder må i sådanne tilfælde drage omsorg for, at der i fornødent omfang stilles lærere til rådighed for hospitalsundervisningen. Der henvises i denne forbindelse til ovennævnte cirkulæres § 4, stk. 1.

Denne undervisning med baggrund i kendskab til sygdomsforløb og i samarbejde med læger og andet behandlingspersonale vil bedst kunne varetages af lærere, der over en årrække har et ikke for lille ugentligt timetal ved pågældende institution. Når der ved undervisningen på et sygehus eller en behandlingsinstitution er beskæftiget flere lærerkrafter, vil det være praktisk at lade en af disse fungere som daglig leder. Til hans opgaver må i så fald høre at modtage oplysning om nyindlagte børn i skolealderen og fordele dem mellem sig og sine medarbejdere til hold- eller enkeltmandsundervisning og eventuelt - når det drejer sig om elever fra eksamensklasser - stille forslag om egnede lærere. Han må under hospitaliseringsperioden varetage kontakten med elevernes skole og ved hjemsendelsen give denne besked om undervisningens forløb, og han må endvidere føre alle løbende forhandlinger med institutionen vedrørende lokalespørgsmål, timeplacering og lignende samt, når det ønskes, afgive rapport om eleverne til de behandlende læger, eventuelt deltage i konferencer med disse og være rådgivende med hensyn til fortsat undervisning af syge og handicappede.

Med henblik på varetagelsen af disse opgaver vil det være nødvendigt at tillægge lederen et passende antal timer hertil mod tilsvarende fritagelse for undervisningstimer. Udvalget finder, at det i almindelighed vil være rimeligt at afsætte to ugentlige timer pr. fuldt skema til formålet.

Det har vist sig, at der er et udtalt behov for videreuddannelse af lærere ved behandlingsinstitutioner og sygehuse. Udvalget henstiller, at sådanne kursus tilrettelægges af Danmarks Lærerhøjskole.

Efter elevens udskrivning fra hospitalet må skolelederen påse, at der umiddelbart iværksættes fornøden specialundervisning efter de an-

visninger, der ledsager barnet ved udskrivningen. Udvalget henstiller, at der tilvejebringes fornøden hjemmel herfor.

For en del elever gælder det, at de efter udskrivningen i en kortere eller længere periode må undervises i hjemmet, og der skal i så fald, efter gældende bestemmelse, fremskaffes lægeerklæring vedrørende sygdommens art og forventede varighed. En sådan erklæring betales ikke af sygekasse, og man har erfaring for, at forældrene undertiden vægrer sig ved at betale den, hvorfor det kan volde vanskeligheder at få undervisningen etableret. En generel løsning på dette spørgsmål bør søges tilvejebragt gennem forhandling mellem undervisningsministeriet og sundhedsstyrelsen. I et vist omfang kunne standarderklæringer fra hospitalet være grundlag for sådan undervisning.

8.6. Forhold vedrørende eksamen.

Ved eksamen må der rent praktisk kunne tages hensyn til den handicappede, f.eks. ved, at der gives ham adgang til at benytte skrivemaskine eller til at opholde sig i et specielt lokale. Endvidere bør der, hvor eleven har skrivensvanskeligheder af motorisk art, kunne gives forlænget tid til udarbejdelse af skriftlige opgaver, ligesom der bør kunne dispenseres fra ordens-karakteren.

Disse forhold vil kunne ordnes ved ansøgning i hvert enkelt tilfælde. Afgørende for ministeriets stilling til dispensationsansøgninger må være, at pågældende eksamen ikke ændrer karakter, bortset fra klart afgrænsede og motive-rede områder, hvorom der gives oplysning ved påtegning af eksamensbeviset.

8.7. Adgang til hospitalsundervisning for elever i private skoler, på kursus og i gymnasier.

I folkeskolelovens § 51 a fastslås det, at kommunernes forpligtelser med hensyn til undervisning af syge og invaliderede børn ikke er begrænset til børn i den undervisningspligtige alder, og dette anerkendes i praksis, hvor det drejer sig om folkeskolens eksamensafdeling og fortsættelsesklasser, men ikke for så vidt angår elever i private skoler, på kursus og i gymnasier. Udvalget går ind for, at disse elever ligestilles med folkeskolens med hensyn til hospitals- og hjemmeundervisning. For at skaffe kvalificeret arbejdskraft til en sådan undervisning vil det dog være nødvendigt, at man fastsætter andre

honorarsatser end de i cirkulæret af 4. februar 1965 angivne, idet disse er beregnet på grundlag af folkeskolens lønninger.

For enkelte bevægelseshæmmede unge gælder det, at de kun har mulighed for at følge undervisningen på et gymnasium under forudsætning af, at specielle hjælpemidler stilles til deres rådighed, ligesom hjælpepersonale og muligheder for at komme omkring i skolebygningen må kunne tilvejebringes. Problemet er ikke tilnærmelsesvis så stort som i folkeskolen, idet det kun drejer sig om relativt få tilfælde, men dets løsning forudsætter dog en særlig bevilling, således at direktoratet for gymnasieskolerne og højere forberedelseseksamen bringes i stand til at afholde de nødvendige udgifter.

Geelsgaard kostskole fører for øjeblikket elever frem til realeksamen, men efter de for udvalget foreliggende oplysninger er der ikke et tilstrækkeligt stort antal elever til at motivere en gymnasieoverbygning. Udvalget ønsker dog at foreslå, at der gives handicappede gymnasieelever udvidet adgang til at bo på Geelsgaard, idet man herfra vil være i stand til på forskellig måde at støtte dem og stille specielt udstyr til deres rådighed.

8.8. Uddannelses- og erhvervsvejledning. Revalidering.

Med hensyn til erhvervsvalg må den handicappede, der har anlæg for en videregående teoretisk uddannelse, ikke på grund af sit handicap afskæres herfra. At henvise den motorisk hæmmede til et håndværk med stillesiddende arbejde må ikke anvendes som universalløsning. Det bør være et princip, at enhver handicappet har ret til en efter hans evner svarende videregående uddannelse, men i de tilfælde, hvor hans helbredstilstand kan gøre det tvivlsomt, om han bliver i stand til at udnytte uddannelsen, må han gøres opmærksom herpå.

Tilrettelæggelsen af den handicappedes erhvervsuddannelse er i første række en opgave for revalideringen. Retningslinierne for skolemyndighedernes indberetningspligt til denne institution er fastlagt i undervisningsministeriets cirkulære af 10. marts 1961 I lettere tilfælde, hvor en egentlig revalidering ikke er påkrævet, men kun en vis hensyntagen til erhvervsvalget, må den lokale kurator, hvor en sådan findes, være til rådighed for den handicappede.

Det forekommer rimeligt, at det handicappede barn allerede i skolealderen får stillet sådan-

ne hjælpemidler, der som blivende foranstaltning skal stationeres i hjemmet, til rådighed gennem revalideringen, medens det må være skolevæsenets opgave at sørge for hjælpemidler, der har relation til undervisningen både ved selve skolearbejdet og ved hjemmeforbere-
delsen.

For de børns vedkommende, der ikke kan forventes at kunne trænes op til at skrive med hånden, bør en skrivemaskine til hjemmebrug henregnes til den første kategori af hjælpemidler, således at den fortsat kan være til rådighed for eleven, når denne har forladt skolen.

Hvor det drejer sig om større ting, f.eks. elektriske skrivemaskiner, skal man anbefale, at der sikres bevillingsmæssigt grundlag for, at udgifterne, som tilfældet er ved undervisningscentre for svært handicappede, optages på skolefondenes budgetter, og at materialerne stilles under administration af amtskonsulenten for specialundervisningen, der fordeler dem til skolerne efter behov. Man vil derigennem bedst kunne sikre, at de mest hensigtsmæssige og nødvendige hjælpemidler er til rådighed i de enkelte tilfælde.

Det vil være naturligt at søge disse spørgsmål løst i forbindelse med udarbejdelsen af generelle bestemmelser om handicappede elevers forhold såvel i centrene som i almindelige klasser og på private skoler.

Udvalget må være af den opfattelse, at tekniske hjælpemidler, der kan formindske virkningen af et handicap, uanset skoleplacering, bør kunne stilles til rådighed for barnet gennem udlån, formidlet af amtets konsulent for specialundervisningen.

8.9. Fritids- og brevskeleundervisning.

I undervisningsministeriets betænkning nr. 396/1965 vedrørende fritidsundervisning for voksne er der ligesom i betænkning nr. 430/1966 fra Det pædagogiske Arbejdsudvalg for Ungdomsskolen stillet en række positive forslag vedrørende specialundervisningen inden for disse skoleformer. Fra udvalgets side skal man navnlig understrege betydning af følgende forhold:

at aldersgrænsen på 18 år i ungdomsskolen falder bort for handicappede,

at specialundervisning skal kunne oprettes på hold med minimalt to elever,

at der fastsættes særlig gunstige regler om befordringsgodtgørelse for bevægelseshæmmede, herunder blinde, og

at lokaler, beliggende bekvemt i forhold til plejehjem, eventuelt uden for skolerne, skal kunne godkendes til undervisningsbrug, hvor det drejer sig om gangbesværede.

Hvad angår fritidsgrupper, specielt tilrettelagt for handicappede, finder nærværende udvalg, at grupper med minimalt 4 elever bør kunne godkendes.

Specialundervisning i aften- og ungdomsskolen kan i mange tilfælde kun oprettes ved et kommunalt samarbejde, og man skal i denne forbindelse anbefale en koncentration omkring folkeskolens centre for svært handicappede, idet de nødvendige faciliteter her er til stede, ligesom egnede lærerkræfter lettere vil kunne skaffes. Det er væsentligt, at ansvaret for etablering af denne undervisning placeres i amtsundervisningsnævnet.

Vedrørende transportspørgsmål skal man gøre opmærksom på, at det i svære tilfælde kan være påkrævet, at der skaffes en ledsager til den handicappede, og man skal endvidere pege på behovet for et hjælpepersonale, der på skolerne kan være til rådighed ved transport mellem lokalerne, ved toiletbesøg etc., så at den handicappede ikke er afhængig af tilfældig hjælp fra kammeraternes side. I mange tilfælde vil det falde naturligt at træffe aftale med skolebetjenten eller dennes hustru om løsning af sådanne opgaver, og der må i så fald være faste regler vedrørende honorarer, så at hjælpen ikke får karakter af almisse. Udvalget henstiller, at disse spørgsmål søges løst ved lovens revision, således at det står klart, hvorledes udgifterne til hjælp af denne art skal konteres.

Brevskoleundervisning, der også omfattes af loven om ungdomsskoler og aftenskoler m.v., kan i nogle tilfælde være særlig værdifuld for svært handicappede, således for plejehjemspa-

tienter, hvis daglige tilværelse let kommer til at savne positivt indhold. Udvalget skal derfor anbefale, at der ved lovens revision skabes mulighed for, at invaliderede på særlig gunstige vilkår får lejlighed til at følge undervisningen ved statskontrollerede brevskoler. Der henvises i denne forbindelse til forholdene inden for forsvarets civilundervisning, hvor civilundervisningen betaler kursuset fuldt ud, når eleven gennemfører det, og indtil 50 kr., når han ikke gennemfører det.

Vedrørende fritidsundervisningen skal man sluttelig pege på betydningen af, at de handicappedes interesser varetages ved udbygningen af radio- og fjernsynsundervisning.

8.10. Efterskoler og højskoler.

For handicappede unge, der ofte er henvist til en ret isoleret tilværelse, kan et ophold på efterskole eller højskole med personlighedsdannende undervisning være særlig værdifuldt. Skal sådanne skoler være egnede til at modtage handicappede, må der imidlertid påregnes øgede udgifter såvel til etablering som til driften. Det gælder bl.a. med hensyn til transport, materialeanskaffelse, lokaleforhold og administration, det sidste bl.a. som følge af, at skolen skal kunne bistå eleverne med hensyn til erhvervsvalg og videreuddannelse og derfor må have nær kontakt med vedkommende revalideringscenter, der har ansvaret for den erhvervsmæssige placering. Endvidere må der regnes med betydelige udgifter til hjælpepersonale, som må være til rådighed ved en række funktioner, som de handicappede i modsætning til normalt udrustede ikke er i stand til selv at klare. - Udvalget skal derfor anbefale, at der ydes ekstra statstilskud til skoler, der modtager handicappede, i det omfang, det regnskabsmæssigt kan godtgøres, at dette er forbundet med specielle udgifter, og at der hertil afsættes et rådighedsbeløb på direktoratet for ungdomsundervisningens budget.

KAP. 9.

Administrationen af specialundervisningen.

9.1. Den lokale administration.

De forskellige foranstaltninger, der er foreslået gennemført i de foranstående kapitler med hensyn til psykologisk bistand og fortsat undervisning af handicappede børn og unge, der modtager undervisning i eller uden for folkeskolen, bør som anført i kap. 3 mest hensigtsmæssigt henlægges til det skolepsykologiske apparat, der findes for folkeskolens specialundervisning.

Den betydelige udvikling, der siden 1961 har fundet sted af folkeskolens specialundervisning, er i alt væsentligt en følge af det lokale initiativ, og den administrative ordning af de foranstaltninger, der er gennemført for handicappede, er varetaget af de kommunale skolemyndigheder, idet den daglige ledelse i købstæderne og i landkommunerne med købstadordnet skolevæsen forestås af skolepsykologen, eventuelt den ledende skolepsykolog, i vedkomne skolevæsen.

Bestemmelserne om skolepsykologernes virksomhed har hidtil været fastlagt i instrukser, godkendt for de enkelte kommuner. Betænkning nr. 277/1961 om folkeskolens specialundervisning indeholder forslag om en sådan instruks, og de fleste kommuner har i alt væsentligt fulgt de heri foreslåede bestemmelser. En del kommuner har imidlertid indstillet og fået godkendt instrukser med et indhold, der i større eller mindre grad afviger herfra, uden at det i alle tilfælde har været begrundet alene i særlige lokale hensyn.

Da det bl.a. af hensyn til de foranstaltninger for handicappede, som bør gennemføres for elever ved andre skoleformer, samt for at fremme koordineringen med særforsorgens samt børne- og ungdomsforsorgens virksomheder vil være af betydning, at skolepsykologernes forhold og opgaver i alt væsentligt er de samme i alle kommuner, finder udvalget, at bestemmelser herom mest hensigtsmæssigt bør optages i en normal-

instruks. Denne bør gælde for de enkelte kommuner, medmindre de ønsker afvigende bestemmelser optaget i instruks.

Efter udvalgets opfattelse bør en sådan instruks om skolepsykologernes udvidede opgaver udsendes, så snart der er taget stilling til udvalgets forslag om foranstaltninger for handicappede elever uden for folkeskolen. Da det imidlertid må forventes, at de ændringer i specialundervisningens administrative forhold, som udvalget nedenfor har fremsat forslag om, først vil kunne gennemføres på et senere tidspunkt, bl.a. fordi dette spørgsmål må afvente overvejelserne om den kommunale reforms virkninger for det samlede skolevæsen, bør der i normalinstruksen alene optages udførlige bestemmelser om de kommunale skolepsykologers opgaver, således at den administrative ordning af deres virksomhed kun berøres i det omfang, det er absolut nødvendigt. Udvalget henviser til det som bilag 16 optagne forslag.

I undervisningsministeriets cirkulære af 14. september 1961 angående det pligtige timetal for folkeskolens lærere er det bestemt, at skolepsykologer og konsulenter for specialundervisningen skal tillægges mindst 12 ugentlige timers undervisning, hvilket dog ikke gælder for de ledende skolepsykologer.

Udvalget kan tilslutte sig det hensyn, der ligger bag den nævnte bestemmelse, nemlig dels at sikre, at skolepsykologerne har den nødvendige indsigt i folkeskolens undervisning i almindelighed og specialundervisning i særdeleshed, dels at skolepsykologerne har den fornødne kontakt med undervisningen og den pædagogiske udvikling. Man finder imidlertid, at disse hensyn bør søges tilgodeset på anden måde, idet den herved skete fastlæggelse i et bestemt skoleskema af en del af skolepsykologernes arbejdstid i høj grad vanskeliggør den skolepsykologiske rådgivning og de koordinerende funktioner, der er skolepsykologernes hovedopgave, foruden at der herved beslaglægges en væsentlig del af

deres arbejdskraft til andre formål, som lige så godt kan varetages af folkeskolens almindelige lærere eller specialundervisningslærere.

Udvalget er bekendt med, at der i et vist omfang og af andre grunde end tilsigtet med fornavnte bestemmelse, er givet normer for omfanget af de enkelte skolepsykologers rådgivningsvirksomhed, således at der er fastsat et ugentligt timetal til denne virksomhed, afpasset efter antallet af elever ved vedkommende skolevæsen. Dette har navnlig været tilfældet, hvor vedkommende kommunes skolevæsen har en sådan størrelse, at der ikke er behov for en fuld-tidsbeskæftiget psykolog.

Udvalget er af den opfattelse, at den skolepsykologiske virksomhed er af så forskellig art og omfang, at det vil virke stærkt hæmmende, såfremt skolepsykologernes arbejde skal indpasses i et fast skema. Deres virksomhed bør derfor til ethvert tidspunkt tilpasses til det aktuelle behov og således beslaglægge den enkelte skolepsykologs hele arbejdsindsats.

Selv om skolepsykologen også efter udvalgets forslag i kapitel 3 skal varetage den skolepsykologiske rådgivning ved andre skoleformer, vil det være mest hensigtsmæssigt, at normeringen af stillinger som skolepsykologer som hidtil normalt sker på grundlag af det antal folkeskoleelever, en skolepsykolog i almindelighed vil kunne undersøge og føre tilsyn med. Der må dog tages et betydeligt hensyn ikke blot til, i hvilket omfang specialundervisningen inden for skolepsykologens embedsområde er udbygget eller forventes udbygget, men også til, om antallet af handicappede i vedkommende kommune afviger fra det sædvanlige, f.eks. fordi der i vedkommende kommune findes private skoler, efterskoler, ungdomsskoler, gymnasier, tekniske skoler, handelsskoler, skoler for ikke-faglærte arbejdere eller fritidsundervisning for handicappede.

I de tilfælde, hvor den enkelte kommunes skolevæsen ikke er så stort, at der kan ansættes en heltidsbeskæftiget skolepsykolog, må der som nedenfor anført etableres et samarbejde med nærliggende kommuner.

Virksomheden som konsulent på de enkelte områder af handicap, såsom tale- og hørekonsulent, konsulent for svagtbegavede, konsulent for læseretardedede og svagsynskonsulent, varetages i de fleste tilfælde af lærere, der underviser inden for disse specielle områder. Omfanget af deres rådgivningsvirksomhed bør generelt fastsættes i forhold til det antal handicappede ele-

ver, der findes ved vedkommende kommunale skolevæsen eller i andre i kommunen beliggende skoler, således at konsulenten får en hertil svarende nedsættelse af det ugentlige timetal.

På grund af de særlige opgaver, der påhviler lederne af hjælpeskoler og andre specialskoler i forhold til eleverne og disses forældre samt til børnenes hjemstedskommuner og særforsorgens institutioner, finder udvalget, at der generelt bør indrømmes skoleinspektørerne for disse skoler en betydelig større timenedsættelse end den, der gives lederne af de almindelige folkeskoler.

I de tilfælde, hvor undervisningen af svære handicappede elever er samlet i specialklasser på en almindelig folkeskole, bør der enten ansættes en særlig leder, lønnet som skoleinspektør eller viceinspektør, med indsigt i specialundervisning for disse klasser, eller den fornødne koordinering af specialundervisningen kan varetages af en af specialundervisningslærerne, såfremt der kun er tale om et mindre antal specialklasser. Det vil efter udvalgets opfattelse også i disse tilfælde være rimeligt, at der gives en timenedsættelse, således at denne fordeles mellem skoleinspektøren og den pædagogiske leder af specialklasserne.

9.2. Den regionale administration.

Den stedfundne udvidelse af specialundervisningen med hensyn til differentierede foranstaltninger for de enkelte arter af handicap og etableringen af hjælpeskoler, observations-skoler, undervisningscentre, kørselsordninger og kuratorordninger har medført, at flertallet af de kommunale skolevæsenere ikke har været i stand til at gennemføre udbygning af specialundervisning for alle handicappede. Der har derfor i vidt omfang fundet et mellemkommunalt samarbejde sted om disse opgaver. Den administrative ordning heraf har imidlertid været meget forskellig, idet der ikke er givet almindelige bestemmelser herom. Kun for så vidt angår den skolepsykologiske rådgivning er der i § 26, stk. 2, i lov om det kommunale skolevæsens styrelse og tilsyn givet anvisning på gennemførelse af samarbejde mellem en kommune og den pågældende skoledirektion. Herefter kan der ved overenskomst mellem en købstadkommune og skoledirektionen træffes bestemmelse om, at amtsråds-kredsens konsulent for specialundervisningen tillige skal varetage rådgivningsopgaver for købstadens skoler. Endvidere kan

der træffes overenskomst mellem købstadkommuner eller kommuner med købstadordnet skolevæsen og skoledirektionen om, at købstadens konsulent skal varetage skolepsykologisk rådgivning for en eller flere af skolerne i amtsråds kredsen. Disse bestemmelser har været benyttet i vidt omfang, og tilsvarende ordninger er gennemført med hensyn til fælles benyttelse af tale- og hørekonsulenter m.v.

Derimod er der ikke åbnet muligheder for fælles ansættelse af lærere ved specialundervisningen, og disse må derfor som andre lærere tilknyttes de enkelte kommuners skolevæsen, hvilket i mange tilfælde medfører en ringe udnyttelse af deres specielle forudsætninger for undervisning af handicappede. Det vil være mere rationelt, om sådanne lærere kan stilles til rådighed for et større antal kommuner, derved at de ansættes som vandrelærere under skoledirektionen.

Den udvikling, der har fundet sted ved oprettelse af hjælpeskoler, observationsskoler og undervisningscentre, er først og fremmest sket ved skolevæsen, der har haft den største udbygning af specialundervisningen, men det er naturligt, at disse foranstaltninger også søger at imødekomme det behov, der er for undervisningsforanstaltninger for handicappede elever i nærliggende kommuner. Disse institutioner administreres af den kommune, hvori vedkommende institution er beliggende, og er undergivet tilsyn af vedkommende skolekommission, hvilket medfører, at forældre til de børn, der kommer fra andre kommuner, ikke har mulighed for at øve indflydelse på den undervisning, deres børn får i undervisningscentret, på hjælpeskolen eller i observationsskolen.

Specialundervisningens særlige karakter gør det ønskeligt, at de mange forskellige foranstaltninger, såfremt de skal gennemføres på et tilfredsstillende økonomisk og administrativt grundlag, kommer til at omfatte et betydeligt større antal elever, end der normalt findes ved de enkelte kommunale skolevæsen. Det vil derfor være mest hensigtsmæssigt, at specialundervisningen organiseres for større kommunale enheder. Udvalget finder ikke, at de store kommuner, der vil blive oprettet i forbindelse med den kommunale reform, vil danne tilstrækkelig baggrund for en fuldt udbygget specialundervisning. Det må endvidere betragtes som tvivlsomt, om den forestående regulering af den kommunale inddeling omkring købstæderne i alle tilfælde vil kunne danne en sådan bag-

grund, og i hvert fald vil en samling af specialundervisningen omkring købstæderne ikke kunne imødekomme alle landkommunernes behov.

Udvalget er af den opfattelse, at det såvel økonomisk som administrativt vil være hensigtsmæssigt at søge de koordinerende funktioner henlagt til de nye amtskommuner, som efter gennemførelsen af den kommunale reform også vil omfatte købstæderne. Herved vil det være muligt at gennemføre en rationel ordning af den skolepsykologiske rådgivning, hvorved det bør overvejes at normere stillingerne som skolepsykologer - i hvert fald uden for de større købstæder - ved amtskommunerne, ligesom det vil være muligt at skabe fastere rammer og en mere rationel planlægning for undervisningscentre, specialskoler, observationsskoler, kørselsordninger og kuratorvirksomhed.

Udvalget henstiller derfor, at der i forbindelse med de stedfindende overvejelser om skolevæsenets styrelse, der er taget op i forbindelse med den kommunale reform, søges udvirket en ordning af specialundervisningen i overensstemmelse med det her skitserede. En sådan ordning må anses for nødvendig, såfremt det skolepsykologiske apparat og de forskellige andre foranstaltninger for handicappede skal stilles til rådighed for elever uden for folkeskolen.

Udvalget er opmærksomt på, at der ved henlæggelsen af væsentlige dele af specialundervisningen til amtskommunerne må drages omsorg for, at de folkevalgte råd, der er oprettet for folkeskolen, fortsat får mulighed for at øve indflydelse på specialundervisningens tilrettelæggelse og gennemførelse. Det bør derfor overvejes at indføre et tilsynsråd med repræsentanter for forældrene til at forestå de specialundervisningsopgaver, der henlægges til amtskommunerne.

Såfremt væsentlige funktioner af specialundervisningen henlægges til amtskommunerne, vil det være rimeligt, at ledelsen heraf varetages af skoledirektionens konsulent for specialundervisningen. Denne vil således få til opgave at fordele arbejdet mellem skolepsykologerne og herunder fremsætte forslag om oprettelse af skolepsykologiske kontorer samt at føre tilsyn med undervisningscentrene, hjælpeskolerne og observationsskolerne, ligesom han må varetage befordringsordninger og sørge for tilrettelæggelse af kuratorordningen. Endvidere må det være naturligt, at konsulenten drager omsorg for samarbejde med særforborgens institutioner samt børne- og ungdomsforborgens organer, og det

vil være ønskeligt, at han deltager i den fælles planlægning af alle de foranstaltninger, der på regionalt plan gennemføres for handicappede og tilpasningsvanskelige børn.

Til varetagelse af disse opgaver må der tilknyttes konsulenten den nødvendige pædagogiske og psykologiske bistand, herunder skolepsykolog, klinisk psykolog, tale- og hørekonsulent samt kuratorer, ligesom lederne af specialklasser, specialskoler og observationsskoler bør tilknyttes hans kontor. De pædagogisk - administrative opgaver i forbindelse med undervisningscentre bør henlægges til en særlig leder, men også denne bør tilknyttes konsulentens kontor.

Centrenes ledelse har hidtil været varetaget af den ledende skolepsykolog i den købstad, hvor centret er beliggende, men på grund af den kraftige udvikling af centrenes virksomhed har denne opgave taget et sådant omfang, at det efter udvalgets opfattelse allerede nu, inden den foreslåede omlægning af specialundervisningens administrative forhold kan gennemføres, vil være ønskeligt, at der udpeges særlige pædagogiske ledere af undervisningscentrene. Man vedlægger som bilag 17 forslag til midlertidig instruks for sådanne stillinger.

Det vil som ovenfor berørt være ønskeligt, at vandelærere inden for de forskellige handicapområder kan ansættes ved amtskommunerne, således at de efter behov kan stilles til rådighed for de enkelte kommunale skolevæsenere, og det må være naturligt, at tilrettelæggelsen af disse ordninger henlægges til skoledirektionens konsulent for specialundervisning.

I forbindelse med den foran skitserede centralisering af specialundervisningen vil der opstå et særligt problem med hensyn til de store købstæders skolevæsenere. Specialundervisningen i disse byer er nu i det væsentlige fuldt udbygget, og der vil derfor kunne opstå lokale og administrative vanskeligheder ved at henlægge disse under amtskommunerne. Da det imidlertid må forventes, at der vil opstå tilsvarende problemer ved den omlægning af skolevæsenet, som må foretages i forbindelse med den kommunale reform, finder udvalget, at specialundervisningens særlige spørgsmål må løses i forbindelse hermed, således at det tilpasses den almindelige ordning af skolevæsenet.

Med den centrale placering af amtskommunernes konsulenter for specialundervisningen vil det i betragtning af det store ansvarsområde, der tillægges dem, være naturligt, at der foretages

en forbedret lønmæssig placering af disse konsulenter, ligesom det vil være hensigtsmæssigt, at de får en anden betegnelse end de kommunale specialundervisningskonsulenter (skolepsykologer). Udvalget skal derfor henstille, at indehaverne af disse stillinger betegnes amtskolepsykologer, medens de kommunale konsulenter betegnes som skolepsykologer eller konsulenter for specialundervisningen, alt efter stillingens overvejende psykologiske eller pædagogiske arbejdsområder, og for de store købstæders vedkommende som chefskolepsykologer.

9.3. Den centrale administration.

Det centrale tilsyn med den skolepsykologiske rådgivning og med andre foranstaltninger for handicappede, der gennemføres i folkeskolen, varetages af inspektøren for specialundervisningen, der er tilknyttet direktoratet for folkeskolen og seminarierne, men som i øvrigt også er rådgivende for undervisningsministeriets øvrige direktorater med hensyn til spørgsmål om undervisning af handicappede.

Udvalget henstiller, at der med henblik på undervisning af handicappede oprettes konsulentstilling for specialundervisning i henholdsvis direktoratet for ungdomsundervisningen og direktoratet for erhvervsuddannelser, og at disse tillige indgår i den gruppe af sagkyndige, der er knyttet til inspektionen for specialundervisningen.

Inspektøren har endvidere til opgave at holde kontakt med særforsorgens institutioner med henblik på den bedst mulige koordination af uddannelsesforanstaltninger for handicappede.

Inspektørens opgave er nærmere angivet i den som bilag 18 optrykte instruks.

Udvalget har under sin gennemgang af de foranstaltninger, der bør søges gennemført for elever med de forskellige handicap, i vidt omfang henvist til den bistand, der vil kunne ydes gennem særforsorgens forskellige organer. Når hertil kommer, at afgrænsningen mellem de handicappede elever, der kan modtage undervisning og uddannelse i det normale miljø, og de handicappede, som er henvist til særforsorgens uddannelsesinstitutioner, er flydende, må det være naturligt, at der også på centralt hold tilstræbes en smidig samarbejdsordning mellem den specialundervisning, der gives i de sædvanlige skoler og uddannelsesinstitutioner, og den, der gives i særforsorgens institutioner, således at der kan gennemføres en fælles planlægning

af den samlede indsats for uddannelse af de handicappede.

Udvalget kan fuldt ud tilslutte sig det forslag til gennemførelsen af et fælles tilsyn, der indeholdes i den indstilling, kontaktudvalget vedrørende samarbejde mellem særfor sorgen og folkeskolens specialundervisning har afgivet til socialministeriet og undervisningsministeriet i april 1966 vedrørende oprettelse af et undervisningscenter for handicappede i Ålborg.

Det er heri foreslået, at der søges gennemført en ordning, hvorefter undervisningsministeriets inspektør for specialundervisningen som konsulent for direktoratet for revalidering og forsorg fører et lignende pædagogisk tilsyn med den statslige specialundervisning m.m. som det pædagogiske tilsyn, som direktoratet for folkeskolen og seminarierne gennem undervisningsinspektionen for specialundervisning varetager i forhold til folkeskolen.

Det nævnte tilsyn skulle således omfatte statens foranstaltninger (skoler) vedrørende specialundervisning af blinde, døve og andre svært handicappede. Ligeledes bør det efter kontaktudvalgets forslag undersøges, om faginspektører for folkeskolen kan bistå med tilsynsfunktioner.

Sigtet med, at undervisningsinspektionen for specialundervisningen - som konsulent for direktoratet for revalidering og forsorg - skal tillægges opgaver vedrørende statens foranstaltninger, skulle være, at der yderligere derved sikres mulighed for koordinering mellem statens og kommunernes indsats.

Med henblik herpå bør inspektionen bl.a. følge med i den pædagogiske udvikling inden for statens foranstaltninger ved besøg i klasser og lignende, og inspektionen bør tilkaldes til møder vedrørende pædagogiske spørgsmål i de un-

der socialministeriet nedsatte nævn (blinde-, døve- og tunghørenævn). Inspektionen vil i øvrigt kunne bistå direktoratet for revalidering og forsorg i spørgsmål om godkendelse af undervisningsplaner og lignende samt i konkrete elevsager, ikke mindst vedrørende optagelse eller udskrivning.

I denne forbindelse er det efter forslaget nødvendigt at knytte yderligere medhjælp til undervisningsinspektionen, dels i form af udvidet tjeneste for allerede ansatte faglige medarbejdere under inspektionen, dels ved nyansættelse af person(er) med særlig sagkundskab med henblik på inspektionens nye opgaver.

Med hensyn til opgaverne for den foreslåede fælles konsulentvirksomhed vil forslagets gennemførelse efter nærværende udvalgs opfattelse især betyde en styrkelse af koordineringen af følgende tre hovedområder:

- 1) Handicapundervisningens organisation.
- 2) Skolepsykologisk rådgivning og spørgsmål, knyttet til visitation til specialundervisningens forskellige former og institutioner.
- 3) Special-pædagogisk forskning, kursusvirksomhed og kontakt med andre lande vedrørende foranstaltninger for handicappede.

Udvalget finder, at der må lægges den største vægt på, at der ved den af kontaktudvalget skitserede ordning åbnes adgang til det bredest mulige samarbejde mellem alle de organer, der varetager undervisningen for handicappede, uanset ved hvilke skoler eller institutioner dette sker, idet der herved også må etableres et snævert samarbejde med børne- og ungdomsforsorgen. Man skal derfor anbefale, at en ordning på linie med den foreslåede søges gennemført.

KAP. 10.

Sammenfatning af udvalgets forslag. Afsluttende bemærkninger.

10.1. Udvalgets forslag og henstillinger.

I de enkelte kapitler har udvalget fremsat forslag af forskellig art, nogle er af principiel karakter, medens andre vedrører spørgsmål af mere begrænset art. For at lette orienteringen i betænkningen er der i det følgende givet et resumé af de i de enkelte kapitler indeholdte forslag, idet det samtidig er anført, i hvilke underafsnit vedkommende forslag eller henstilling er behandlet.

Kapitel 2.

2.1. *Udvalget foreslår, at § 2, stk. 2, i lov om folkeskolen ændres*

2.5. *Udvalget henstiller, at seminariernes pædagogiske speciale med sigte på undervisning af handicappede tilrettelægges sådan, at lærerne kvalificeres til undervisning af svagtbegavede og læseretardedede samt til optagelse på Danmarks Lærerhøjskoles kursus til afsluttende eksamen for speciallærere.*

Udvalget ønsker gennemført et stort antal korte instruktionskursus for lærere ved specialundervisningen som led i undervisningsinspektionens stadige orientering om nye hjælpemidler og forskningsresultater.

Udvalget foreslår, at skolepsykologerne udarbejder oversigter til klasselærerne og speciallærerne over specialundervisningens indretning ved vedkommende skolevæsen, mellemkommunale foranstaltninger og særfororgsinstitutioner.

Udvalget finder det nødvendigt, at vilkårene gøres ensartede for lærere, der underviser handicappede, under hensyn til undervisningens karakter.

2.6. *Udvalget stiller forslag om, at forsøgsordningen for kuratorer afløses af bestemmelser, hvorefter der stilles kuratorer til rådighed for alle folkeskolens svagtbegavede, og hvorefter der tillige kan ydes bistand til andre handicappede.*

Udvalget anser det for ønskeligt, at der til undervisningscentrene knyttes kuratorer for hørehandicappede og åbnes mulighed for ansættelse af kuratorer også for andre handicapgrupper, hvor behovet er til stede.

2.8. *Udvalget henstiller, at der på finansloven oprettes særlig konto for anskaffelse af ekstraordinært undervisningsudstyr og undervisningsmateriel til specialundervisning, for drift af undervisningscentre og observationsskoler og for kørselsordninger for handicappede.*

Udvalget finder, at der ud over den almindelige lønrefusion til undervisningsforanstaltninger for svært handicappede, som etableres af skoledirektionen for hele amtsråds kredsen, bør ydes 50 pct.s refusion af statskassen for de hermed forbundne driftsudgifter.

Kapitel 3.

3.2. *Udvalget foreslår, at der i friskoleloven optages en til folkeskolelovens § 2, stk. 2, svarende bestemmelse om specialundervisning, dog således, at skolepsykologisk rådgivning og særlig bekostelig specialundervisning efter forældrekredsens ønske kan varetages af det kommunale skolevæsen. Ved ændring af folkeskoleloven bør en sådan pligt pålægges kommunerne.*

Udvalget foreslår, at friskoler med hensyn til tilskud til anskaffelse af ekstraordinært dyre undervisningsmidler for handicappede stilles lige med folkeskolen.

3.3. *Udvalget foreslår, at der skabes hjemmel for samarbejde mellem private realskoler og -kursus og vedkommende kommunale skolevæsen om skolepsykologisk rådgivning og særlig bekostelig specialundervisning. Folkeskolelovene foreslås ændret i overensstemmelse hermed.*

3.4. *Udvalget foreslår, at der skabes hjemmel til specialundervisning i gymnasieskoler. Ved ændring af folkeskolelovene bør der åbnes mu-*

lighed for, at folkeskolens foranstaltninger for handicappede også kan omfatte de kommunale gymnasier.

Udvalget henstiller, at der i loven om gymnasieskoler optages en til folkeskolelovens § 2, stk. 2, svarende bestemmelse.

Udvalget henstiller, at der i lovene om tilskud til kommunale gymnasier, private gymnasier og studenterkursus optages bestemmelser om tilskud til specialundervisning og til indretning af lokaler og anskaffelse af specielle hjælpemidler.

3.5. Udvalget finder, at der bør kunne træffes aftale mellem en efterskole og vedkommende kommune eller skoledirektion om skolepsykologisk rådgivning.

Udvalget henstiller, at der i lov om efterskoler optages hjemmel til tilskud til anskaffelse af undervisningsmaterialer og særlige hjælpemidler til brug for specialundervisning.

Udvalget stiller forslag om, at der til inspektøren for specialundervisningen knyttes konsulenter for undervisning af voksne handicappede på henholdsvis ungdoms- og aftenskoler og erhvervsskoler.

3.8. Udvalget går ind for, at der indledes samarbejde mellem de enkelte erhvervsskoler og de skolepsykologiske kontorer.

3 9 Udvalget finder det ønskeligt, at der i videst muligt omfang gives de handicappede mulighed for at gennemføre de erhvervsuddannelser og højere uddannelser, som svarer til deres lyst og evner.

Udvalget henstiller, at skoler og læreanstalter under de forskellige undervisningsområder gøres opmærksomme på de uddannelsesmæssige vanskeligheder, der kan opstå for elever med de forskellige handicap.

Kapitel 4.

4.1.1.1. Udvalget henstiller, at der i overensstemmelse med forslag fra Nordisk Audiologisk Selskab gives orientering på seminarierne om hørehandicappede, og at der på seminarernes budget afsættes de nødvendige midler hertil.

Udvalget går ind for, at de skolepsykologiske rådgivningskontorer får midler til at udøve oplysningsvirksomhed om handicappede.

4.1.2. Udvalget foreslår, at der oprettes centraler for fordeling af tekniske apparater til brug

ved hørehandicappedes undervisning, og at der ansættes en teknisk konsulent for reparation og kontrol. Der bør etableres samarbejde mellem direktoratet for revalidering og forsorg og undervisningsministeriets inspektion for specialundervisningen med henblik på fælles løsning af problemer vedrørende undervisningsmidler for handicappede.

4.1.3. Udvalget henstiller, at der fastsættes regler, hvorefter hørehandicappede har ret til bisidder ved eksamen.

4.1.4. Udvalget går ind for oprettelse af stilling som kurator for hørehandicappede ved hvert undervisningscenter.

4.2.2. Udvalget udtaler, at det ved skoleformer, hvor hørehandicappede integreres i almindelige klasser, er nødvendigt at etablere støtteundervisning og anden specialundervisning. Undervisningslokaler må udstyres med hjælpeapparatur, og lokalerne indrettes under hensyn til kravene om efterklangstid. Ansvar for hørehandicappedes uddannelse bør præciseres.

4.2.3.1. Udvalget henstiller, at transportable båndoptagere stilles til rådighed for hørehandicappede, hvor det støtter skolearbejdet væsentligt.

4.2.3.2. Udvalget henstiller, at der fastsættes bestemmelser, hvorefter undervisningen for svært hørehandicappede i et vist omfang kan formidles gennem tolk, såfremt dette er en forudsætning for integrering.

4 2 3 3 Udvalget henstiller, at der ydes støtte til rejseudgifter for handicappede, således at de sættes i stand til at følge en ønsket undervisning.

4 2 3 4 Udvalget går ind for, at der reserveres et antal pladser for hørehandicappede på ungdomsskoler i nærheden af høreinstitutter, og enkelte pladser for hørehandicappede under uddannelse på høreinstitutternes kollegier.

4.2.4.1. Udvalget finder, at der for samtlige skoleformer bør gives bestemmelser, hvorefter skolens ledelse har pligt til efter samråd med skolepsykologisk rådgivning at gennemføre nærmere angivne støtteforanstaltninger.

4.2.4.2. Udvalget henstiller, at der tilvejebringes hjemmel for, at skolepsykologiske kontorer stilles til rådighed for skoler uden for det kommunale skolevæsen.

Udvalget peger på det ønskelige i, at arbejdet på hørecentralernes og høreklinikkernes pædagogiske afdelinger koordineres med folkeskolens rådgivningsvirksomhed, og foreslår, at en af folkeskolens tale-hørekonsulenter i området deltidsansættes på hørecentral eller høreklinik.

4.2.5.2. Udvalget går ind for, at der på en eller flere efterskoler og ungdomsskoler tilvejebringes specielt gunstige forhold for hørehandicappede.

Udvalget henstiller, at der dispenseres fra 18-års aldersgrænse, når det drejer sig om handicappede.

4.2.5.3. Udvalget henstiller, at der ved fornødne tekniske installationer og orientering af lærerne skabes mulighed for, at hørehandicappede i videst mulig omfang kan deltage i alle former for fritidsundervisning og fritidsgrupper.

4.2.5.4. Udvalget peger på muligheden for ved samarbejde mellem Nyborg gymnasium og statens fortsættelsesskole i Nyborg at give handicappede med svære høretab adgang til gymnasieundervisning.

4.2.5.5. Udvalget henstiller, at der skabes lov hjemmel for specialundervisning på gymnasiet.

4.2.5.6. Udvalget foreslår, at der på en eller flere skoler inden for de forskellige erhvervsundervisningsområder tilvejebringes særlig velgennede undervisningsbetingelser for hørehandicappede. De nødvendige midler hertil stilles til rådighed for de pågældende styrelser.

4.7.7. Udvalget finder, at der bør gives hørehandicappede de samme muligheder som andre for efter lyst og evne at gennemføre videregående og højere uddannelser.

Kapitel 5.

5.2.3. Udvalget henstiller, at der stilles midler til rådighed for skoler, der modtager synshandicappede, til gennemførelse af nødvendige foranstaltninger, derunder supplerende undervisning.

5.4.1. Udvalget peger på værdien af nært samarbejde om forskning mellem inspektionen for specialundervisningen, revalideringscentre og institutioner, der uddanner blinde og svagtseende.

5.4.3. Udvalget går ind for, at erhvervsvejledningen for synshandicappede centraliseres ved Statens Institut for Blinde og Svagsynede, og at der oprettes et særligt register over synshandicappede med behov for denne erhvervsvejledning.

5.4.4. Udvalget foreslår, at der oprettes stillinger som synskonsulenter ved nogle undervisningscentre med den opgave at give støtteundervisning til synshandicappede og rådgive den almindelige lærer, der har sådanne børn i klassen.

Udvalget henstiller, at der gives nærmere bestemmelser for, hvordan der i enkelte fag i overensstemmelse med behovet derfor stilles lærere til rådighed for vanskeligt stillede synshandicappede med henblik på hjælp til elevernes hjemmearbejde.

Udvalget finder, at der i uddannelsen af synskonsulenter bør indgå et kuratorkursus.

Udvalget henstiller, at der tilrettelægges orienteringsmøder og efteruddannelse for lærere, der underviser synshandicappede elever.

Udvalget støtter bestræbelserne for, at uddannelsen af lærere for synshandicappede tilrettelægges ved nordisk samarbejde, og fremhæver værdien af, at inspektøren for specialundervisningen og statens skoler for blinde og svagsynede inddrages i planlægningen.

5.4.7. *Udvalget henstiller, at de bestående materialelaboratorier udbygges med henblik på betjening af synshandicappede med undervisningsmidler.*

5.4.8. Udvalget henstiller, at der gives blinde og stærkt svagtseende elever mulighed for 14 dages kostskoleophold hvert år.

5.4.9. Udvalget henstiller, at der etableres fast øjenlæge- og optikerservice i undervisningscentre for svagtseende skoleelever i området.

5.5. Udvalget henstiller, at der ydes sådanne støtteforanstaltninger til synshandicappede, at deres uddannelse ikke hindres eller hæmmes af økonomiske årsager.

5.6. Udvalget er af den opfattelse, at bevillinger til vindervisningsmidler for synshandicappede bør administreres af de myndigheder, som har ansvaret for hjælpemidlernes anskaffelse, brug og vedligeholdelse.

Kapitel 6.

6.1. Udvalget finder det ønskeligt, at diktatprøven efter 2. realklasse får en sådan form, at den ikke stiller de læse-staveretarderede særligt ringe.

6.2. *Udvalget henstiller, at der tilvejebringes hjemmel til uden for den normale timeplan at yde specialundervisning på frivilligt grundlag i gymnasier, på studenterkursus og H.F.-kursus.*

Udvalget foreslår, at gymnasieskoler får adgang til bistand fra skolepsykologiske kontorer.

Udvalget henstiller, at gymnasielærernes pædagogikum tilrettelægges, så praktikanterne får fylldig orientering om læseretardering.

6.3. Udvalget henstiller, at der gives almindelige bestemmelser, hvorefter der ved erkendt læseretardering kan dispenseres fra krav om mindstekarakterer, som stilles for adgang til enkelte uddannelser. Ligeledes bør der kunne dispenseres fra krav om gennemsnitskarakter, såfremt gennemsnitskarakteren er trukket væsentligt ned af lave karakterer i dansk og fremmedsprog som følge af læseretardering.

Udvalget fremhæver, at læseretarderedes adgang til højere uddannelse ikke bør hindres på et tidspunkt, hvor handicappet ikke er tilstrækkeligt behandlet.

Udvalget finder det ønskeligt, at der i videst muligt omfang søges udvej for, at i øvrigt kvalificerede læseretarderede gennem statens taleinstitutter kan få støtte til den nødvendige specialundervisning, hvis de af deres handicap hindres i fortsat uddannelse, og uddannelsesstedet ikke har mulighed for at yde den nødvendige hjælp.

Udvalget går ind for, at der skabes de bedst mulige betingelser for at give støtteundervisning til læseretarderede ved erhvervsmæssige uddannelser.

Udvalget finder det ønskeligt, at der etableres samarbejde mellem amsundingsnævnenes konsulenter, skolepsykologiske kontorer og ledere af de erhvervsmæssige uddannelsesinstitutioner.

Udvalget peger på muligheden for samarbejde om specialundervisning i henhold til kom-

mende bestemmelser om fritidsundervisning for voksne og specialundervisning etableret af forsvarets civilundervisning.

6.4. Udvalget henstiller, at al speciallæreruddannelse - bortset fra seminariernes grunduddannelse - etableres ved Danmarks Lærerhøjskoles foranstaltning, at denne for lærere for læseretarderede tilrettelægges som nuværende grundkursus A, suppleret med praktik ved voksenundervisning, at de økonomiske vilkår bliver ens for alle deltagere, og at kursus afsluttes med prøve.

Gymnasielærere, der skal undervise gymnasieelever, vil kunne gennemgå et kortere kursus, men bør i forbindelse med den afsluttende prøve godtgøre deres kendskab til den foreliggende litteratur.

Kursus for undervisning af læseretarderede bør kunne tilbydes lærere ved anden undervisning af voksne, for eksempel af værnepligtige ved forsvarets civilundervisning.

Det er ligeledes væsentligt, at der tilrettelægges kursus for lærere, instruktører og ledere ved de erhvervsmæssige uddannelser med henblik på forståelse for og undervisning af læseretarderede.

6.5. Udvalget er af den opfattelse, at kuratoruddannelsen bør gennemføres således, at kuratorerne kan rådgive på flere handicap-områder, herunder læseretarderede. Der bør være mulighed for til undervisningscentre og specialskoler for læse-staveretarderede at knytte kuratorer med henblik på denne handicapgruppe.

Kapitel 7.

7.2. Udvalget lægger vægt på, at de enkelte kommuner får statsstøtte til forsøg med undervisningen i hjælpeskolens 8.-10. klasse.

7.3. Udvalget finder det påkrævet, at der træffes foranstaltninger, så alle landkommuner får mulighed for at henvise svagtbegavede elever til hjælpeskoler eller hjælpeklasserækker på almindelig skole, og at bestemmelse herom optages på enhver kommunes skoleplan, som forudsat i undervisningsministeriets cirkulære af 4. august 1961.

Udvalget finder det påkrævet, at svagtbegavede får adgang til en tilstrækkelig differentieret undervisning i 8.-10. klasse.

7.4. *Udvalget foreslår, at der oprettes stillinger som pædagogisk leder for årgangsdelte klasserækker omfattende mindst 3—7. årgang. Hvor der er farre klasser, udpeges en hjælpeklasse-lærer som leder.*

7.5. *Udvalget går ind for, at der ydes forhøjet støtte til svagtbegavede elever fra mindre bemidlede hjem, som har behov for undervisning på efterskole. Opholdet for sådanne elever bør ofte udstrækkes til 2 år.*

7.6. *Udvalget henleder opmærksomheden på betydningen af, at forældre af hensyn til svagtbegavedes uddannelsesvalg får del i de oplysninger herom, som skolen giver børnene.*

7.7. *Udvalget henstiller, at inspektøren for specialundervisningen undersøger muligheden for, at der tilrettelægges en særlig erhvervspraktik og erhvervsorienterende undervisning for svagtbegavede elever i folkeskolens ældste klasser.*

7.9. *Udvalget henstiller, at Pædagogisk Institut foretager undersøgelse af hjælpeskoleelevernes anlæg og muligheder. Det er ønskeligt, at der foretages en undersøgelse af tidligere hjælpeskoleelevers deltagelse i erhvervslivet.*

Kapitel 8.

8.1.1. *Udvalget henstiller, at der så snart som muligt udsendes cirkulære om undervisning af bevægelseshæmmede i klasser i folkeskolen, svarende til cirkulærene af 4. august 1961 om undervisning af tunghøre, talehæmmede, svagtseende, svagtbegavede og læseretarderede.*

8.1.3. *Udvalget foreslår, at der med tilslutning fra indenrigsministeriet udsendes cirkulærskrivelse til sygehuse om medvirken ved gennemførelse af undervisning i henhold til undervisningsministeriets cirkulære af 4. februar 1965 om folkeskolens undervisning af syge og invaliderede børn.*

Udvalget henleder opmærksomheden på behovet for egnede undervisningslokaler på sygehuse.

8.1.4. *Udvalget foreslår elevtallet i undervisningscentrenes klasser for svært bevægelseshæmmede sat til maksimalt 6.*

8.1.5. *Udvalget foreslår, at kommuner, der opretter og får godkendt særlige klasser for be-*

vægelseshæmmede, får statsrefusion efter samme regler som for tilsvarende klasser i undervisningscentre.

8.1.6. *Udvalget henstiller, at der ved udsendelse af cirkulære fastsættes bestemmelser om tilskud til anskaffelse af specielle hjælpemidler ved undervisning af bevægelseshæmmede i normalklasser.*

8.1.7. *Udvalget finder det påkrævet, at lærere for bevægelseshæmmede gennemgår fuldt årskursus på Danmarks Lærerhøjskole. Undervisningscentrene og Geelsgård kostskole må indtages i uddannelsesprogrammet.*

8.1.8. *Udvalget henstiller, at vanføre udtrykkeligt nævnes i folkeskolelovens paragraf om specialundervisning.*

8.2. *Udvalget er af den opfattelse, at alle handicappede - uden hensyn til erhvervsevne — bør have ret til personlighedsdannende undervisning*

8.3. *Udvalget anbefaler, at en af Boligudvalget for Bevægelseshæmmede udsendt vejledning vedrørende bygningsmæssige hensyn til bevægelseshæmmede tages i betragtning ved godkendelse af byggeplaner.*

8.4. *Udvalget påpeger undervisningscentrenes behov for teknisk udstyr og for lokaler til fysioterapi. På længere sigt bør der ved alle undervisningscentre med klasser for bevægelseshæmmede indrettes svømmesal.*

Udvalget fastslår, at der må ansættes hjælpepersonale til børn med bevægelseshandicap, såfremt disse ellers ville blive afskåret fra skolegang. Behovet gælder ikke blot undervisningscentre, men også almindelige klasser med svært vanføre elever. Udvalget henstiller, at der udsendes cirkulære herom.

8.5. *Udvalget finder, at bevægelseshæmmede på institutioner på samme måde som syge elever på sygehus bør have mulighed for at følge undervisningen i almindelige skoler i det omfang, dette er praktisk muligt. Udgifterne i forbindelse hermed bør dækkes af skolefonden, eventuelt fuldt ud af statskassen.*

Udvalget henstiller, at der udpeges pædagogiske ledere af undervisningen på sygehuse, og at der gives de pågældende kompensation gennem nedsættelse af det pligtige timetal til undervisning.

Udvalget henstiller, at der tilrettelægges seerlige kursus til uddannelse af lærere på sygehuse.

Udvalget henstiller, at det pålægges skoleledere at påse, at der etableres fornøden specialundervisning efter udskrivning fra hospital. Der bør udarbejdes standarderklæringer til anvendelse ved godkendelse af hjemmeundervisning, der etableres i fortsættelse af sygehusundervisning.

8.6. Udvalget finder, at der bør gives retningslinier for dispensationsmuligheder for bevægelseshæmmede ved eksaminer.

8.7. *Udvalget henstiller, at elever i private skoler og gymnasieskoler ligestilles med folkeskolens elever hvad angår sygeundervisning.*

Udvalget henstiller, at der tilvejebringes bevilling til afholdelse af særlige udgifter i forbindelse med bevægelseshæmmedes undervisning i gymnasiet.

Udvalget foreslår samarbejde mellem Geelsgård kostskole og nærliggende gymnasieskoler med henblik på bevægelseshæmmedes adgang til studentereksamen.

8.8. Udvalget henstiller, at der sikres bevillingsmæssigt grundlag for, at udgifter til ekstraordinære hjælpemidler til undervisning af handicappede kan afholdes af skolefonden. Materialerne bør administreres af amtskonsulenten for specialundervisningen.

Udvalget er af den opfattelse, at tekniske hjælpemidler, som kan begrænse virkningerne af et handicap, bør stilles til rådighed ved udlån, formidlet af amtskonsulenten for specialundervisningen.

8 9 Udvalget finder, at fritidsgrupper, tilrettelagt specielt for handicappede, bør kunne godkendes, såfremt der mindst er 4 elever.

Udvalget anbefaler, at specialundervisning for svært handicappede i aften- og ungdomsskolen koncentrerer omkring folkeskolens undervisningscentre.

Udvalget peger på behovet for hjælpepersonale til svært bevægelseshæmmede elever ved fritidsundervisning og henstiller, at honorarsspørgsmålet søges løst ved ensartede bestemmelser.

Udvalget anbefaler, at der ved revision af lov om ungdomsskoler og aftenskoler m.v. skabes mulighed for, at invaliderede på særlig gun-

stige vilkår kan følge undervisning ved statskontrollerede brevs skoler.

Udvalget peger på, at det vil være af betydning for handicappede, at undervisning i radio og fjernsyn udbygges.

8.10. *Udvalget henstiller, at der tilvejebringes hjemmel for ekstraordinært statstilskud til efterskoler, ungdomsskoler og højskoler, der modtager handicappede, såfremt der er specielle udgifter forbundet hermed. Der bør til formålet afsættes et rådighedsbeløb på direktoratet for ungdomsundervisningens budget.*

Kapitel 9.

9.1. Udvalget anser bestemmelsen om, at skolepsykologer skal have mindst 12 timers ugentlig undervisning for uheldig. Foruden elevtallet i folkeskolen må elevtallet i andre skoleformer og de for enkelte kommuner specielle opgaver lægges til grund for normeringsplanen.

Såfremt en kommunes elevtal ikke giver tilstrækkeligt grundlag for heltidsbeskæftiget skolepsykolog, tilrådes samarbejde med andre kommuner om skolepsykologisk rådgivning.

Udvalget anser det derimod for rigtigt, at omfanget af den rådgivningsvirksomhed, der udøves af konsulenter for bestemte handicapgrupper, fastsættes i form af timenedsættelse under hensyntagen til antallet af elever inden for det pågældende handicap.

Udvalget henstiller, at der indrømmes ledere af hjælpeskoler og andre specialskoler en væsentlig større timenedsættelse, end sammenligning med andre skoleinspektører hidtil har givet mulighed for.

Udvalget henstiller, at der udnævnes en pædagogisk leder for hjælpeklasserækker, placeret på en almindelig skole. Omfatter hjælpeskoleafdelingen et mindre antal klasser end svarende til 3-1. årgang, bør en af speciallærerne mod kompensation i timetallet udpeges til leder.

9.2. *Udvalget henstiller, at de koordinerende funktioner for undervisning af handicappede henlægges til amtskommunerne, således at til eksempel undervisningscentre, observations skoler, vandre lærerordninger og kørselsordninger tilrettelægges herfra.*

Udvalget foreslår, at der skabes lovhjemmel for tilsynsråd med repræsentanter for forældre-

ne til at forestå den specialundervisning, der henlægges til amtskommunen.

Udvalget foreslår, at personalet på de lokale skolepsykologiske kontorer, tale-hørekonsulenter, kuratorer, ledere af specialskoler og specialklasseafdelinger samt den pædagogisk-administrative leder af undervisningscenter og observationsskole og disse institutioners personale skal kunne knyttes til amtets konsulent for specialundervisning, der over for skoledirektionen er ansvarlig for amtsrådskredsens undervisningsforanstaltninger for handicappede.

Udvalget foreslår, at der oprettes stillinger som ledere af undervisningscentre.

Udvalget foreslår, at vandrelærere for de forskellige områder af fysisk handicappede ansættes ved amtskommunen og knyttes til amtets konsulent for specialundervisning.

Udvalget finder, at den foreslåede centralisering af væsentlige områder af specialundervisningen på amtsplan bør løses i forbindelse med den ændring af skolevæsenets almindelige ordning, som må forudses i anledning af den forestående kommunale reform.

Udvalget foreslår, at amtskommunernes ledende konsulent for specialundervisning og skolepsykologisk rådgivning betegnes amtsskolepsykolog, og at han får en til ansvar og uddannelse rimelig lønmæssig placering.

De kommunale konsulenter bør enten betegnes skolepsykologer eller konsulenter for specialundervisningen, alt efter stillingens overvejende psykologiske eller pædagogiske karakter og krav til uddannelse.

93. Udvalget henstiller, at der oprettes stillinger som konsulenter for specialundervisning i henholdsvis direktoratet for erhvervsundervisningen og direktoratet for ungdomsundervisningen, og at disse konsulenter tilknyttes inspektøren for specialundervisningen.

Udvalget anbefaler gennemførelsen af det forslag, som er afgivet af kontaktudvalget mellem socialministeriet og undervisningsministeriet i april 1966 om et fælles tilsyn med den specialundervisning, som gives i de almindelige skoler, og den, der gives ved statens foranstaltning i særforborgens skoler. Herefter bør inspektøren for specialundervisningen som konsulent for direktoratet for revalidering og jorsorg jøre et lignende pædagogisk tilsyn med den statslige specialundervisning af blinde og stærkt svagsynede, døve og svært tunghøre, talelidende og svært ordblinde samt bevægelses-

hæmmede, som han nu jører med de kommunale skolevæseners tilsvarende foranstaltninger.

Udvalget tilslutter sig ligeledes kontaktudvalgets indstilling til undervisningsministeriet om at forstærke inspektionen for specialundervisningen med henblik på varetagelse af de nye opgaver.

Når udvalget ikke har behandlet problemer, der knytter sig til de sværest psykisk handicappede, skyldes det udvalgets sammensætning. Men udvalget henleder opmærksomheden på de mange berøringsflader mellem debilske og hjælpeskele vedrørende visitering, konsulentvirksomhed, fremstilling af undervisningsmidler og tekniske hjælpemidler, læreruddannelse, forskning og koordinering.

10.2. Afsluttende bemærkninger.

Under sit arbejde er udvalget stødt på en række uafklarede problemer, hvis løsning trænger sig på, såfremt de handicappede skal have de samme muligheder for undervisning og uddannelse og dermed aktiv deltagelse i erhvervs- og samfundslivet som andre.

Sideløbende med udvalgets arbejde er der sket en fortsat udbygning af folkeskolens specialundervisning. Dette vil i forbindelse med den voksende forståelse for de handicappedes problemer ved andre undervisnings- og uddannelsesområder efter udvalgets opfattelse jøre det påkrævet at søge en almindelig løsning gennemført af de handicappedes uddannelsesproblemer i videste forstand.

Udvalgets arbejde har vist, at bestemmelserne om specialundervisning samt andre uddannelsesmæssige foranstaltninger for handicappede er meget spredte og utilstrækkelige. Foruden de uddannelsesmæssige bestemmelser, der findes i forsorgslovene, herunder revalideringsloven, er der kun givet rammebestemmelser herom i de love, der regulerer folkeskolen og efterskolen samt i et vist omfang i lærlingeloven, ligesom der er foreslået sådanne bestemmelser for ungdomsskoler og aftenskoler m.v. i det folketingsforelagte forslag til lov om fritidsundervisning m.v. De omhandlede bestemmelser er imidlertid meget summariske og dækker ikke alle arter af handicap. Specialundervisningens omfang er ikke nærmere angivet, og der er hverken givet klare bestemmelser om, i hvilket omfang og for hvilke grupper handicappede undervisningen skal etableres, eller om foranstaltningerne bør henlægges til særforborgens sko-

ler eller (respektive) det almindelige skole- og uddannelsesvæsen, ligesom der ikke er givet klare kriterier for, hvorledes de hermed forbundne økonomiske byrder skal fordeles på stat og kommune.

Man har i et vist omfang ved administrative bestemmelser af forskellig art søgt at give faste retningslinier for specialundervisningen, men disse har i det væsentlige kun omhandlet foranstaltninger inden for folkeskolens område og må selv på dette begrænsede område anses for utilstrækkelige til at regulere de mange foranstaltninger, som faktisk gennemføres.

Udvalget har ved sine forslag og henstillinger og ved de praktiske anvisninger, man har givet, søgt at løse de foreliggende problemer i det omfang, dette har været muligt inden for det givne kommissorium og den traditionelle struktur og lovgivning, men man finder, at det på længere sigt vil være nødvendigt at foretage en tilbunds gående behandling heraf, eventuelt i udvalgs- eller kommissionsform.

København i februar 1968.

Rikard Frederiksen

Sv. O. Johansson

Skov Jørgensen
formand

H. Kemp

Sven Koch

Sv. H. Møller

David Pedersen

Gunnar Poulsen-Vad

Holger Rasmussen

Axel Rosendal

H. C. Seierup

T. Tejsen

Helge Thomsen

Gregers Thomsen.

Redegørelse om lovgivning og administration m.v. inden for særforsorgs- og revalideringsområdet.

I henhold til bestemmelserne i lov om offentlig forsorg, jfr. lovebemyndigelserne nr. 232 af 26. maj 1965, afsnit III, kap. 10, jfr. navnlig bestemmelserne i lovens § 70, stk. 1, påhviler det staten at sørge for hjælp og bistand til sindssyge og åndssvage og andre særlig svagt begavede, epileptikere, vanføre, lemlæstede, talelidende, blinde og svagsynede samt døve og tunghøre, for så vidt pågældende skal undergives behandling på en statsinstitution eller en statsanerkendt institution, eller af sådanne institutioner under vedvarende tilsyn anbringes i kontrolleret familiepleje.

Det er udtrykkeligt pålagt staten at drage omsorg for, at der findes de fornødne institutioner. En del af disse drives direkte af staten, medens det i andre tilfælde, f.eks. inden for epileptiker- og vanføreforsorgen, er overladt til statsanerkendte, private selvejende institutioner, hvis underskud dækkes af staten, at udøve forsorgen på statens vegne.

Ved lov nr. 106 af 5. april 1967 om ændring af lov om offentlig forsorg er der for at gøre det muligt for forældre at beholde deres handicappede børn i hjemmet tilvejebragt hjemmel til, at der kan ydes økonomisk støtte til dækning af de merudgifter, som forsørgelsen af et handicappet barn medfører. For de børn, hvis handicap er af en sådan art, at det kræver tilsyn eller vejledning fra særforsorgens side, yder staten hjælpen igennem særforsorgsinstitutionerne.

Ud over bestemmelserne i lov om offentlig forsorg er særforsorgens forhold reguleret ved lov nr. 21 af 27. januar 1950 om døve og tunghøre, lov nr. 117 af 11. maj 1956 om blinde og stærkt svagsynede samt lov nr. 192 af 5. juni 1959 om forsorgen for åndssvage og andre særlig svagtbegavede.

Der er i disse love fastsat nærmere bestemmelser om den skolepligtige alder og om undervisningspligten for svært handicappede børn under forsorg. Der er endvidere givet bestem-

melse om indberetning vedrørende blinde og døve børn samt personer, der formodes at være åndssvage, fra sociale udvalg og andre instanser.

For blinde og døve børn er fastsat en pligt til at modtage undervisning på en særforsorgsskole. En tilsvarende forpligtelse gælder for børn, der er så svagsynede eller tunghøre, at de af den grund ikke kan følge undervisningen i folkeskolen, herunder dennes specialundervisning, men for disse børns vedkommende er udgangspunktet, at barnet er undervisningsberettiget i folkeskolen. Selv i tilfælde, hvor det drejer sig om børn, der efter handicappets sværhedsgrad hører hjemme under særforsorg, har der dog, navnlig inden for blindeområdet, i løbet af de sidste år kunnet spores en udvikling med hensyn til at lade selv svært handicappede børn undervise i folkeskolen efter dispensation. Undervisningspligten varer i øvrigt for døve normalt 9 år, for blinde normalt 10 år og for åndssvage og svagt begavede til det fyldte 21. år.

Lov nr. 231 af 8. juni 1966 om revalidering - der navnlig tager sigte på en løsning af de erhvervsmæssige problemer for syge og handicappede - udbygger og kompletterer arbejdet for handicappede. Loven finder både anvendelse på handicappede af andre kategorier end dem, der er omfattet af særforsorgslovgivningen, og på personer med handicap, der ikke er så svære, at særforsorg er nødvendig. Loven omfatter foruden handicappede med fysiske eller psykiske lidelser også personer, der er erhvervshæmmede af overvejende sociale årsager.

Hjælpens form er afpasset efter forholdene i hvert enkelt tilfælde. Den kan bl.a. omfatte hjælp til anskaffelse af særlige hjælpemidler, f.eks. sygevoogne og høreapparater m.v., der vil kunne afhjælpe eller i betydelig grad formindske følgerne af bestående invaliditet (§ 3). Når en væsentlig og ikke blot forbigående nedsættelse af erhvervsevnen kan forventes, eller der

er fare for, at en væsentlig og varigere nedsættelse af erhvervsevnen vil indtræde, kan der endvidere ydes hjælp til særlig kur- og sygebehandling (§ 4), til arbejdsprøvning, optræning og uddannelse (§§ 5 og 6) samt til anskaffelse af arbejdsmaskiner, værktøj og til iværksættelse af selvstændig virksomhed (§ 8). Videre er i loven indeholdt regler om hjælp til underhold under revalidering (§ 7), om fortrinsadgang til arbejde (§ 9) samt om støtte til etablering og drift af beskyttede værksteder (§ 10).

Det øverste administrative ansvar for den sociale særforborg og for sorgen for åndssvage og andre svagtbegavede samt erhvervsmæssig revalidering af handicappede påhviler socialministeriet. Dog hører sorgen for sindslidende under indenrigsministeriet, og arbejdsanvisningen under arbejdsministeriet. •

Det direkte tilsyn med omsorgen for åndssvage og andre svagtbegavede udøves af bestyrelsen for statens åndssvageforborg og de lokale forborgcentre. Med den øvrige særforborg og revalideringen føres tilsynet af direktoratet for revalidering og forborg.

Under sidstnævnte er således henlagt tilsynet med en række såvel statslige som private institutioner. Endvidere afgøres visse sager om hjælpemidler af det til direktoratet knyttede revalideringsnævn, der også er ankeinstans i forhold til de af revalideringscentre, hørecentraler og kommuner trufne afgørelser vedrørende hjælp i henhold til revalideringsloven. Direktøren er tillige formand for de i henhold til loven om døve og tunghøre og om blinde og stærkt svagsynede nedsatte nævn, døvenævnet, tunghørenævnet og blindenævnet, der i tvivlstilfælde tager stilling til spørgsmål om optagelse på forborgens skoler for døve og svært tunghøre børn samt blinde og i øvrigt er rådgivende i principielle spørgsmål inden for de respektive områder.

Undervisningen på de direktoratet for revalidering og forborg underlagte specialskoler for handicappede foregår for døve- og blindeforborgens vedkommende på statens skoler for døve og svært tunghøre i København, Fredericia og Aalborg samt på statens institut for blinde og svagsynede på Refsnæs. Som forberedelse til egentlig uddannelse virker ophold på statens fortsættelsesskole for døve og tunghøre i Nyborg og statens institut for blinde og svagsynede i København. På døveskolernes materialelaboratorium i Aalborg samt på statens trykkeri og bibliotek for blinde fremstilles særlige un-

dervisningsmaterialer - herunder også til brug for folkeskolen.

Statens hørecentraler i København, Odense og Aarhus bistår, foruden ved at undersøge børn med henblik på udlevering af høreapparat, ved hjælp af deres pædagogiske sagkundskab i afgørelsen om specialundervisning for barnet. Til behandling af disse sager er til hørecentralernes pædagogiske afdelinger på deltidsbasis knyttet lærere fra statens skoler for døve og svært tunghøre børn, hvilket har særlig betydning, hvor der er rejst spørgsmål om eventuel optagelse på en af særforborgens skoler.

Inden for vanføreforborgen varetages skoleundervisningen af vanføre børn, der ikke kan følge undervisningen i folkeskolen, af en kostskole, der dækker hele landet. Skolen omfatter også eksterne elever, og der er på tilsvarende måde som ved døveskolerne etableret særlige skolebusordninger. Endvidere findes for de sværeste tilfælde af vanførhed to særlige børnehjem.

Inden for taleforborgen og epileptikerforborgen foregår der primært behandling af selve lidelsen, medens skoleundervisningen kun tager sigte på vedligeholdelse af allerede erhvervede kundskaber.

I de tilfælde, hvor det talelidende barns handicap skyldes en sværere hjernebeskadigelse, som det for eksempel kan være tilfældet ved afasi og sværere tilfælde af ordblindhed, vil selve indlæringssevnen være alvorlig nedsat. I sådanne tilfælde er en langvarig inddragelse under forborg ofte nødvendig, og mange af disse børn tilbringer da hele deres skoletid på Ordblindeinstituttet i Hellerup, der modtager elever fra hele landet. Instituttet, der formelt er privat, modtager i realiteten gennem særforborgens bevillinger fuldt tilskud til dækning af sit under-skud.

Åndssvageforborgens eksterntatskoler, der er placeret i en række byer rundt i landet, er beregnet for åndssvage og andre svagt begavede børn; det er en forudsætning, at børnene er underviselige og kan forblive i deres hjem.

Om arten af undervisningen og behandlingen på statens skoler gælder alt i alt, at bestræbelserne går ud på til stadighed at være på højde med udviklingen inden for de enkelte områder, således at alle muligheder udnyttes til gavn for det handicappede barn. I øvrigt synes der stort set at være enighed om, at der ikke bør være afgørende kvalitetsforskelle mellem folkeskolens specialundervisning og undervisningen under

særforsorg. Særforsorgen skal være i stand til at tage sig af undervisning og behandling af de sværeste tilfælde, herunder elever med multihandicap, hvoraf følger, at undervisningen til en vis grad er forskellig fra folkeskolens specialundervisning.

Inden for døve- og vanføreforsorgen kan elever føres op til realeksamen eller 10. klasses eksamen. Inden for blindeforsorgen gives undervisning op til 9. klasses trin. Undervisningen herudover foregår fra almindelige undervisningsinstitutioner med støtte fra vedkommende særforsorgsinstitution.

Den erhvervsmæssige uddannelse af handicappede unge iværksættes som hovedregel af revalideringsinstitutionerne, for blinde dog af blindeinstituttet, der bl.a. kan formidle en uddannelse uden for instituttet.

For så vidt angår vanføre foregår egentlig håndværkeruddannelse i reglen på vanføreforsorgens egen håndværksskole, der samtidig sørger for elevernes ophold m.v. Anden uddannelse for vanføre iværksættes af vedkommende revalideringscenter. For så vidt angår unge døve og tunghøre er det revalideringscentre, der træffer afgørelse om erhvervsmæssig uddannelse, men med bistand af de særlige erhvervs- og vejledningskontorer for døve og for tunghøre og de dertil knyttede døvekonsulenter og tunghøre konsulenter, som i disse sager er tilknyttet revalideringscentre.

Der lægges i erhvervsvalget for de unge handicappede megen vægt på at komme bort fra de tidligere tiders begrænsning til nogle få typiske fag. Disse bestræbelser på en udvidelse af erhvervsmulighederne bevirker i visse tilfælde betydelige udgifter, f.eks. til tolkbistand i undervisningen for de unge døve og til fremstilling i punktskrift af lærebøger m.v. for de unge blinde. Disse udgifter, der i princippet hører under revalideringscentre, afholdes af praktiske grunde i vidt omfang af særforsorgen.

Revalideringscentre, hvoraf der i alt er 12, varetager på det regionale plan administrationen, iværksættelsen og koordineringen af de forskellige revalideringsforanstaltninger og er tillagt vidtrækkende beføjelser til at yde økonomisk og praktisk bistand til iværksættelse af erhvervsmæssig revalidering. Centrene er rådgivende, koordinerende og bevilgende organer, hvorimod de ikke har til opgave direkte at varetage arbejdsprøvning, optræning eller omskoling af handicappede, men formidler, at sådan revalidering iværksættes, herunder på de sær-

lige revalideringsinstitutioner. Centrene kan også foranledige, at lægelig behandling iværksættes, når den er indiceret.

Til centrene er knyttet en række specialister, bl.a. revalideringskonsulenter, hvoraf de fleste er uddannede socialrådgivere og lægelige rådgivere. Centrene har desuden adgang til at benytte sig af særlig bistand, f.eks. af psykiatrisk, psykologisk eller forretningskyndig karakter. I øvrigt varetager revalideringscentre i samarbejde dels med de særlige vanføre-, blinde-, døve- og tunghøre konsulenter inden for særforsorgen, dels med den offentlige arbejdsanvisning, erhvervsvejledningen og den individuelle rådgivning for handicappede.

Da særforsorgen for handicappede og eventuelt revalideringen bør sættes ind tidligst muligt, er der etableret et nært samarbejde mellem særforsorgsinstitutionerne og revalideringscentre samt et samarbejde mellem disse og andre myndigheder og personer, der i deres virksomhed kommer i forbindelse med mennesker, der har behov for revalidering. Endvidere er der pålagt skoler og læger en egentlig pligt til at rette henvendelse til vedkommende revalideringscenter, når de i deres virksomhed hos børn og unge iagttager lidelser, som medfører behov for revalidering.

Centrene har nær kontakt med de offentlige arbejdsanvisningskontorer og de til samme knyttede arbejdskonsulenter, der samarbejder med revalideringskonsulenterne om den enkelte sag og varetager arbejdsanvisningen. Arbejdskonsulenterne har desuden til opgave at bidrage til at skabe forståelse på arbejdsmarkedet for beskæftigelse af erhvervshæmmede samt at udpege egnede beskæftigelsesområder.

Udgifterne ved revalideringscentrenes virksomhed dækkes af staten.

Af kommunernes sociale udvalg ydes efter samråd med revalideringscentre hjælp til optræning m.v. i tilfælde, hvor erhvervshæmning overvejende skyldes sociale årsager. Kommunerne administrerer endvidere i vidt omfang bevillingen til hjælpemidler til invaliderede, ligesom de i en række tilfælde yder handicappede og deres familie økonomisk hjælp til underhold under revalideringen.

Staten afholder fuldt ud udgifterne ved særforsorg for handicappede. Endvidere afholder staten for størstedelens vedkommende også udgiften til driften af revalideringsinstitutioner oprettet i henhold til revalideringsloven.

Udgifterne til erhvervsmæssige revaliderings-

foranstaltninger for den enkelte handicappede uden for de særlige revalideringsinstitutioner samt udgifterne til specielle hjælpemidler afholdes af invalideforsikringsfonden, der hovedsagelig finansieres af statsmidler.

En mindre del af udgifterne ved driften af revalideringsinstitutioner samt underholdshjælp til personer under revalidering afholdes af kommunerne.

For ophold under særforborg med undtagelse af sindssygeforborg gælder, at udgiften hertil for personer under 60 år afholdes af staten uanset trang. For personer, der under særforborgsopholdet oppebærer en ikke uvæsentlig lønindtægt, skal der dog ydes en vis betaling.

Bistand til handicappede i henhold til revalideringsloven er gratis.

Forslag til:

Normalinstruks for kuratorer.

§ 1.

Kuratoren udøver sit arbejde som medhjælp for skolepsykologen (eventuelt skoleinspektøren for hjælpeskolen) under ansvar over for skolekommissionen (skoledirektionen).

§ 2.

Det er kuratorens opgave at yde svagtbegavede skoleelever og deres hjem rådgivning og bistand i personlige anliggender under skolegangen og i forbindelse med udskrivningen af skolen og ved overgangen til erhvervslivet samt at medvirke ved erhvervsvejledningen og ved anvisning af arbejde. Kuratoren yder på tilsvarende måde hjælp, såfremt det ønskes, til andre af folkeskolens børn og unge med særlige vanskeligheder, for så vidt disse ikke har egen kurator. Hjælpen såvel til svagtbegavede som til andre børn og unge kan f.eks. ydes ved at henvises til sådanne institutioner eller organer, der yder speciel hjælp, herunder navnlig til den til den offentlige arbejdsanvisning knyttede erhvervsvejledning og til revalideringscentre, jfr. revalideringslovens § 2, stk. 2, og afsnit II i socialministeriets cirkulære af 22. maj 1967 vedrørende lov om revalidering.

Kuratoren yder i påkommende tilfælde endvidere elevens hjem råd og vejledning med hensyn til bistand fra børne- og ungdomsforsorgen eller åndssvageforsorgen.

§ 3.

Kuratorens hjælp skal altid fremtræde som et tilbud til eleven og dennes hjem og må som regel kun ydes i forståelse med hjemmet. Kuratoren skal efter anmodning bistå skolen med samtaler med hjemmet, når elevens fremtid, herunder uddannelse, skal drøftes, f.eks. ved rådgivning om fortsat undervisning i eller uden for folkeskolen, herunder ophold på efterskole, ungdomskostskole. Endvidere kan kuratoren om fornødent i samarbejde med særforborg og revalideringscentre bistå ved optagelse under forborg, anbringelse i plads, lære eller anden oplæring og uddannelse. Kuratoren bør skaffe sig

grundige oplysninger om eleverne allerede i skoletiden. Han har adgang til at indhente oplysninger om eleverne hos skolen, skolelægen, (skolepsykologen) samt af arbejdsanvisningskontoret.

§ 4.

Kuratoren kan optage en sag efter opfordring fra den unge, hjemmet, klasselæreren, arbejdsanvisningskontoret, revalideringscentret, børneværnet eller en institution inden for børne- og ungdomsforsorgen, arbejdsgiveren, m.fl. Hvis opfordringen ikke er kommet fra hjemmet, skal der søges kontakt med dette.

Hvor en sag vedrørende skolesøgende børn gør det ønskeligt, konfererer kuratoren med skolen. Til aftalte tider og mindst én gang årlig konfereres igangværende sager med skolen.

§ 5.

Kuratoren bør - i fornødent omfang i samarbejde med konsulenterne for erhvervsvejledningen - være skolen behjælpelig med tilrettelæggelse af den erhvervsorienterede undervisning, herunder erhvervspraktik og erhvervsoptrænen- de undervisning, ligesom han bør medvirke til oprettelse af særlig undervisning i ungdomsskoler, aftenskolehold og ungdomsklubber, hvor dette findes fornødent.

§ 7.

Kuratoren kan med hjemmets billigelse rette henvendelse til den unges arbejdsgiver eller uddannelsessted for at træffe aftale om særlig hensyntagen, ekstraundervisning eller andre forhold, herunder om arbejdsgiverens hjælp ved administration af lønnen. Kuratoren kan - ligeledes med hjemmets billigelse - på den unges vegne forhandle med ledere og lærere ved ungdomsskoler og efterskoler, tekniske skoler, specialarbejderskoler m.v.; han kan for den unge træde i forbindelse med offentlige myndigheder og institutioner.

§8.

Kuratoren har tavshedspligt med hensyn til oplysninger om personlige forhold, hvormed han er blevet bekendt under sin virksomhed. Tavshedspligten ophører ikke med hans eventuelle udtræden af tjenesten.

§9.

Kuratoren skal så vidt muligt have en fast ugentlig træffetid. Ved fraværelse ud over 14 dage bør der træffes en ordning, hvorefter kurator eller en stedfortræder kan træffes telefonisk eller skriftligt.

10.

Kuratoren afgiver til skolepsykologen (eventuelt skoleinspektøren for hjælpeskolen) årlig beretning om sit arbejde.

§ 11.

Det tilkommer skolekommissionen (skoledirektionen) at fortolke denne instruks. I tvivlstilfælde kan sagen indankes for undervisningsministeriet, der vedrørende spørgsmål om erhvervsmæssig revalidering forhandler med direktoratet for revalidering og forsorg.

Fortegnelse over skolepsykologiske rådgivningskontorer i skoledirektionskredse (amtsskolepsykologer) samt konsulenter for specialundervisningen i købstæder og i andre kommuner med købstadordnet skolevæsen.

I. Konsulenter for specialundervisningen i skoledirektionskredse (amtsskolepsykologer).

Bornholms amt:

Vinkelvej, Østermarie
(03) 98 71 37

Frederiksborg amt: + Frederikssund

Amtskontoret, Hillerød
(03) 26 66 00

Haderslev amt:

Nørregade 40, Haderslev
kl. 9-12, mandag kl. 14-17
(045) 2 35 45

Hjørring amt:

Br. Seidelinsgade,
Hjørring
(089-1) 26 33

Holbæk amt:

Postgården, Torvet
Holbæk - fredag kl. 14-17
(03) 43 36 43

Københavns amtsrådsreds:

Amtsgården,
Blegdamsvej 27, 0.
fredag kl. 14-16
TR 40 40

Maribo amt:

Amtskontorets annex
Højbrogade 21²
Nykøbing F.
(03) 85 32 66

Odense-Assens amter:

Torvegade 1, Odense
(09) 13 38 90

Præstø amt: + Præstø, Stege og St. Heddinge

Amtskontoret, Næstved
torsddag 15-16
(03) 72 14 00

Randers amt: + Mariager og Ebeltoft

Kirkegade 9, Randers
kontortid 8-16
lørdag 8-12
(06) 42 56 33

Ribe amt:

Havnegade 19, Esbjerg
mandag 12-16, onsdag og torsdag 10-12
(051) 3 00 50

Ringkøbing amt:

St. Blichersvej 4
6950 Ringkøbing
(07) 32 08 66

Roskilde amt:

Tinghuset, Jernbanegade
Roskilde, fredag 14-16
(03) 35 04 82

Skanderborg amt: + Skanderborg by

Adelgade 74, Skanderborg
kl. 8-9
(06) 52 03 36

Sorø amt:

Rolighed 2², Sorø
(03) 63 19 72

Svendborg amt: + Ærøskøbing

Amtskontoret, Svendborg
fredag kl. 12-13
(09) 21 24 07-1.98

Sønderborg amt:

Amtshuset, Sønderborg
onsdag kl. 14-16
(044) 2 30 39

Thisted amt:

Amtskontoret, Thisted
onsdag kl. 14-15
(079) 1 15 00

Tønder amt:

Amtshuset, Tønder
mandag kl. 15-17
(047) 2 15 35

Vejle amt:

Kabeltoft 25, Vejle
kl. 10-12 og 14-16
(05) 82 62 95

Viborg amt:

Kielgastvej 22, Skive
(075-1) 11 22

Åbenrå amt:

Amtshuset, Åbenrå
tirsdag kl. 14-16
(046) 2 12 36

Ålborg amt: + Løgstør og Nibe

Hadsundvej 35, Ålborg
(08) 13 12 13

Århus amt:

Marselis Boulevard 1, Århus
(06) 12 00 55

II. Færøerne:

Jonas Broncksgöta 24, Thorshavn
1052

III. Konsulenter for specialundervisningen (skolepsykologer-skolepsykologiske kontorer) i købstæder og i kommuner med købstadordnet skolevæsen.

Assens:

Kommuneskolen, Assens
torsdag kl. 13-14
(09) 71 21 44

Ballerup-Måløv:

Rådhusvej 15, Ballerup
(01) 97 02 00

Birkerød:

Ravnsnæsvej 7¹, Birkerød
tirsdag kl. 13-14, fredag kl. 8-9
(01) 81 39 24

Bov:

Frøslev-Padborg skole
(046) 7 30 94

Brande:

Åbrinken 3
(07) 18 07 81

Brøndbyerne:

Sognevej 80, Glostrup
(01)96 29 93 - (01) 96 35 55

Brønderslev:

Søndergades skole
ml. kl. 12-13
(08) 82 12 29

Dalum:

Tingløggeskolen, Dalum
fredag kl. 11-13
(09) 13 10 35

Esbjerg:

Kronprinsensgade 33, Esbjerg
(051) 2 68 44

Fredericia:

Købmagergades skole kl. 8-9
(059) 2 16 48

Frederiksberg:

Frederiksberg rådhus, F.
FA 66 01

Frederikshavn:

Fladstrand skole
onsdag kl. 13-14
(08) 42 26 70

Frederikssund:

Falkenborgskolen
onsdag kl. 11-13
(03) 31 58 22

Frederiksværk:

Frederiksværk skole
mandag kl. 13-14
(03) 3 45 14 38

Fåborg:

Hoved-realskolen
(09) 6102 91

Gentofte:

Brogårdsvej 38, Gentofte
GE 80 18

Gladsaxe:

Buddinge Hovedgade 81, Søborg
(01) 69 36 77

Glostrup:

Skolevej 6, Glostrup
tirsdag og lørdag kl. 9-10
(01) 96 70 46

Grenå:

Vestre skole, Grenå
(06) 32 04 96

Grindsted:

Nordre skole, Banegårdsvej
(053) 2 10 84

Guldager:

Sædding skole, Esbjerg
(051) 2 6183

Haderslev:

Gåskærgade 30
(045) 2 19 01

Hadsten:

Vinderslev skole
onsdag, torsdag og lørdag kl. 8-10
(06) 19 41 11 - 219

Helsingør:

Skolen i Lundegade
torsdag kl. 12-13
(03) 21 24 08

Herlev:

Herlev skole, Bygaden 45
mandag, onsdag og fredag kl. 12-13
(01) 94 56 68

Herning:

Bethaniagade 2 B
(07) 12 29 21

Hillerød:

Ndr. Banevej 6
(03) 26 44 75

Hirtshals:

Mågevej 4 B, Hirtshals
(08) 94 19 05

Hjørring:

Østre kommuneskole
089-1 22 39

Hobro:

Morrellgade
kontortid: mandag og onsdag kl. 11-12
(08) 52 11 75

Holbæk:

Slotsmarksskolen, Holbæk
torsdag kl. 11.45-12.45
(03) 43 25 73

Holstebro:

Danmarksgade 13
(07) 42 23 94

Horsens:

Kildegade 46, Horsens
(05) 62 68 45

Hvidovre:

Præstemoseskolen, Hvidovre
(01) 75 76 84

Hørsholm:

Rungsted kommuneskole
0. Stations vej, Rungsted K.
(01) 86 52 27

Ikast:

Vestre skole
træffes i reglen onsdag kl. 16-18 eller efter
aftale
(07) 15 21 34

Kalundborg:

Strandstien 10
(03) 51 57 69

Kolding:

kontor: Rendebanen 4 A (8-13)
(055) 2 74 78

Korsør:

Korsør byskole
(03) 57 03 17

Kristrup:

Kris trup skole, Randers
tirsdag og torsdag kl. 12-13
(06) 42 95 63

Køge:

Brochmands skole
(03) 65 57 87

Lemvig:

Kommuneskolen, Skolegade 5
(078) 2 14 40

Lyngby-Tårnbæk:

Lundtofte skolestræde 2, Lyngby
(01) 87 50 85

Mariager:

se amtet

Maribo:

Maribo borgerskole
(03) 88 51 94

Middelfart:

Vestre skole, kl. 11-12
(09) 41 93

Nakskov:

Nørrevold 13
(03) 9 25 16 51

Neksø:

se Rønne

Nibe:

se Ålborg amt

Nyborg:

Aldershvilevej 56
(09) 31 11 26

Nykøbing F.:

Byskolen
(03) 85 04 72

Nykøbing M.:

Folke- og realskolen
(07) 8 72 14 88

Nykøbing S.:

Borger- og realskolen kl. 11-12
(03) 41 52 76

Nysted:

se Rødby

Næstved:

Nygårdsvej 62
kontortid: daglig kl. 12-13 (undt. lørdag)
(03) 72 14 97

Nørresundby:

Skansevejens skole
(08) 17 34 12

Odder:

Kommuneskolen
(06) 54 06 36

Odense:

Rådhuset
(09) 13 13 72

Præstø:

se amtet

Randers:

Østergade 12
(06) 42 97 33

Ribe:

Valdemarskolen
(054) 2 06 93

Ringkøbing:

Skolevænget
(07) 32 01 14

Ringsted:

Valdemarskolen
(03) 61 12 31

Roskilde:

Set. Jørgens skole
kl. 12-13
(03) 35 41 97

Rudkøbing:

Kommuneskolen
(09) 51 11 16

Rødby:

Nørregade 9², Rødby
(03) 90 12 30

Rødovre:

Egegårdsvej 79, Rødovre
mandag og fredag kl. 12-13
(01) 70 41 11

Rønne: — samtlige bornholmske købstæder

Sakskøbing:

se Rødby

Silkeborg:

Markedsgade 1
(06) 82 22 50

Skagen:

Kappelborgskolen
08 4 42 484

Skanderborg:

se amtet.

Skelø: kør:

Kommuneskolen
(03) 59 42 46

Skjern:

Byskolen fredag kl. 11-12
(07) 35 09 14

Skive:

Søndre skole
075-1420

Slagelse:

Østre skole
(03) 52 09 00

Sorø:

Stege:

Kommuneskolen, Nygade
mandag, onsdag og fredag kl. 9—12 + 3
dage i amtet
(03) 81 43 43

Struer:

Østre skole
(07) 85 07 27

Stubbekøbing:

Stubbekøbing skole
tirsdag, fredag og lørdag kl. 8-9
(03) 84 11 93

Sundby-Hvorup

Svaneke:

se Rønne

Svendborg:

Vestre skole
tirsdag, onsdag og lørdag kl. 12-13
(09) 21 39 13

Sæby

se Hjørring amt

Søllerød:

Kongevej 62, Holte
(01) 42 09 62

Sønderborg:

Skolevej 3
træffes bedst tirsdag kl. 12-13
(044) 2 42 58

Thisted:

Thisted borgerskole
079-14 58

Tårnby:

Mørdrupskolen, Espergærde
onsdag kl. 13-15
(03) 23 33 75

Tønder:

Popsensgade 5
(047) 2 14 40

Tårnby:

Saltværksvej 63, Kastrup
(01) 51 20 03

Tåstrup:

Parkskolen, Tåstrup
kl. 10-10,30
(01) 99 40 23

Varde:

Set. Jacobi skole, tirsdag og fredag
(052) 2 06 48

Vejen:

Vejen byskole
kontor: Biblioteket tirsdag 14-16
(053) 6 04 39

Vejle:

Kirketorvet
(058) 1 41 11

Viborg:

Vestre skole
(076) 1 45 77

Vordingborg:

Marienberg skole
(03) 77 52 99

Vorup:

Vorup skole, Randers
(06)42 29 28

Værløse:

Syvestjerneskolens
Skovløbervangen, Værløse
(01) 48 18 38

Åbenrå:

Skolen i Nygade
(046) 2 36 22

Åbyhøj:

Åby skole, Åbyhøj
(06) 15 82 39

Ålborg:

Hadsundsvej 35
(081)13 49 36

Århus:

Mejlgade 8, Århus C.
(06) 12 88 55

IV. København:

Krausesvej 3
København Ø
Tria 4390

7. september 1967.

Til undervisningsministeriet.

Under sine forhandlinger om de foranstaltninger, der bør søges gennemført for handicappede børn og unge, har nærværende udvalg fundet det nødvendigt, at disse foranstaltninger også kommer de børn til gode, som modtager undervisning i friskoler og private realskoler. Der er herved henvist til, at det må være et samfundsmæssigt krav, at der gives eleverne uden for folkeskolen mulighed for at få adgang til sådanne foranstaltninger for handicappede, men der er samtidig peget på, at flere af disse foranstaltninger, navnlig den skolepsykologiske rådgivning, ligger uden for den enkelte skoles praktiske og økonomiske muligheder.

Udvalget er bekendt med, at de private skoler har mulighed for at give specialundervisning inden for de almindelige rammer for tilskud til lærerlønninger. Endvidere er der under visse betingelser mulighed for tilskud til skolepsykologisk rådgivning på grundlag af privat aftale mellem skole og skolepsykolog. Derimod er der ikke pålagt skolerne en tilsvarende pligt, som er gennemført for folkeskolen, til at give specialundervisning m.v., og der er heller ikke pligt for kommunerne til at stille deres skolepsykologiske apparat til rådighed for private skoler. Udvalget agter derfor i den betænkning, der skal gives, at fremkomme med hertil sigtende forslag.

Indtil sådanne bestemmelser kan gennemføres, skal udvalget henstille, at der allerede på nuværende tidspunkt som en forsøgsmæssig ordning åbnes mulighed for, at de private skoler kan afslutte overenskomst med den kommune, hvori vedkommende skole er beliggende, med hensyn til skolepsykologisk vejledning og andre foranstaltninger for handicappede og således, at kommunernes udgifter til sådanne foranstaltninger kan medtages i de tilskudsberettigede udgifter.

Udvalget finder, at spørgsmålet er så vigtigt, og at interessen herfor er så stor blandt lokale skolemyndigheder, private skoler og forældre, at det ikke vil være rigtigt at afvente betænkningens fremkomst. Man skal derfor henstille, at undervisningsministeriet søger at gennemføre en ordning, hvorefter man vil kunne godkende aftaler mellem kommuner, friskoler og private skoler om disse skolars inddragelse under vedkommende kommunes undervisningsforanstaltninger for handicappede.

P. U. V.

sign. Skov Jørgensen

/ Gregers Thomsen

STATENS HØRECENTRAL, KØBENHAVN
Børnepædagogisk afdeling
1302 Dr. Tværgade 7^b - Kl. 9-14 - Tlf. Minerva 1812

Orientering for klasselæreren og andre om den rette behandling af hørehæmmede børn i skolen.

1. Lad barnet sidde, så det kan høre, hvad der bliver sagt i timerne

a. af læreren og b. af de andre børn.

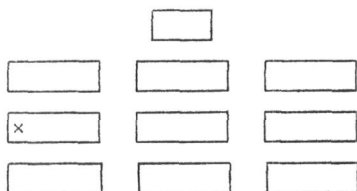
Der er altså to faktorer, der skal tages hensyn til, så det er ikke givet, at det forreste bord er det bedste, medmindre hørenedsættelsen er så stor, at barnet ellers ikke kan høre, hvad der bliver sagt fra katederet. Det andet eller tredje bord i vinduesrækken vil i de fleste tilfælde være passende. Er der tale om normal hørelse på v. øre og hørenedsættelse på h. øre, vil andet bord i dørrækken være passende.

2. Lad barnet sidde, så det kan se, hvad der bliver sagt i timerne

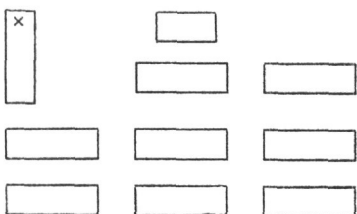
a. af læreren og b. af de andre børn.

Hvis barnet sidder ved andet eller tredje bord i vinduesrækken, vil lyset falde på lærerens og børnenes mund, så det bliver muligt at aflæse, hvad der bliver sagt.

Sådan:

eller i svære
tilfælde sådan:

3. Vend Dem så vidt muligt altid sådan, at barnet kan se Deres mund. Navnlig ved fortælling og diktat, men også ved spørgsmål. I hovedregning er det sidste meget vigtigt.

4. De må i alle tilfælde tale tydeligt, men bruger barnet høreapparat (HA), må De ikke tale højere end normalt. De må endelig ikke råbe, for det virker utåleligt og i øvrigt uforståeligt i et HA. Er barnet ikke glad for at bruge HA, må De opmuntre det til at tage det på alligevel. I gymnastiktimerne er det næsten altid bedst, at barnet tager HA af.

5. Virker HA ikke, som det skal, så henvend Dem til tale-hørekonsulenten/-læreren på skolepsykologisk kontor.

6. Følger barnet dårligt med i skolen, så sig det til tale-hørekonsulenten, og der vil da være mulighed for støtteundervisning.

7. Er der dårlig akustik i klasseværelset, så gør skoleinspektøren og dermed skolemyndighederne opmærksom på forholdet.

8. Har tale-hørekonsulenten/-læreren endnu ikke henvendt sig til Dem angående et barn, hvis hørenedsættelse De er vidende om, bør De henvende Dem til ham/hende og få opklaret, om vedkommende kender tilfældet.

9. Det må være i enhver klasselærers interesse og vel hans pligt at tale med de andre børn i klassen om det hørehæmmede barns vilkår, ligesom de øvrige lærere, der kommer i klassen, må gøres bekendt med forholdene, og hvis barnet bruger HA, bør gårdvagten også vide besked. Det er en selvfølge, at skoleinspektøren er orienteret.

10. Kontakt med hjemmet er altid at foretrække, men når talen er om hørehæmmede børn, er forældrenes forståelse og tillid en betingelse.

11. Endelig bør det nævnes, at man nøje skal iagttage det hørehæmmede barns tale, idet talen i mange tilfælde påvirkes af manglende hørelse. Også her bør tale-hørekonsulenten/-læreren underrettes.

12. Selv om det lyder paradoksalt, skal dette punkt gå ud på, at et barn med hørenedsættelse kan gøre krav på at blive behandlet som alle andre børn uden unødigt hensyntagen eller favorisering. Hvad det hørehæmmede barn ønsker mest af alt, er at være som de andre, og den psykiske belastning vil ofte kunne afhjælpes blot ved, at det netop bliver behandlet som de andre - med så diskret en særstilling, som det er muligt. Den første dag i en ny klasse kan man undgå »skandale«, hvis man på en stilfærdig måde sørger for det hørehæmmede barns placering, før de andre børn erobrer pladsen. Det må selvfølgelig tilstræbes, at et HA omtales med samme naturlighed som et par briller.

13. De bedes bemærke, at selv en *let* nedsat hørelse kan betyde en hindring for et barn for at følge undervisningen på tilsvarende måde

som kammeraterne. At det høresvækkede barn i visse ideelle situationer reagerer ligesom de normalthørende, er ikke bevis på, at hørelsen er normal. Drøft i øvrigt også de lettere tilfælde med tale-hørekonsulenten/-læreren.

14. Nogle høredefekter har en så vanskelig karakter eller ligger så nær ved grænsen til det normale, at man ikke umiddelbart er sikker på fordelene eller nødvendigheden af, at der anvendes høreapparat. Hørecentralens forsøg med barnet bedes også i sådanne tilfælde støttet fuldt ud, idet værdien af det ganske afhænger af, om det føres helt til bunds.

15. Symptomerne på dårlig begavelse, nedsat hørelse og specifikt sproglige defekter ser i mange måder ens ud. Når hørecentralen i visse tilfælde trods skepsis m.h.t. resultatet arrangerer forsøg med HA, er det bl.a. ud fra et ønske om at bringe klaring i vurderingen af sådanne forhold hos et barn, og vi regner med, at skolen har samme interesse i en sådan sags gennemførelse som hørecentralen!

Forslag til:

Normalinstruks for tale-hørelærere.

Tale-hørelæreren udfører sit arbejde under ansvar for skolekommissionen (skoledirektionen) og under tilsyn af tale-hørekonsulenten som medhjælper hos konsulenten for specialundervisningen (skolepsykologen).

§ 2.

Tale-hørelæreren giver talehæmmede og tunghøre børn specialundervisning i hold af hensigtsmæssig størrelse eller ved enkeltmandsundervisning.

§ 3.

Før undervisningen begynder, modtager tale-hørelæreren elevens journal fra tale-hørekonsulenten. Journalen indeholder skolens indstilling, udskrift af helbredskort, hvoraf det fremgår, om yderligere specialistundersøgelse er påkrævet, taleprøver og eventuelle specialistudtalelser samt redegørelse for resultatet af pædagogiske og psykologiske prøver, hvis sådanne foreligger.

For tunghøre elever indeholder journalen tilige særforsorgens eller speciallægens udtalelser og vejledning.

Tale-hørelæreren er forpligtet til at sikre sig, at skolelægen har godkendt, at taleundervisning og høreundervisning iværksættes.

§ 4.

Tale-hørelæreren er på ethvert trin af elevens undervisning berettiget til at rådføre sig med skolelæge, skoletandlæge og andre sagkyndige, der er inddraget i elevens behandling.

§ 5.

Tale-hørelæreren har tavshedspligt med hensyn til de oplysninger om personlige forhold, hvormed han er blevet bekendt under sin virksomhed. Tavshedspligten ophører ikke med hans eventuelle udtræden af tjenesten.

§ 6.

Tale-hørelæreren fører journal over talehæmmede og tunghøre børn, som han underviser, og afgiver, når han finder det fornødent - og mindst to gange om året — rapport om hvert enkelt barn til tale-hørekonsulenten, der videre-sender rapporten til skolepsykologen.

Tale-hørelæreren må drage omsorg for, at spørgsmålet om undervisningens ophør rejses, så snart barnets vanskeligheder er overvundet, ligesom han, medens undervisningen står på, må være opmærksom på, om ændring i undervisningen eller udsættelse heraf er ønskelig.

Ved specialundervisningens ophør tilbagesendes elevens journal til tale-hørekonsulenten. Denne videre-sender journalen til skolepsykologen, der opbevarer den.

§ 8.

Tale-hørelæreren udarbejder hvert år en oversigt over sit arbejde til brug for årsberetningen om specialundervisningen. Oversigten sendes til tale-hørekonsulenten, der videre-sender den til skolepsykologen.

§ 9.

Ved rejser i tjenstlige anliggender oppebærer tale-hørelæreren befordringsgodtgørelse samt time- og dagpenge efter den lønningsklasse, han er ansat i.

§ 10.

Det tilkommer skolekommissionen (skoledirektionen) at fortolke denne instruks. I tvivlstilfælde kan sagen indankes for undervisningsministeriet.

Forslag til:

Vejledning ved ansøgning om dispensation ved afsluttende eksaminer og andre statskontrollerede prøver for hørehandicappede elever.

Ansøgningen indsendes til direktoratet for folkeskolen og seminarierne, Frederiksholms kanal 26, 1220 København K, for gymnasie-elevens vedkommende til direktoratet for gymnasieskolerne og højere forberedelseseksamen, Frederiksholms kanal 25, 1220 København K.

I Elevens data

Navn.....
Fødselsdato.....
Skole.....

Pr« en rf

Detaljeret angivelse af elevens vanskeligheder.

II Dispensationsansøgningens omfang

1. Speciel hensyntagen ved diktat.
 - a. overflytning til specielt lokale af hensyn de akustiske forhold, eventuelt eleven alene med lærer og censor

- b. langsommere diktering
- c. lærerens specielle placering i forhold til eleven (gunstig afstand, lys på lærerens ansigt)
2. Bisidder ved mundtlig eksamen. Bisidderens navn og stilling.
3. Hensyntagen til hørehandicappet ved bedømmelse af elevens udtale i fremmedsprog. Eventuel bortfald af »udtalekarakteren« i den samlede bedømmelse.
4. Dispensation fra den gældende »13-regel«.

Bilag 1) Hørecentralens journal (det såkaldte

2) Tale-hørekonsulentens erklæring.

3) Skolepsykologens erklæring.

Dato:

underskrift — stempel

Forslag til:

Vejledning om svagtseende i almindelige klasser.

1. Den svagtseende må være accepteret af såvel lærere som kammerater. Hvis den svagtseende føler sig tryk, er skolen kommet en væsentlig del af vejen mod et godt resultat.

Men man må på den anden side heller ikke undervurdere de vanskeligheder, som synshandicappet kan medføre. Navnlig må man være opmærksom på, at det for normaltseende kan være vanskeligt at forstå, at en svagtseende kan klare sig udmærket i én situation, men dårligt i en anden. Der kan f.eks. være svagtseende, der læser udmærket, men har vanskeligt ved at færdes, medens andre har det omvendt.

2. Det er ikke enhver elev med nedsat syn, der er svagtseende i pædagogisk forstand. Betegnelsen anvendes om elever, der efter korrektion har synsstyrke under $\frac{6}{18}$ på bedste øje, eller som selv med bedre synsstyrke - har andre synskomplikationer, der kræver hensyntagen i undervisningen, for eksempel indskrænket synsfelt, »kik-kertsyn«, nethindebetændelse.

3. Undervisningen forudsætter nært samarbejde mellem alle, der har med den svagtseende at gøre. Skolepsykologen kan fortælle, hvor eleven har sine særlige forudsætninger og vanskeligheder, og henvise til synskonsulenten, der hjælper med at løse de praktiske problemer i forbindelse med undervisningen. Elevens lærere må med mellemrum drøfte den svagtseendes situation, så der bliver sammenhæng i de foranstaltninger, der træffes.

Drejer det sig om en elev med andre vanskeligheder end synshandicappet, må man søge den specialviden, som skolepsykologisk rådgivning råder over.

4. Enhver lærer, der underviser svagtseende, bør af skolelæge og synskonsulent være orienteret om elevens situation, derunder på hvilken måde afvigelse er bestemmende for synsvenen.

5. Den svagtseende skal så vidt muligt behandles som de øvrige elever. Specielle foranstaltninger bør kun gennemføres, hvor synshandicappet gør det nødvendigt. Eleven selv og kammeraterne skal efterhånden lære at betragte sådanne foranstaltninger som noget naturligt.

6. Det er vigtigt at placere den svagtseende rigtigt i undervisningslokalet. Eleven bør selv være med til at vælge sin plads. Der tages bl.a. hensyn til lysforhold og til afstand fra tavlen.

7. Nogle svagtseende skal have ekstra lys på bordet. Synskonsulenten giver råd om indkøb af lampe.

Andre svagtseende er lysfølsomme i en sådan grad, at afskærmning bliver nødvendig, også herom kan synskonsulenten give vejledning.

8. Erfaringerne viser, at en mørk, refleksfri vægtavle og hvidt skrivekridt giver de bedste betingelser for svagtseende. Det kan blive nødvendigt at opsætte særlige lamper over tavlen.

9. Hvis den svagtseende har vanskeligt ved at se, hvad der skrives på vægtavlen, må læreren samtidig sige, hvad han skriver på tavlen og forlange af eleverne, at de skal gøre det samme, når de skriver på tavlen. Læreren skal med mellemrum overbevise sig om, at den svagtseende har været i stand til at følge med i gennemgangen. Eleven bør vænnes til at gå helt frem til tavlen, dersom det hjælper ham.

10. Har eleven fået ordineret briller, bør læreren være opmærksom på, at de bliver brugt. Han bør skride ind, hvis brillerne generer, hvis de glider frem på næsen, hvis glassene ikke er rene. Eleven skal lære, at han kun har det fulde udbytte af sine briller, når de er helt i orden. Har eleven fået ordineret mere end ét sæt briller, bør læreren være opmærksom på, at hvert enkelt sæt bruges efter hensigten.

11. Nogle elever har brug for lup. Synskonsulenten kan vejlede med hensyn til, hvilken lup der er bedst til pågældende elev.

12. Fag som dansk, matematik, skrivning, fysik, geografi, håndgerning, sløjd og gymnastik volder de største vanskeligheder og kræver i særlig grad synskonsulentens vejledning.

13. Det er en hjælp for svagtseende, om bøger har hvidt og uglattet papir og klar typografi. Petit eller kursiv bør undgås. Nogle svagtseende drager fordel af bøger med store typer. Synskonsulenten vil kunne vejlede med hensyn til, hvilket materiale der findes eller kan fremstilles.

Visse svagtseende har en meget kort læseafstand. De bør have et særligt svagsynsbord, hvor bordpladen kan indstilles skråt, så man undgår dårlig holdning under arbejdet.

Hvis eleven trættes ved læsningen, bør en del af bøgerne erstattes af bånd. Båndoptagere kan stilles til rådighed.

14. Volder skrivningen vanskeligheder, f.eks. med hensyn til bogstavernes form, linieføring eller skrivehastighed, bør det overvejes at give eleven undervisning i maskinskrivning. En sådan undervisning kan etableres allerede fra 3.-4. klasse. Når eleven har opnået tilstrækkelig færdighed, anvendes maskinen såvel på klassen som til hjemmeopgaver.

15. Til skrivning og regning er der fremstillet hæfter med kraftigt optrukne linier. Nogle svagtseende vil have glæde af disse hæfter.

Der bør være et pænt udvalg af skriveredskaber til elevernes rådighed: kuglepenne, filt-penne, bløde blyanter o.l. Lad eleven selv vælge det skriveredskab, som han synes bedst om.

Svagtseende behøver ofte mere tid end andre til løsning af en opgave.

16. For svagtseende kan det undertiden blive nødvendigt at give lettelser i undervisningen og dispensation ved prøver og afsluttende eksamener. Dispensationen kan omfatte enkelte fag (f.eks. skrivning), dele af fag (f.eks. visse arbejder i håndgerning og sløjd), prøveformen (f.eks. længere tid) eller anvendelse af særlige hjælpemidler (f.eks. skrivemaskine). Der er udarbejdet en vejledning til brug ved ansøgning om dispensation. Synskonsulenten kan orientere derom.

17. Eleven er berettiget til støtteundervisning i et eller flere fag, hvor vanskelighederne melder sig. En sådan undervisning vil ofte med fordel kunne ydes af barnets lærer i faget. I særlige tilfælde kan synskonsulenten træde til.

18. Synsnedsættelsen er i sig selv ikke afgørende. Det er vigtigt, hvordan eleven anvender sin synsrest. Eleven må derfor opmuntres til at bruge sit syn så meget som muligt.

Det er *vigtigt*, at eleven lærer at bruge sit syn rigtigt. Dersom øjenlægen ikke har udtalt sig derimod, er det kun rigtigt, at synet bliver brugt. Elever, der let trættes ved læsning, må lære at »økonomisere« med deres syn ved indskud af pauser af passende længde. Ved rigtig tilrettelæggelse af arbejdet stimuleres eleven til at bruge sit syn og få mere ud af synsresten.

19. Også elevens udvikling i forhold til kammeraterne i skolen og i fritiden må følges med opmærksomhed. Læreren bør støtte synskonsulenten i arbejdet for at løse barnets problemer. Lærers kendskab til barnets hjem og fritidsmulighederne på stedet er i den forbindelse værdifuldt.

Forslag til:

Vejledning om blinde i almindelige klasser.

1. Det er ikke uden problemer at undervise en blind elev sammen med seende, men problemerne kan som regel klares, når følgende forudsætninger er opfyldt:

- a. at skolens personale og øvrige elever møder den blinde med den rette holdning,
- b. at eleven er veltilpasset,
- c. at eleven er normalt eller godt begavet,
- d. at eleven får god støtte i sit hjem,
- e. at de nødvendige undervisningsmidler er til rådighed, og
- f. at skolen og hjemmet regelmæssigt støttes af lærere med særlig erfaring i blindeundervisning (synskonsulenten).

2. Som hovedregel skal den blinde behandles som de øvrige elever. Man hjælper kun, hvor synshandicappet gør det nødvendigt. Man bør ikke undervurdere den blinde. Blinde er ikke hjælpeløse. Det er for eksempel naturligt for den blinde at læse med fingrene og at færdes ved egen hjælp, når den nødvendige instruktion er blevet givet.

3. Undervisningen må hvile på samarbejde mellem alle, der har med den blinde at gøre. Skolepsykologen kan foretage undersøgelser - eventuelt i samarbejde med Refsnæsskolen, Statens kostskole for Blinde og Svagsynede, med henblik på at belyse elevens særlige forudsætninger og vanskeligheder. Skolepsykologen vil sætte det blinde barns lærere i forbindelse med synskonsulenten, der vil hjælpe med at løse de praktiske problemer, der måtte opstå ved undervisningen.

De lærere, der underviser eleven, må med mellemrum drøfte denne, så der bliver sammenhæng i de foranstaltninger, der gennemføres.

Der må tilstræbes god kontakt med hjemmet.

Drejer det sig om elever med vanskeligheder ud over synshandicappet, må man udnytte den specialviden, som skolepsykologisk rådgivning råder over.

4. Det er af betydning for skolens arbejde med den blinde elev, at alle barnets lærere er orienteret om elevens øjsituation.

Blindhed i pædagogisk forstand er ikke altid det samme som total blindhed. Ikke så få blinde har en synsrest, der blot ikke er stor nok **til**, at de kan undervises på almindelig måde. Dersom eleven har synsrest, bør læreren vide, hvordan den kan anvendes, og om den kan udnyttes i undervisningssituationen.

Skolelægen og synskonsulenten vil drøfte disse spørgsmål og orientere barnets lærere.

5. Det er ikke nødvendigt, at barnets lærere kender punktskrift, men det er dog en fordel, om de kender systemet og bogstav- og taltegnene. Synskonsulenten vil skaffe det nødvendige materiale og *give* instruktion derom.

Lærere, der underviser begyndere, vil have særlig gode muligheder for at sætte sig ind i punktskriften, idet systemet ikke er indarbejdet, før eleven når frem til 3.-4. klasse.

6. Synskonsulenten vil vejlede med hensyn til særlige hjælpemidler og materialer og skaffe dem til veje. Det drejer sig blandt andet om bøger, maskiner, reliefkort. I det omfang sådanne hjælpemidler ikke forefindes, kan de i betydeligt omfang fremstilles.

7. Erfaringsmæssigt er det matematik, fysik, biologi, geografi, håndgerning, sløjd, formning og gymnastik, der skaber de største vanskeligheder. Lærere, der underviser i disse fag, må i særlig grad gøre brug af synskonsulentens hjælp.

8. Det vil være nødvendigt, at blinde elever får specialundervisning. Denne undervisning kan bl.a. omfatte træning i anvendelse af specielle hjælpemidler, undervisning i at færdes, sansetræning og anskuelse, områder, der må tages op som følge af synshandicappet. Derudover kan det være nødvendigt med støttetimer,

hvis eleven har svært ved at følge med i et eller flere fag.

Synskonsulenten kan gå direkte ind i dette arbejde, men skolens egne lærere bør deltage i løsning af disse opgaver.

9. Synshandicappet gør det nødvendigt, at der gennemføres visse dispensationer i undervisningen og ved prøver, også statskontrollerede prøver og afsluttende eksamener. Dispensationen kan omfatte fag (f.eks. skrivning), dele af et fag (f.eks. lyslære), prøveformen (f.eks. forlænget tid) eller anvendelse af særlige hjælpemidler (f.eks. punktskrivemaskine). Der er udarbejdet vejledning med hensyn til de dispensationer, som vil kunne opnås.

Når dispensationsansøgningen er indsendt i overensstemmelse med de i vejledningen anførte regler, vil alle nødvendige tekster til prøver og eksamener blive overført til punktskrift og tilsendt skolen.

Tekster til terminsprøver eller andre prøver, som skolen selv arrangerer, vil blive overført til punktskrift, hvis skolen henvender sig til synskonsulenten herom.

10. Den blinde elev bør deltage i lejrskole, ekskursioner, udflugter o.l., og det bør forud overvejes, hvorledes man kan sikre sig, at den blinde elev får et godt udbytte af sådanne ar-

rangementer, uden at det derved kommer til at gå ud over de øvrige elever. I særlige tilfælde vil synskonsulenten kunne hjælpe med til at skaffe eleven en ledsager.

11. Det er vigtigt, at den blinde elev har god bordplads i klassen, da hans bøger er store, og han ofte må bruge bog og skrivemaskine samtidig. Der bør være skabs- og hyldeplads til bøger og maskiner, enten i skolebordet eller i umiddelbar nærhed af elevens plads.

12. Det er vigtigt, at den blindes lærere med opmærksomhed følger elevens udvikling i forholdet til kammeraterne i skolen og i fritiden. Eventuelle vanskeligheder bør straks drøftes med synskonsulenten. Lærere kan støtte synskonsulenten i hans arbejde med oplysninger om elevens hjem, og hvilke muligheder der på elevens hjemsted er for god anvendelse af fritiden.

13. Opmærksomheden henledes på, at undervisningen i en klasse, hvori er optaget en stærkt handicappet elev, i henhold til cirkulæreskrivelse af 28. sept. 1967 fra undervisningsministeriet, direktoratet for folkeskolen og seminarierne, betragtes som specialundervisning. Der vil således kunne blive tale om timerreduktion i overensstemmelse med de herom gældende regler.

Forslag til normalinstruks for synskonsulenter.

Synskonsulenten, der er faglig medhjælp for konsulenten for specialundervisningen, udfører sit arbejde under ansvar over for den skolekommission, hvorunder undervisningscentret hører.

§ 2.

Synskonsulenten fører tilsyn med undervisningen af synshandicappede elever inden for hans arbejdsområde.

§ 3.

Han vejleder skolerne med hensyn til de særlige foranstaltninger, der er nødvendige i undervisningen af synshandicappede, herunder tilrettelæggelse af specialundervisning og fremskaffelse af særlige materialer.

§ 4.

Den i § 3 nævnte specialundervisning kan i særlige tilfælde gives af synskonsulenten.

§ 5.

Synskonsulenten kan rådføre sig med skolelægen, undervisningsministeriets konsulent for undervisning af synshandicappede eller Refsnæsskolen.

§ 6.

I forbindelse med vejledningen til skolen bør synskonsulenten søge kontakt med elevens hjem.

§ 7.

Synskonsulenten bør skaffe sig grundige oplysninger om eleverne. Han har adgang til at indhente oplysning om eleverne på skole, hos skolelægen og hos andre sagkyndige, der er inddraget i elevens behandling.

§ 8.

Han har tavshedspligt med hensyn til oplysninger om personlige forhold, hvormed han er blevet bekendt under sin virksomhed. Tavshedspligten ophører ikke ved eventuel udtræden af tjenesten.

§ 9.

Hvis en elev udskrives til undervisning på en anden skole, drager synskonsulenten omsorg for, at de ansvarlige for specialundervisning på den skole, hvortil eleven flytter, får underretning om elevens specielle vanskeligheder, så særlige foranstaltninger omgående kan sættes i værk.

§ 10.

Synskonsulenten bistår skolen med tilrettelæggelsen af erhvervsorienterende undervisning, herunder erhvervspraktik. Han må i dette arbejde være i nært samarbejde med arbejdsanvisningskontoret og revalideringscentret. I særlige tilfælde - og altid når det drejer sig om blinde - rådfører han sig med Statens Institut for Blinde og Svagsynede i København.

§ 11.

Synskonsulenten drager omsorg for, at synshandicappede elever gennem konsulenten for specialundervisningen indberettes til revalideringscentret.

§ 12.

I de tilfælde, hvor andre myndigheder, f.eks. børneværn, forsorgsinstitutioner, sygehus eller politi, kan kræve en udtalelse fra synskonsulenten, fremsendes udtalelsen gennem konsulenten for specialundervisning.

§ 13.

Synskonsulenten udarbejder hvert år til konsulenten for specialundervisning en oversigt over antallet af synshandicappede elever inden for hans område samt en beretning over det arbejde, der er udført i årets løb.

§ 14.

Ved rejser i tjenstlige anliggender oppebærer synskonsulenten befordringsgodtgørelse samt time- og dagpenge efter statens regler.

§ 15.

Det tilkommer skolekommissionen at fortolke denne instruks. I tvivlstilfælde kan sagen indankes for undervisningsministeriet.

Forslag til:

Vejledning ved ansøgning om dispensation ved afsluttende eksaminer og andre statskontrollerede prøver for synshandicappede elever

Ifølge undervisningsministeriets cirkulære af 11. november 1954 om undervisning i matematik af blinde elever samt afgørelser, citeret i Meddelelser angående de højere almenskoler i Danmark for skoleårene 1948–49 til 1957-58, bind A 1963 pp 66 og 157 kan blinde elever få én eller flere af nedenstående lempelser ved aflæggelse af folkeskolens prøver og eksaminer samt ved studentereksamen. Endvidere har synshandicappede mulighed for i henhold til undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 153 af 15. maj 1964 om dispensation i særlige tilfælde fra karakterkrav ved realeksamen og studentereksamen at få dispensation fra bestemmelsen om, at summen af de to laveste karakterer og gennemsnittet af de øvrige karakterer skal udgøre mindst 13. Ansøgningen indsendes til direktoratet for folkeskolen og seminarierne, Frederiksholms Kanal 26, København K, for gymnasieelevers vedkommende til direktoratet for gymnasieskolerne og højere forberedelseksamen, Frederiksholms Kanal 25, København K, inden 1. februar i det år, prøven holdes, og kan indeholde:

2. Fritagelse for ordenskarakterer.
3. Ret til at benytte almindelig skrivemaskine ved indskrivning.
4. Ret til at få diktaten dikteret langsomt og oplæst i sammenhæng, efter at den er skrevet færdig.
5. Skriftlige prøver afholdt i særligt lokale af hensyn til de øvrige elever (maskinstøj).
6. Regneopgaver, der forudsætter beherskelse af geometrisk stof (jfr. punkt 8), kræves ikke løst.
7. Fritagelse for eksamen i skriftlig aritmetik.
8. Fritagelse for eksamen i geometri (skriftlig og mundtlig).
9. Ret til at spørge den tilsynsførende om glossers betydning ved de prøver, hvor seende elever må benytte ordbog (*alle* betydninger af den pågældende glose læses op).
10. Ret til ved indskrivning at spørge den tilsynsførende om, hvad der sidst er skrevet.
11. Fritagelse for eksamination på grundlag af billedstof.
12. Fritagelse for eksamination i lyslære.
13. Fritagelse for karakter i gymnastik.
14. Fritagelse for karakter i håndarbejde.
15. Fritagelse for karakter i sløjd.

1. Elevens data:

Elevens navn	16
Fødselsdata	17
Skole	18
Klasse	

Prøvens art m Skolelægens erklæring: (diagnose, syns-
 styrke m.v.).

Karakteristik af elevens vanskeligheder

.....IV. Skolepsykologens erklæring: (evner, ar-
 bejdsform m.v.).

//. Angivelse af den nødvendige dispensation:

1. Forlænget tid til skriftlige prøver (1 time forlænges normalt med 20 minutter).

Dato:

underskrift og evt. stempel.

Forslag til:

Cirkulære om hensyntagen til læseretardering (ordblindhed) ved elevers optagelse i en højere skoleform.

(Til samtlige skoledirektioner, kommunalbestyrelser, skolekommissioner og skolenavn, rektorerne for gymnasieskoler og studenterkursus, lederne af øvelsesskoler, lederne af friskoler, private realskoler og realkursus samt lederne af kursus til højere forberedelseseksamen).

Skolerne og kurserne bør yde deres medvirken til, at en i øvrigt kvalificeret elev ikke som følge af læseretardering (ordblindhed) afskæres fra uddannelse i en højere skoleform.

Dette bør navnlig være genstand for opmærksomhed ved optagelse i den boglige linie, endvidere ved optagelse i 1. realklasse, 1. gymnasieklasse og kursus til højere forberedelseseksamen samt ved oprykningen inden for realafdelingen og gymnasieafdelingen. Resultatet af den skolepsykologiske undersøgelse bør tillægges en væsentlig vægt ved bedømmelsen.

Der må dog ikke ved fastlæggelse af års- og eksamenskarakterer tages hensyn til tilstedeværelsen af læse-staveretardering, for eksempel derved, at karaktererne lempes i overensstemmelse med den foreliggende specialisterklæring. Man henviser skolerne til, hvor det viser sig nødvendigt, at søge om dispensation fra 13-reglen ifølge undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 153 af 15. maj 1964.

En orientering vedrørende læse-staveretardering (ordblindhed) er optrykt som bilag til cirkulæret.

Forslag til:

Orientering

vedrørende læse-staver etar dering (ordblindhed).

Det er af stor betydning for læse-staveretarderedes (ordblindes) kundskabstilegnelse og fremgang i skolen, at lærerne har kendskab til disse elevers specielle vanskeligheder. Det er ligeledes vigtigt for elevernes harmoniske udvikling, at man accepterer deres fejlpræstationer som reelle vanskeligheder og ikke som udtryk for f.eks. sjuskeri. Det må tilstræbes, at disse elever i skolen kan føle sig trygge og ikke på grund af deres handicap føler sig mindreværdige, bliver selvopgivende eller får andre adfærdsvanskeligheder.

Stort set er der tre grupper læseretarderede:

1. De fortrinsvis visuelt hæmmede, der har særlig svært ved at tilegne sig sikre ordbilleder. Usikkerheden kan give sig til kende ved forveksling af bogstaver og ord, der ligner hinanden, ved ombytning af bogstavernes rækkefølge, ved udeladelse af bogstaver og af ordenes endelser og ved forskellige andre fejllæsninger.
2. De fortrinsvis auditivt hæmmede, som har vanskeligt ved at høre og skelne visse lyd. Også sætningsrytmen, ordenes struktur, stavelsernes antal, lydlængde og trykforhold volder besvær - såvel i dansk som i fremmedsprogene.
3. De både visuelt og auditivt hæmmede.

Handicappet kan give sig forskelligt udtryk og vise sig i forskellige fag.

En komplikation er det, at nogle læse-staveretarderede ikke blot har læse-staveforstyrrelser, men også vanskeligheder med selve nedskrivningen af teksten, således at i nogle tilfælde de skriftlige arbejder (stile, opgaver, rapporter, referater osv.) virker meget sjuskede og ubehjælpelige på grund af bogstavernes og ordhelhedernes kejtede udformning og de mange rettelser. I andre tilfælde forekommer velformede bogstaver, men forkert anvendt i forbindelse med visse **skrivemotoriske ligheder, f.eks. m-n, u-y, k-h, b-d**, ofte afhængigt af det benyttede skrivesystem. Også her optræder tit mange rettelser.

I faget dansk kan stillelæsning og højtlesning være langsom og usikker, bl.a. fejllæses ofte småord, endelser, sjældne ord og fremmedord. De sidste udtales ofte forkert, hvad der resulterer i fejlstavning. Der kan forekomme stavevanskeligheder, selv om der ikke er eller har været tale om læsevanskeligheder.

For fremmedordenes og fremmedsprogenes vedkommende sammenblandes ord, der ligner hinanden, fordi de ordblinde savner detaljerede og præcise ordbilleder eller opfatter usikkert gennem øret; bogstaver eller lyd og stavelser tilføjes, udelades eller ombyttes. Indlæringen af fremmedord, gloser og navne kræver megen energi.

Oplæsningen i fremmedsprogene volder ofte endnu større vanskeligheder end oplæsningen i dansk.

I tysk er sætningsbygningen besværlig at overskue for de læseretarderede, der kan være nødt til at stave sig igennem ordene og ikke kan opfatte flere ord på én gang, ligesom de tit forveksler ie-ei og tager fejl af artikler, småord og endelser.

I engelsk virker småord som the-this-that-then-than forvirrende, og i tysk og fransk er artiklerne problemskabende.

I fransk og engelsk er det et særligt problem, at udtalen afviger meget fra retskrivningen. Det bør om muligt undgås, at læseretarderede elever sættes til at læse længere tekster i lydskrift. Da de i forvejen har svært ved at få sikre ordbilleder, øges vanskelighederne, når de på begyndertrinnet skal vænne sig til to forskellige sæt ordbilleder til samme sprog. At læreren går langsomt og alsidigt til værks i begynderundervisningen er en stor hjælp for de læseretarderede.

Enkelte læse-staveretarderede kan have særligt besvær med tal (ombytning af cifrenes rækkefølge, vanskelighed med at læse og nedskrive mangede tal), med fremmede alfabeter, kemiske formler o.s.v.

Henvielse til specialundervisning bør altid finde sted i tilfælde, hvor læse-staveretardering giver anledning til vanskeligheder.

Hellerup, den 18. oktober 1967.

Til udvalget for undervisning af handicappede, undervisningsministeriet.

Landsforeningen for Ordblindesagen i Danmark ønsker over for udvalget at udtale følgende:

Vi har fra forskellig side fra elever og lærere både på Ordblindeinstituttet og Hovedstadens Ordblindeskole og fra tidligere læseklasseelever erfaret, at der findes et stort behov for en kuratorordning, som vi mener bør udstrækkes til samtlige ordblinde/læseretardedede i landet.

På arbejdspladsen og i det hele taget i det praktiske liv kommer mange læse/staveretardedede til kort på grund af deres handicap. For

dem ville en kurator være en uvurderlig hjælp.

Det er vor opfattelse, at disse læse/staveretardedede og deres forældre i talrige tilfælde mangler mod til at henvende sig til de institutioner, som kan yde dem hjælp. Mange af dem kender ikke eksistensen af disse institutioner. Gennem deres undervisningssteder, hvad enten det er læseklasse eller anden ordblindeskole, vil de kunne bringes i personlig kontakt med kuratoren, således at den hjælp, som loven berettiger dem til, også vil kunne gives dem i praksis.

Landsforeningen for ordblindesagen i Danmark

sign. /s/ Kyndborg.
formand.

Holte, den 6. november 1967.

*Til undervisningsministeriets udvalg vedrørende handicappede unges
deltagelse i fortsat undervisning i og ud over folkeskolen.*

Vedr. kuratorordning for læse/staveretarderede.

Det er foreningens indtryk, bl.a. ud fra referat af udtalelser fremsat af hr. undervisningsminister K. B. Andersen ved forskellige lejligheder, at der påtænkes en revision af lov om folkeskoler bl.a. med henblik på en præcisering af bestemmelserne om specialundervisningen.

Et af de spørgsmål, som efter foreningens opfattelse må tages op til overvejelse i denne forbindelse, er en lovfæstelse af de eksisterende og på forsøgsbasis godkendte ordninger vedrørende kuratorvirksomhed for svagtbegavede og andre handicappede elever, der - såvidt det er foreningen bekendt - har fungeret til stor tilfredshed for de pågældende børn og hjem, samt en indførelse af en forpligtigelse til generelt at opbygge en sådan virksomhed.

I denne sammenhæng ønsker foreningen at henlede opmærksomheden på, at også andre elever end de svagtbegavede kan have stærkt behov for en kurators omsorg.

Dette behov er erkendt allerede af undervisningsministeriets udvalg om specialundervisning af 25. august 1955, jfr. udvalgets betænkning nr. 277 om Folkeskolens specialundervisning, side 57, spalte 1:

»Selv om kuratorinstitutionen oprettes med henblik på de svagtbegavede unge og finder sin begrundelse i disses særlige vanskeligheder, anser udvalget det for naturligt, at der gives andre børn og unge, der på lignende måde står over for særlige vanskeligheder i forbindelse med overgangen til erhvervslivet, f.eks. børn med udprægede læsevanskeligheder, svagtseende og tunghøre børn, vanføre eller legemligt svage børn samt børn med adfærdsvanskeligheder, tilbud om tilsvarende hjælp, jfr. i øvrigt herved revalideringslovens § 2, stk. 2, og socialministeriets cirkulære af 12. oktober 1960 vedrørende lov om revalidering, punkt 16,

der omhandler skolemyndighedernes indberetningspligt over for revalideringscentre.«

Der skal fra vor side peges på tre muligheder for organisering af en kuratorordning for læse/staveretarderede:

1. En ordning analog med den, der gælder for de fleste af de indtil nu etablerede kuratorordninger for svagtbegavede, således at en eller flere af de lærere, der arbejder med læse/staveretarderede elever, tilknyttes et skolepsykologisk kontor som kurator mod en passende nedsættelse i det pligtige undervisningstimal.

2. En ordning, hvor en kurator ansættes især med henblik på de læse/staveretarderede elever. Denne ordning vil være aktuel ved større skolevæsen, hvor læseklasserne samles i rækker på mindst 4 klasser (4.-7. klasse) på en skole med en viceinspektørlønnet pædagogisk leder, til hvem kuratorordningen med fordel kan henlægges.

3. Ved skolevæsen, der har selvstændigt skolepsykologisk kontor og hjælpeklasserække (rækker) med dertil knyttet kurator, vil det være naturligt, at denne også påtager sig funktionen som kurator for de læse/staveretarderede, som måtte have behov derfor.

Foreningen skal herved tillade sig at opfordre de kompetente myndigheder til at tage spørgsmålet om etablering af kuratorordning for læse/staveretarderede elever op til realitetsdrøftelse. En ordning som foreslået vil ikke fritage hverken skolelederne eller skolepsykologerne for deres ansvar i forbindelse med elevernes overgang til erhvervslivet eller til videre uddannelser, men vil aflaste disse mennesker for en betydelig arbejdsbyrde, samtidig med at ordningen skulle muliggøre en effektivisering af hjælpen til de her omhandlede elever.

På foreningens vegne
ærbødigst

sign. Mogens Jansen.

Tekniske retningslinier vedr. byggeri, tjenende undervisningsformål

Kravene tilsigter at gøre bygningerne anvendelige for stærkt bevægelseshæmmede (kørestolsinvaliderede) børn og unge. Inden endelig vedtagelse må målangivelser gennemgås nærmere.

Adgangsforhold.

Til skolen og på opholdsareal bør transport kunne foregå uden væsentlige niveauforskelle og på fast belægning.

Fortove må befinde sig i niveau med kantstenoverflade og med mindst mulig afstand fra kantstens top og kørebane o.lign. (helst kun med 3-4 cm). Kantsten bør evt. være afrundet mod kørebane.

Terræn bør gøres så plant som muligt. Niveaustigninger mere end 1:5 (1:40) bør undgås.

Ramper til overvindelse af niveauforskelle bør udføres så korte som mulige og med mindst mulig stigning. Stigninger over 1:1 bør søges undgået.

Ramper over længere afstande bør forsynes med vandrette hvilesteder. Ramperne bør endvidere forsynes med gelændere (helst i hver side) ca. 75 cm over rampens overflade (til almindelig brug). Gelænderet bør begynde og fortsætte ind i stigningsfri del af rampe. Rampen skal være forsynet med skridsikker belægning. Bredde mindst 1,5 m.

Det bør være muligt at køre til mindst en indgang i bil (mindre bus), og fra bil til indgang bør være niveaufri, overdækket adgangsvej, og adgang til skolebygningerne bør i det mindste ske ved denne indgang i gadeniveau.

Bygningerne.

Mellem forskellige bygninger må være forbindelse af overdækket niveaufri adgangsvej.

Til ophold i frikvarter i dårligt vejr bør findes opholdsrum (overdækket del af legeplads).

Døre bør gøres tilstrækkeligt brede (mindst 90 cm).

Entreer, gang o.s.v. bør ligeledes gøres brede. Håndtag og greb bør opsættes i passende højde i fornødent omfang. I gange, korridorer bør opsættes gelænder (en stang) i passende højde langs den ene side, således at der er mulighed for støtte under færdsel.

På den enkelte etage bør de forskellige lokaler ligge i samme niveau.

Dørtrin bør undgås.

Til skift fra en etage til en anden bør findes elevator, der bør kunne gå helt i niveau med etagen (gælder også gadeniveau). Mindstemål på elevator bør være 140×100 cm. Betjeningsknapper må anbringes i passende højde.

Et passende antal toiletter i hver toiletgruppe må indrettes egnede for kørestolsinvaliderede.

Disse toiletter bør være mindst 90-100 cm brede, mindst 150-175 cm dybe. Døren bør være udadgående og bør kunne åbnes fra begge sider. Toiletsæde bør være 45-50 cm over gulv. På begge sider af wc bør forefindes håndtag (armstøtter). Disse håndtag bør dels være vandrette og dels lodrette. Håndvask bør forefindes med plads for kørestolshjul og fodbræt, samt den siddendes knæspejl bør anbringes i passende højde.

Når trapper er nødvendige, bør de udføres med stigning på højst 14 cm og en grund på mindst 32 cm. Trappeforkanten skal ligge plan med stødtrin. Trappen skal forsynes med gelænder ca. 80 cm over trin. Gelænderet bør fortsætte ind over øverste og nederste trappe-trin. Gelænder i begge sider af trappen med en afstand på 90 cm vil muliggøre, at man kan »trække sig op ad trappen«.

Der bør være kraftig belysning i klasserne og mulighed for god dagsbelysning.

Skoleudstyr.

Skolepulte, stole, tavler o.s.v. bør anskaffes efter behov og kunne opsættes efter individuelle krav.

Forslag til:

Normalinstruks for skolepsykologer.

I henhold til § 26, stk. 1, i lov om det kommunale skolevæsens styrelse og tilsyn, jfr. lovbekendtgørelse nr. 73 af 22. februar 1962, skal der fastsættes nærmere regler om skolepsykologers arbejdsforhold i købstæder og kommuner med købstadordnet skolevæsen.

Instruksen udarbejdes af skolekommissionen og godkendes af undervisningsministeren. Den bør indeholde bestemmelser om nedennævnte forhold.

§ 1.

Skolepsykologen udøver sit arbejde under ansvar over for skolekommissionen.

§ 2.

Skolepsykologen er rådgivende i psykologiske og pædagogiske spørgsmål vedrørende de børn, som henvises til ham. Han er forpligtet til at afgive erklæring i alle sager vedrørende specialundervisning og skolepsykologisk virksomhed, som forelægges ham af skolekommission, skoledirektør eller stadsskoleinspektør. Skolepsykologen deltager efter skolekommissionens bestemmelser i dennes møder.

§ 3.

Skolepsykologen undersøger efter henvisning fra skoler eller skolemyndigheder de børn, hvis undervisning eller opdragelse frembyder særlige vanskeligheder. Der skal foreligge skriftlig indstilling med fyldige oplysninger fra klasse lærer og skolelæge, inden undersøgelse finder sted.

§ 4.

Efter undersøgelsens afslutning udarbejder skolepsykologen en skriftlig rapport, der almindeligvis bør indeholde en vurdering af barnets evner og standpunkt, samt forslag om undervisningsmæssige eller andre pædagogisk-psykologiske foranstaltninger. Rapporten sendes til skole og skolelægen.

§ 5.

Skolepsykologen varetager de praktiske forholdsregler i forbindelse med ind- og udskrivning til specialundervisning.

Skal et barn udtages til ophold på observationskoloni, bør skolepsykologen forinden konferere med skolelægen.

§ 6.

Dersom et barn i længere tid på grund af sygdom ikke er i stand til at følge skolens undervisning og af de lokale skolemyndigheder henvises til ham, drager skolepsykologen i samarbejde med skolen omsorg for, at der i medfør af folkeskolelovens § 51 a gives den fornødne undervisning hjemme eller på sygehus.

§ 7.

Hvor specialundervisningen ikke har egen leder, fører skolepsykologen det pædagogiske tilsyn med specialundervisningen. Han har i alle tilfælde pligt til at holde sig orienteret om de børn, som på hans forslag er henvist til specialundervisning, og til at foretage sådanne efterundersøgelser, som er nødvendige for afgørelser med hensyn til specialundervisningens ophør. Dersom specialundervisningen angår elever på specialskoler eller ved undervisningscentre, skal skolepsykologens afgørelse træffes efter forhandling med disses leder og den psykolog, på hvis foranstaltning det pågældende barn er henvist til specialundervisning.

§ 8.

Skolepsykologen drager omsorg for, at der i forbindelse med elevers udskrivning af folkeskolen ydes specialunderviste elever fornøden vejledning med hensyn til deres muligheder for fortsat undervisning og uddannelse og til deres placering i erhvervslivet.

I sidstnævnte øjemed står han i forbindelse med erhvervsvejlederen. Han er ansvarlig for etableringen af en kuratorordning i medfør af herom gældende bestemmelser.

§ 9.

I tilfælde, hvor andre myndigheder, f.eks. børneværn, åndssvageforsorg, sygehus og politi, kan kræve en udtalelse fra konsulenten, fremsendes udtalelsen gennem skolens leder.

§ 10.

Skolepsykologen er forpligtet til at udvise fornøden takt med hensyn til fortrolige meddelelser og må under ingen omstændigheder til uvedkommende give oplysninger om personlige forhold, hvormed han er blevet bekendt ved udøvelsen af sit arbejde.

§ 11.

Skolepsykologen kan modtage henvendelser direkte fra skolesøgende børns forældre eller værger (evt. børneværn) og er da berettiget til gennem skolen at indhente oplysninger om barnet.

§ 12.

Skolepsykologen er berettiget til efter aftale med hjemmet at henvise et barn til undersøgelse på særforborgens og børne- og ungdomsforsorgens institutioner. Der skal tilgå skolen meddelelse om sådanne foranstaltninger.

§ 13.

Ved hvert skoleårs afslutning udarbejder skolepsykologen en beretning om arbejdet i det forløbne år og sender denne til skolekommissionen.

§ 14.

Ved rejser i embeds medfør har skolepsykologen ret til at få rejseudgifter godtgjort. Medfører rejsen, at han må opholde sig mere end 4 timer uden for hjemmet, har han ret til time- og dagpenge efter de for statens tjenestemænd gældende regler.

§ 15.

Til kontorhjælp og øvrige kontorudgifter stilles der et beløb til skolepsykologens rådighed efter byrådets bestemmelse. Ved regnskabsårets begyndelse stilles et passende forskudsbeløb til hans rådighed.

§ 16.

Det tilkommer skolekommissionen at fortolke nærværende instruks. Trufne afgørelser kan indankes for undervisningsministeriet.

Udkast til forslag til:

Midlertidig instruks for pædagogiske ledere af specialundervisningscentre.

§ 1.

Den pædagogiske leders arbejdsområde omfatter de specialklasser ved kommunale skolevæsen, som er anført i overenskomst med amt angående undervisningscenter i for svært handicappede børn.

o 2.

Den pædagogiske leder, der er faglig konsulent ved skolepsykologisk kontor, udøver sit arbejde under ansvar over for skolekommissionen. Tjenstlige skrivelser fremsendes gennem den ledende skolepsykolog.

I samarbejde med den ledende skolepsykolog og skoledirektionens konsulent for specialundervisning (amtsskolepsykologen) udarbejder og fremsender den pædagogiske leder budgetforslag for ovennævnte klasser gennem til amts skoleråd.

§ 4.

Det påhviler den pædagogiske leder i samarbejde med de pågældende skoleinspektører at udarbejde forslag til fag- og timeplaner for specialklasserne samt at drage omsorg for, at lokaieforholdene er tilstrækkelige. Der samarbejdes med den ledende skolepsykolog og skoledirektionens konsulent for specialundervisning om planerne.

Den pædagogiske leder står for indkøb af materiel til pågældende specialklasser.

§ 6.

Den pædagogiske leder medvirker ved tilrettelæggelsen af skolebusruterne og træffer aftaler med chaufførerne.

§ 7.

Den pædagogiske leder afholder mindst ét årligt møde med skoledirektionens konsulent for specialundervisningen, skolepsykologer og talehørekonsulenter i området. For lærere, som underviser i de pågældende klasser, afholdes mindst 4 årlige møder. Den ledende skolepsykolog deltager i disse møder.

§ 8.

Den pædagogiske leder udarbejder årlig en beretning om arbejdet vedrørende de pågældende klasser. Beretningen indgår i den ledende skolepsykologs og amtsskolepsykologens samlede beretning om specialundervisningen.

o g

Den pædagogiske leder fører journal over de enkelte elever.

§ 10.

Den pædagogiske leders kontortid er den samme som de kommunale skolars.

S 11.

Planer af praktisk pågældende klasser udarbejdes af den ledende skolepsykolog og skoledirektionens konsulent for specialundervisning om planerne.

§

Den pædagogiske leder er pligtig til at undervise i det på skoleplanen fastsatte timetal.

§ 13.

Den pædagogiske leder er forpligtet til at udvise fornøden takt med hensyn til fortrolige meddelelser, og han må under ingen omstændigheder give oplysninger til uvedkommende om personlige forhold, hvormed han er blevet bekendt under udøvelsen af sit arbejde.

§ 14.

Den pædagogiske leder søger i samråd med den ledende skolepsykolog kontakt med de forskellige forsorgsgrene.

ft 15.

Den pædagogiske leder har sammen med den ledende skolepsykolog og under iagttagelse af gældende bestemmelser, jfr. skoletilsynslovens § 37, ansvaret for elevers optagelse i og ud-

skrivning af specialundervisningscentret. I øvrigt henvises til bestemmelserne i overenskomsten med amt.

Rådgivning i forbindelse med de pågældende specialklasseelever sker i samråd med den ledende skolepsykolog.

8 16.

Det tilkommer skolekommissionen at fortolke denne instruks. I tvivlstilfælde kan sagen indankes for undervisningsministeriet.

Instruks for inspektøren for specialundervisningen.

1. Inspektøren for specialundervisningen er knyttet til direktoratet for folkeskolen og seminarierne. Han står til rådighed for undervisningsministeriets øvrige direktorater samt for tilsynet med handelsskolerne og tilsynet med den tekniske undervisning i alle spørgsmål vedrørende skolepsykologisk rådgivning og specialundervisning.

Han er forpligtet og berettiget til at afgive erklæring om alle spørgsmål om ændring af gældende principielle bestemmelser inden for disse områder.

2. Inspektøren for specialundervisningen modtager og indsender erklæringer og indstillinger gennem det direktorat/tilsyn, hvis område erklæringen eller indstillingen berører.

Han modtager tjenstligt fremsendte henvendelser fra skolemyndigheder m.v. gennem det direktorat/tilsyn, hvis område sagen berører, og erklærer sig i den enkelte sag direkte over for direktoratet/tilsynet, for så vidt der ikke fra dette foreligger bemyndigelse til at træffe afgørelse i sagen på direktoratets/tilsynets vegne.

3. Inspektøren for specialundervisningen gennemgår de til direktoraterne og tilsynene indkomne beretninger om specialundervisning og erklærer sig herom over for vedkommende direktorat/tilsyn.

4. Inspektøren for specialundervisningen varetager for direktoratet for folkeskolen og seminarierne tilsynet med skolepsykologisk rådgivning og folkeskolens foranstaltninger for handicappede.

5. Inspektøren for specialundervisningen følger seminariernes undervisning på områder af betydning for specialundervisningen. Han er berettiget til at udtale sig i sager vedrørende lærernes videreuddannelse til specialundervisningen og uddannelsen til skolepsykologisk rådgivning og til over for direktoratet for folkeskolen og seminarierne at stille forslag om løsning af nye opgaver på dette område.

6. Inspektøren for specialundervisningen er berettiget til at vejlede enhver, der er beskæftiget ved skolepsykologisk rådgivning og specialundervisning, med hensyn til udøvelse af dette arbejde og på henvendelse at få forelagt alle oplysninger om undersøgelser og undervisningsforanstaltninger i konkrete tilfælde.

7. Inspektøren for specialundervisningen er rådgivende for direktoratet for ungdomsundervisning i alle spørgsmål om undervisning af handicappede.

Han besøger efter aftale med direktoratet skoler og kursus under direktoratets område, hvor undervisning af handicappede er etableret, og formidler i forståelse med direktoratet samarbejde mellem lærere ved denne undervisning og sagkyndig bistand.

8. Inspektøren for specialundervisningen er rådgivende for direktoratet for gymnasieskolerne i alle spørgsmål om undervisning af handicappede.

Han besøger efter aftale med direktoratet skoler under direktoratets område, hvor der er truffet eller bør træffes særlige foranstaltninger for handicappede, og han formidler i forståelse med direktoratet samarbejde mellem sådanne skoler og sagkyndig bistand.

Han skal efter aftale med direktoratet medvirke i behandlingen af spørgsmål om særlige eksamensvilkår for handicappede.

9. Inspektøren for specialundervisningen er rådgivende for tilsynet med handelsskolerne i alle spørgsmål om undervisning af handicappede.

Han besøger efter aftale med tilsynet skoler under tilsynets område, hvor der er truffet eller bør træffes særlige foranstaltninger for handicappede, og han formidler i forståelse med tilsynet samarbejde mellem sådanne skoler og sagkyndig bistand. Han kan efter aftale med tilsynet medvirke i behandlingen af spørgsmål om særlige eksamensvilkår for handicappede.

10. Inspektøren for specialundervisningen er rådgivende for tilsynet med den tekniske undervisning i alle spørgsmål om undervisning af handicappede.

Han besøger efter aftale med tilsynet skoler under tilsynets område, hvor der er truffet eller bør træffes særlige foranstaltninger for handicappede, og han formidler i forståelse med tilsynet samarbejde mellem sådanne skoler og sagkyndig bistand. Han kan efter aftale med tilsynet medvirke i behandlingen af spørgsmål om særlige eksamensvilkår for handicappede.

11. Inspektøren for specialundervisningen står efter anmodning fra undervisningsministeriet i det enkelte tilfælde til rådighed for andre områder inden for ministeriet i spørgsmål vedrørende uddannelse af handicappede.

12. Inspektøren for specialundervisningen holder kontakt med forsorgens institutioner med henblik på den bedst mulige koordination af undervisningsministeriets og socialministeriets undervisningsforanstaltninger for handicappede.

13. Inspektøren for specialundervisningen er forpligtet til at følge forskningen vedrørende specialundervisningen og berettiget til over for

undervisningsministeriet at stille forslag om løsning af nye forskningsopgaver.

14. Inspektøren for specialundervisningen bistår i sit arbejde af de dertil ansatte konsulenter for tiden

hjælpekolekonsulenten,
konsulent for undervisning af læsere-
tarderede,
konsulenten for undervisning af svagt-
seende,
konsulenten for undervisning af tale-
hæmmede,
konsulenten for undervisning af tunghøre,
konsulenten for undervisning af adfærds-
vanskelige.

Til behandling af administrative spørgsmål vedrørende specialundervisningen udpeges en sagsbehandler i direktoratet for folkeskolen og seminarierne, direktoratet for gymnasieskolene, direktoratet for ungdomsundervisningen, tilsynet med handelsskolerne og tilsynet med den tekniske undervisning. De administrative sager behandles i vedkommende direktorat og tilsyn som andre administrative sager. Koordinering af de administrative opgaver varetages af sagsbehandleren i direktoratet for folkeskolen og seminarierne.

Undervisningsministeriet, den 4. april 1964.

K. Helveg Petersen.

/ /. Munck-Hansen.

